

ISSN (Print): 2304-5809
ISSN (Online): 2313-2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 5.3 (57.3) травень 2018 р.

Редакційна колегія журналу

Базалій Валерій Васильович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Балашова Галина Станіславівна – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Гриценко Дмитро Сергійович – кандидат технічних наук (Україна)
Змерзлий Борис Володимирович – доктор історичних наук (Україна)
Іртищєва Інна Олександрівна – доктор економічних наук (Україна)
Коковіхін Сергій Васильович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Лавриненко Юрій Олександрович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Лебедева Надія Анатоліївна – доктор філософії в галузі культурології (Україна)
Морозенко Дмитро Володимирович – доктор ветеринарних наук (Україна)
Наушкіна Світлана Михайлівна – доктор політичних наук (Україна)
Нетюхайло Лілія Григорівна – доктор медичних наук (Україна)
Пекліна Галина Петрівна – доктор медичних наук (Україна)
Писаренко Павло Володимирович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Романенкова Юлія Вікторівна – доктор мистецтвознавства (Україна)
Севостьянова Наталія Іларіонівна – кандидат юридичних наук (Україна)
Стратонов Василь Миколайович – доктор юридичних наук (Україна)
Ходосовцев Олександр Євгенович – доктор біологічних наук (Україна)
Шаванов Сергій Валентинович – кандидат психологічних наук (Україна)
Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович – доктор технічних наук (Україна)
Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук (Україна)
Шапошнікова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук (Україна)
Шепель Юрій Олександрович – доктор філологічних наук (Україна)
Шерман Михайло Ісаакович – доктор педагогічних наук (Україна)
Шипота Галина Євгенівна – кандидат педагогічних наук (Україна)
Яковлев Денис Вікторович – доктор політичних наук (Україна)

Міжнародна наукова рада

Arkadiusz Adamczyk – Professor, dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глушченко Олеся Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.В. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці Elibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
РИНЦ, ScholarGoogle, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus.
Index Copernicus (IC™ Value): 4.11 (2013); 5.77 (2014); 43.69 (2015); 56.47 (2016)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 18987-7777Р від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

Відповідальність за зміст, добір та викладення фактів у статтях несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та редакції журналу.

ЗМІСТ**Дмитренко В.А.**

Дмитро Чижевський
як дослідник українського бароко.....1

Гадамбош Г.В.

Обґрунтування змісту
навчальної дисципліни
«Народні промисли України».....5

Калязін Ю.В.

Інженерно-педагогічна творчість
у підготовці інженерів-педагогів.....9

Хлопов А.М.

Застосування повних диференціалів
у курсі вищої математики для майбутніх
учителів освітньої галузі «Технології».....14

Кудря О.В.

Специфіка формування ціннісних
орієнтацій учнів щодо здоров'я.....18

Кулик Є.В., Кондор М.Ю.

Проблеми гуманізації професійної освіти.....22

Кузьменко П.І.

Використання сучасних інформаційних
технологій у підготовці фахівців
професійної освіти.....26

Лук'яненко О.В.

Мілітаризація гуманітарної атури
вищої педагогічної школи радянської
України I половини ХХ століття.....30

Нагорна Н.О.

Формування проектно-технологічної
компетентності майбутніх учителів
трудового навчання та технологій
засобами евристичних
методів проектування 35

Полянська Г.М.

Творчі пошуки композитора
Володимира Карлаша.....39

Сайбеков М.Г.

Методичні основи вивчення
дисципліни та роботи
з підручником у творчій спадщині
Ісидора Севільського.....43

Скорик Б.С.

Сучасні методи ведення діалогу
в освітньому середовищі.....48

Срібна Ю.А.

Обґрунтування ефективності
підготовки майбутніх учителів
трудового навчання до навчання
учнів основ дизайну 52

Цина А.Ю.

Обґрунтування типів педагогічної
взаємодії викладача і студентів
у процесі професійної підготовки.....57

Титаренко О.О.

Виховання студентської молоді
засобами ландшафтного дизайну.....62

Титаренко В.М.

Проблема здоров'язбереження учнів:
сьогодення та досвід.....66

Титаренко В.П.

Декоративно-прикладна творчість:
традиції і сучасність.....70

Винничук Р.В.

Парадигма університетської
професійної освіти: ціннісний вимір
фахової компетентності.....75

Якименко А.В.

Сервіс Google диск
як інноваційний засіб
хмарних технологій.....79

Яремака Н.С., Маєвська О.М.

Інноваційні методи у формуванні
художньо-практичної компетентності
студентів-культурологів.....84

CONTENTS

Dmytrenko V.A. Dmytro Chyzhevskiy as researcher of Ukrainian Baroque.....	1	Saybekov M.G. Methodical outlines of studying discipline and working with the textbook in the creative heritage of Isidore of Seville.....	43
Galambosh G.V. The submission of the content of educational discipline "Folk crafts of Ukraine".....	5	Skoryk B.S. Modern methods of dialogue in the educational environment.....	48
Kalyazin Yu.V. Engineering and pedagogical creativity in preparation training engineers.....	9	Sribna Yu.A. The justification of effectiveness of the preparing the future teachers of labor training to the pupils' studying of design basis.....	52
Khlopov A.M. The use of full differentials in the course of higher mathematics for the future teachers of the educational branch "Technologies".....	14	Tsina A.Y. References of types of pedagogical interaction of the teacher and students in professional preparation process.....	57
Kudria O.V. The specific of formation the pupils' valuable health orientations which consider health.....	18	Tytarenko O.O. Education of the student's youth by means of landscape design.....	62
Kulyk Y.V., Kondor M.Y. Problems of humanization of professional education.....	22	Tytarenko V.M. The problem of pupils' healthsaving: present time and experience.....	66
Kuzmenko P.I. The role of information technologies in preparation of professional education professionals.....	26	Tytarenko V.P. Decorative-applied creativity: traditions and modernity.....	70
Lukyanenko O.V. The militarization of humanitarian aura of the higher pedagogical school of Soviet Ukraine of the first half of XX century.....	30	Vynnychuk R.V. The paradigm of university education: the axiological dimension of professional competence.....	75
Nahorna N.A. The formation of project-technological competence of the future teachers of labor training and technologies by means of heuristic design methods.....	35	Yakymenko A.V. Google Drive service as an innovative means of cloud technologies.....	79
Polyanska H.M. Creative searching of the composer Volodymyr Karlash.....	39	Yaremaka N.S., Maevska O.M. Innovative methods in forming artistic-practical competency to students-cultural.....	84

УДК 821.161.2.0*Чижевський:82.02*БАР

ДМИТРО ЧИЖЕВСЬКИЙ ЯК ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Дмитренко В.А.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розглянуто головні праці Дмитра Чижевського присвячені бароковій культурі в Україні. Простежено теоретико-методологічні підходи, використані ним для дослідження українського бароко як окремої культурно-історичної епохи. З'ясовані ключові позиції та судження дослідника щодо побутування барокової культури в Україні. Проаналізовано вплив ідей дослідника на подальшу розробку цієї тематики.
Ключові слова: бароко, Гетьманщина, Дмитро Чижевський, культурно-історична епоха.

Постановка проблеми. Українське бароко є чи не одним із найцікавіших періодів у історії вітчизняної культури. Тож не дивно, що цій епосі присвячений сьогодні чималий пласт наукової літератури. Одна з перших розвідок, щодо розповсюдження бароко в Україні, була зроблена 1911 року мистецтвознавцем Григорієм Лукомським у праці «Українське бароко» [1]. Подальшого аналізу вона набула у статтях Вадима Модзалевського, Олександра Гуцала, Данила Щербаківського, видрукуваних у «Збірнику секції мистецтв» та виданому Українським науковим товариством 1921 року [2]. Головний акцент цих досліджень зроблений на аналізі барокових проявів в архітектурі та образотворчому мистецтві. На жаль, у 20-30-х роках ХХ століття під впливом пролеткульту й утвердження тоталітаризму за бароковою культурою закріпилася репутація «занепадницького стилю», глибоко чужого новій пролетарській культурі. Тож цей пласт української культури практично залишався не дослідженим у цей період. Попри окремі мистецтвознавчі розвідки та праці, присвячені визначним постатям в українській культурі кінця XVI–XVIII століть, бароко ніколи не розглядали в цілому як культурно-історичну епоху. Мабуть, першим, хто наголосив на можливості саме такого трактування барокової культури був Дмитро Іванович Чижевський. Саме його погляди багато в чому сформували уявлення сучасних науковців про українське бароко. Тож розгляд його наукового доробку у цій царині є актуальним.

Метою дослідження є аналіз поглядів Дмитра Чижевського на українське бароко як культурно-історичну епоху.

Відповідно до мети сформульовані наступні завдання:

- проаналізувати основні праці Д.І. Чижевського, присвячені бароковій культурі;
- дослідити теоретико-методологічні підходи, застосовані вченим при розгляді барокової культури як культурно-історичної епохи;
- з'ясувати ключові позиції та судження дослідника щодо побутування барокової культури в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дмитро Чижевський належить до найбільш оригінальних українських науковців-гуманітаріїв ХХ століття. Життєві обставини призвели до того, що вчений мешкав в різних державах – УНР, Українській державі, Російській імперії, Німеччині, Чехословаччині, США. Тож його твори публікувалися російською, українською, чеською, німецькою, англійською та французькою мовами. Учений поєднував мистецтвознавчі, літературознавчі, релігієзнавчі та філософські дослідження, розробляючи їх як на славистичному матеріалі, так і на західноєвропейській тематиці. Діапазон наукових інтересів Дмитра Чижевського вражає як і об'єм його наукового доробку. Він нараховує понад тисячу праць. Враховуючи, що творилися вони в умовах громадянської війни 1917–1921 років, еміграції та нацистського режиму, можемо лише захоплюватися науковою плодovitістю дослідника.

Попри наукову різнобічність, вважаємо, що саме проблематика барокової культури посідала провідне й осібне місце в його наукових пошуках. Утім, єдиної синтетичної роботи, присвяченої українському бароко, як культурно-історичній епосі, він не створив. Допускаємо, що найповніше цей сюжет висвітлено ним у працях: «Нариси з історії філософії на Україні» (1931) [3], «Український літературний барок. Нариси» (1941–44) «До проблеми бароко» (1947) [4], «Культурно-історичні епохи» (1948; 1978) [5], «Історія української літератури: від початків до доби реалізму» (1956) [6].

Знаковою працею, у якій найповніше викладені теоретико-методологічні погляди дослідника на розвиток культури, є книга «Культурно-історичні епохи». У ній висвітлена й обґрунтована «теорія культурних хвиль» і, безпосередньо пов'язана з нею, концепція культурно-історичних епох, застосована ним для пояснення розвитку культури. Чижевський свідомий того, що провідною рисою дослідження історії культури є історизм, опертий на християнську «філософію історії». Він уявляє історичний процес як: «...не сукупність випадкових рухів в різних напрямках в окремих сферах культури... кожна епоха

є цілістю, системою рухів та змін, які мають усі якийсь спільний напрям...» [5, с. 7]. Основою таких переконань є філософське уявлення про те, що існує «генеральна» лінія розвитку людства, котра в різні епохи проходить через різні країни та нації. Подекуди вона кілька разів повертається до тієї самої нації, часом проходить через неї лише один раз. У цих міркуваннях не складно помітити сліди поглядів на історію культури, представлені Георгом Вільгельмом Фрідріхом Гегелем. З науковим доробком цього філософа Чижевський був добре обізнаний і високо його цінував.

У той же час науковець висловлює застереження щодо «теорії прогресу», яка теж веде свій початок із гегелівської філософії. Зображати хід історії як простий шлях накопичення культурних благ, де один хронологічний період слідує за іншим, він вважав не виправданим. Отож, вважаємо, що признаючи закономірність розвитку культури, дослідник разом із тим далекий від його розуміння як суцільного висхідного процесу.

Головна задача дослідника історії культури, на думку Дмитра Чижевського, є не вигадання цілісності через добір відповідних фактів і явищ, а її відкриття [5, с. 7]. Для реалізації цього завдання перспективно йому видається методика культурно-стилістичного аналізу, яка вже пройшла апробацію серед істориків мистецтва. Базовою основою такої методики є поняття стилю. Під стилем Чижевський розуміє поєднання мистецьких ідеалів, смаків і характерних рис творчості митців певної доби [5, с. 6]. Чижевський зауважує, що застосування цієї методики, окрім мистецтва, вже поширюється на вивчення історії музики, літератури, філософії, духовної творчості та побуту. Отож, у разі подальшого її використання виникає можливість побачити, не лише відмінності між окремими стилями, а й органічну цілісність усередині самого стилю [5, с. 6].

Культурно-історична доба в прочитанні Чижевського рівнозначна стилю, а хвильова зміна таких стилів-епох і є процесом розвитку культури. Утім дослідник зауважує, що запропонована ним схема має низку застережень. Наприклад, вона не розв'язує проблеми стильових кордонів, існування перехідних форм між стилями, включення визначних особистостей до того чи іншого стилю. Останнє, загалом, є навряд чи можливе, бо велика людина тому й велика, що не вписується в стандартизовану характеристику доби. Підтвердження чи спростування «теорії культурних хвиль», на думку науковця, можливе лише за умови подальшого опрацювання історичного матеріалу [5, с. 13]. До такого він закликає майбутніх дослідників не роблячи «ікони» із своїх теоретичних узагальнень. Важливим при цьому, на його думку, є зосередження не на мерехтінні поодиноких явищ культури, а концентрація на так званому

«ідеальному типі», котрий через найвидатніші постаті та явища найповніше здатен виразити стиль культурно-історичної доби.

Дмитро Чижевський переконаний, що застосування розробленої ним схеми європейського розвитку культури цілком можливе щодо українського матеріалу [5, с. 9]. Мова при цьому повинна йти не про звичайний пошук і констатацію культурних запозичень, а про розуміння української культури як елемента загальноєвропейської культурної цілісності. Головним аргументом на користь такого підходу дослідник вважає спільність внутрішніх процесів, притаманних українській та європейській культурі.

Свої міркування про українське бароко як окрему культурно-історичну добу в українській культурі він починає з заперечення розповсюдженого на той час розуміння бароко як культурного продукту виключно католицької контрреформації. Дослідник звертає увагу на те, що й протестантські та православні народи розвинули блискучу барокову культуру [4, с. 334]. Більше того, порівнюючи внесок духовенства в барокову культуру України, він зазначає, що православний клір значно більше долучився до її творення ніж унійний. Хоча останній був тісніше пов'язаний з католицькою Європою.

Дмитро Чижевський звертає увагу на те, що за творами образотворчого мистецтва та архітектури доби бароко вже закріпилася назва «козацького бароко». З цим дослідник не погоджується, бо козакі не були єдиною культурно-продуктивною групою в Україні тих часів. Якщо ж аналізувати літературне бароко, то його, на думку автора, ще менше підстав вважати «козацьким», адже письменники тих часів – це, передовсім, люди духовного звання. Та й споживачами літературної продукції навряд чи були виключно козакі [6, с. 252].

Роздумуючи про духовну сутність доби бароко, дослідник виділяє в ній два полюси (вектори) розвитку, одним з яких є природа, а другим – Бог. Епоха бароко розуміється дослідником як час розквіту природознавства та математики й рівночасно – період духовних шукань та релігійної боротьби. Цей час, за Дмитром Чижевським, є добою великих містиків, яка поєднує духовний зміст середньовіччя з його релігійністю та культуру Ренесансу – безкомпромісно світську. Недарма при потребі пояснити зміст епохи бароко одним словом Дмитро Чижевський вживає термін синкретичність [4, с. 334].

До характерних рис бароко, що формують його індивідуальність, науковець відносить любов до складної кривої лінії в образотворчому мистецтві та архітектурі та потребу в перемінах, мандрівках, трагічному напруженні, потягу до пригод й авантюри у житті й літературі. Барокова естетика часто рішуче натуралістична. Барокові твори рясніють стремліннями до перебільшень,

гіпербол, закоханістю в парадокси та любов'ю до всього чудернацького, незвичайного, гротескного. Бароковому мистецтву притаманна декоративність, яка часом відсуває на другий план глибокий сенс та внутрішній зміст, що призводить до абсолютизації мистецької гри.

Серед цих двох полюсів на перетині різних рис і народжується, на думку вченого, найважливіший здобуток цієї доби – «людина бароко» [4, с. 332]. Вона зіткана з протиріч і, то занурюється в усамітнення, то кидається в вир боротьби (політичної, церковної чи наукової). При виборі різних життєвих шляхів мета такої людини завжди одна – шлях до Бога. Бароко, стверджує Чижевський, не відкидає культу «сильної людини», породженого Ренесансом, але воно хоче виховати її для служби Богові. Культура класичного, європейського бароко поєднує в людині релігійну та світську сфери. Але для українського бароко, на думку Дмитра Чижевського, характерна велика перевага й виключне панування саме релігійної сфери. Він зазначає: «Світських елементів не бракує цілком: маємо й світську лірику, і новелу, і – хоч і лише випадкові – світські елементи в драмі, нарешті маємо світську хроніку, лист, науковий трактат. Але «духовний» елемент переважає в змісті» [6, с. 253]. Цим доба бароко тісно пов'язана з попередньою традицією руської культури.

Піднімає Дмитро Чижевський і питання витоків та хронологічних рамок українського бароко. Він вказує на його складність через синкретичність барокової культури. Першим письменником, в якого можна віднайти риси барокового стилю, дослідник уважає Івана Вишенського. Щоправда, він підмічає, що джерела його стилістики – це Святе Письмо та твори отців церкви, передовсім, Златоуст. Але, в той же час, Вишенський знав уже бароковий стиль з польської полемічної літератури, тож міг його наслідувати. Однак, Чижевський відзначає не барокову сутність творів Вишенського. Адже той виступав з ідеєю повного повернення до чистої християнської традиції. Але, це в очах дослідника, лише підкреслює спорідненість бароко з українським духовним стилем попередніх епох.

Справжній же початок бароко – це проповіді Мелетія Смотрицького та вірші Кирила Транквіліона-Ставровецького. Його вершина й найбільший культурно-політичний успіх пов'язаний з відновленням православної ієрархії 1620 року, заснування київської школи, реформами Петра Могили та «мазепинською добою». Нові ієрархи, люди могилянського кола та професори Академії були головними репрезентантами українського бароко. «Майже весь XVIII-й вік в українських школах вищого типу навчають бароковій поезії та плетуть барокову поезію» [6, с. 254]. Останньою та найсправжнішою «людиною бароко» Дмитро Чижевський вважає Григорія Сковороду,

«... з ним літературний барок не доживів, а догорів повним полум'ям до кінця та враз згас. Згас разом з власною українському бароку літературною мовою: на зміну прийшла мова народна» [6, с. 254].

Дмитро Чижевський шукав в кожній епоці української культури істотні прикмети національного характеру. У книзі «Філософія Г. С. Сковороди» він робить такий висновок: «...Бароко та романтика – саме ті періоди духовної історії, що наклали на український дух найсильніший відбиток... Якими б шляхами не пішов духовий розвиток України, – той розвиток мусить нав'язувати раз у раз до тих самих центральних епох у духовій історії України – до барока та романтики» [7, с. 207–208].

Інтелектуали покоління Дмитра Чижевського теж нерідко асоціювали Україну саме з бароко. Так, Юрій Шевельов, опинившись у 1950 році в Швеції, писав: «...як тут спокійно й безпечно! Але яка нудьга! І яка безвихідь. Зформулювалося це тоді: країна без бароко. А моя батьківщина була аж надто барокова» [8, с. 263].

Підсумовуючи вищевикладене, стверджуємо, що хоча Дмитро Чижевський і не створив узагальнюючої праці, присвяченої українському бароко, проте, у низці робіт розкрив окремі аспекти цієї доби. Особливо важливим є теоретичне обґрунтування сприйняття бароко як окремої культурно-історичної епохи. Бо це, на сьогодні міцно укорінене судження, було далеко не таким очевидним на початку XX століття. У цьому він справжній новатор. Його пояснення розвитку культури через «теорію культурних хвиль» посприяло утвердженню саме такого розуміння українського бароко. Безперечно й до Чижевського робилися спроби стильового прочитання творів образотворчого мистецтва та архітектури. Стильовий підхід при розгляді літературних процесів застосовував, приміром, Микола Зеров. Прикметно, що свого часу як Зеров, так і Чижевський відвідували методологічний семінар з філології у Київському університеті. Його проводив професор Володимир Перетц, який заохочував студентів до стильового аналізу літератури. Однак, саме Дмитро Іванович уперше запропонував застосовувати методіку культурно-стилістичного аналізу до всіх культурних проявів, включно з філософією та побутом.

Наголосимо, що Чижевський один з перших звернув увагу на необхідність адекватного прочитання барокової культури її дослідниками. «Не треба, однак, забувати, що барокове мистецтво та барокова поезія зокрема призначені не для іншого часу, а саме для «людей бароко». Чужий для нас стиль барокової поезії, яким і ми можемо захоплюватися як витонченим консеквентним та розкішним, був для «людини бароко» справді зворушливим, захоплював її, промовляв до її естетичного почуття, а через це й до її розуму та серця» [6, с. 254].

Список літератури:

1. Лукомский Г. Украинское барокко // Аполлон. 1911. № 2. С. 5–13.
2. Збірник секції мистецтв. К., 1921. № 1. С. 25–30, 39–42, 55–74, 80–102.
3. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. К.: «Орій», 1992. 230 с. URL: <http://izbornyk.org.ua/chyph/chyph.htm>.
4. Чижевський Д. Українське літературне бароко: Вибрані праці з давньої літератури. К.: Обереги, 2003. 576 с. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb.htm>.
5. Чижевський Д. Культурно-історичні епохи. Авгсбург-Монреаль. 1978. 16 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/846-chizhevskiy-d-kulturno-istorichni-epohi/>.
6. Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. 511 с. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chy.htm>.
7. Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковороди. Харків: Прапор, 2004. 272 с. URL: <http://litopys.org.ua/chysk/chysk.htm>.
8. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади. Харків; Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль»; Видавництво М.П. Коць, 2001. 274 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Sheveliov_Yurii/Ya_mene_mene_i_dovkruhy_Spohady/.

Дмитренко В.А.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ДМИТРИЙ ЧИЖЕВСКИЙ КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬ УКРАИНСКОГО БАРОККО**Аннотация**

В статье рассмотрены главные труды Дмитрия Чижевского, посвященные барочной культуре в Украине. Прослежено теоретико-методологические подходы, использованы им для исследования украинского барокко как отдельной культурно-исторической эпохи. Выявлены ключевые позиции и суждения исследователя по бытованию барочной культуры в Украине. Проанализировано влияние идей исследователя на дальнейшую разработку этой тематики.

Ключевые слова: барокко, Гетманщина, Дмитрий Чижевский, культурно-историческая эпоха.

Dmytrenko V.A.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

DMYTRO CHYZHEVSKIY AS RESEARCHER OF UKRAINIAN BAROQUE**Summary**

The main works of Dmytro Chyzhevskiy devoted to baroque culture in Ukraine are considered in the article. The theoretical and methodological approaches are traced; he used them to study the Ukrainian Baroque as a separate cultural and historical epoch. The key positions and judgments of the researcher on baroque culture in Ukraine are explained. The influence of the researcher's ideas on the further development of this topic is analyzed.

Keywords: Baroque, Hetman State, Dmytro Chyzhevskiy, cultural and historical epoch.

УДК 378.011.3-051:62/64]:745/749(477)

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НАРОДНІ ПРОМИСЛИ УКРАЇНИ»

Галамбош Г.В.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розкрито сутність обґрунтування змісту навчальної дисципліни «Народні промисли України» у підготовці майбутніх учителів трудового навчання. Проаналізовано поняття змісту освіти, висвітлено загальні принципи та критерії відбору навчального матеріалу для навчальної дисципліни. На основі зазначених особливостей відбору навчального матеріалу сформульовано етапи відбору навчального матеріалу для дисципліни «Народні промисли України». Зазначається, що зміст освіти повинен сприяти формуванню усіх компонентів проектно-технологічної діяльності з використанням українських народних промислів. Особлива увага приділяється можливості збереження, відродження та примноження надбань національно-культурної спадщини українського народу в контексті світових і європейських соціокультурних тенденцій. **Ключові слова:** зміст навчальної дисципліни, обґрунтування змісту навчальної дисципліни, українські народні промисли, підготовка вчителя трудового навчання та технологій, національно-культурна спадщина.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти інноваційні процеси глибоко проникли в його різні сфери. Пошук нових підходів ведеться у різних напрямках – розробці і модернізації змісту, використання найбільш сучасних технологій навчання, формах організації діяльності суб'єктів освітнього процесу, оцінці його результатів. Усі інновації, що увійшли у теорію та практику в сфері вищої педагогічної освіти спрямовані на становлення педагога нової генерації, здатного вирішувати коло значущих професійних проблем ХХІ століття.

Розвиток сучасного суспільства характеризується зверненням до етнічної свідомості народу, збереженням надбань національно-культурної спадщини його як генофонду духовності. Тому визначальними рисами сучасного педагога є творча активність, рефлексивність, здатність постійно розвиватися, самоосвіта і самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій присвячені досліджувані праці сучасних відомих вчених, зокрема А. Гедзика, М. Корця, Є. Кулика, В. Мадзігона, І. Савенка, Н. Слюсаренко, В. Стешенка, А. Терещука, В. Тименка, В. Титаренко, А. Цини, С. Ящука та ін. Проблемам організації навчального процесу присвячені праці В. Бондар, В. Оніщук, В. Паламарчук, О. Савченко, А. Хуторського та ін. Про могутній виховний потенціал та культурологічний вплив на особистість українських народних промислів свідчать захищені кандидатські дисертації А. Бровченка (основи етнодизайну в формуванні фахової компетентності майбутніх учителів трудового навчання); О. Гевко (засоби декоративно-ужиткового мистецтва в національно-патріотичному вихованні); Л. Савки (методика вивчення української народної вишивки майбутніми вчителями обслуговуючої праці) та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Становлення педагога сучасності у сфері технологічної освіти – складний і багатогранний процес. Одним з основних засобів його становлення в умовах вищої освіти є оновлення змісту і організація процесу навчання. Унікальність професійної діяльності вчителя трудового навчання та технологій полягає в тому, що саме він на основі власної професійної діяльності має широкі можливості збереження, відродження та примноження матеріально-культурної спадщини українського народу в контексті світових і європейських соціокультурних тенденцій.

Мета статті розкрити сутність обґрунтування змісту навчальної дисципліни «Народні промисли України» у підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Виклад основного матеріалу. Зростання в останні роки прагнення суспільства до відродження національних духовно-матеріальних цінностей ставить перед педагогічною наукою завдання розробки змісту, засобів, методів, організаційних форм навчання студентів декоративно-прикладної творчості. Однак, наведений перелік досліджень показує, що, незважаючи на значну кількість досліджень з проблем вузівської підготовки майбутнього вчителя, формуванню його готовності до навчання учнів народних ремесел у школі не надавалося належної уваги.

Зміст освіти, як зазначає О. Савченко, має бути осучаснений таким чином, щоб випускники могли швидко адаптуватися у самостійному житті, цілеспрямовано використовувати свій потенціал для самореалізації як у професійному і особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави [4].

В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» зазначено, що «зміст освіти – основний елемент освітнього процесу, який складає основу, на якій досягають»

ся його соціальні цілі. В загальному вигляді термін означає сукупність досягнень у різних сферах життєдіяльності людського суспільства, які необхідно зробити надбанням осіб, залучених до освітнього процесу» [2, с. 184]. Гончаренко С. визначав наступні педагогічні вимоги до змісту освіти: зміст повинен будуватися на науковій основі, бути спрямований на досягнення основної мети виховання – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості [2].

Вважаємо, що особливе місце у формуванні професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання займає поглиблене вивчення фахових дисциплін. Зокрема, початкова дисципліна «Народні промисли України» є важливою складовою у формуванні професійно значущих якостей і компетентностей майбутнього спеціаліста.

Важливим етапом проектування змісту навчальної дисципліни «Народні промисли України» є відбір навчального матеріалу, що на нашу думку відповідає рівневі розвитку науки, техніки та культури; провідним ідеям і структурним поняттям науки, що є базовою для відповідної дисципліни; віковим особливостям та пізнавальним можливостям осіб, які навчаються; розвитку творчого мислення, уяви та креативності; тісним міжпредметним та внутрішньопредметним зв'язкам; забезпеченню зв'язку теоретичних знань з практичною діяльністю.

Відбір навчального матеріалу для формування змісту навчальної дисципліни «Народні промисли України» повинен підпорядковуватися критеріям і принципам. Стешенко В. у своїх дослідженнях на підставі системного, діяльнісного та інформаційного підходів обґрунтовує теоретичні основи інтеграції та фундаменталізації при складанні змісту типових навчальних програм інтегрованих курсів з професійної підготовки вчителів трудового навчання [5]. Згідно із загальноприйнятою думкою базою для навчальної дисципліни, тобто джерелом змісту мають бути теорії, факти, провідні ідеї, закони, які лежать в основі науки. Причому слід включати тільки беззаперечний, обґрунтований у науці матеріал з урахуванням принципу історизму, згідно якого ознайомлення з історією виникнення і розвитку певних наукових теорій, законів тощо, допомагає кращому розумінню цих положень.

Савенко І. у дисертаційному дослідженні виокремлює такі групи принципів, на які спираємося при відборі матеріалу для навчальної дисципліни: 1) загальнодидактичні: науковості і історизму; функціональної повноти компонентів курсу; 2) загальнометодичні: формування всебічно розвиненої особистості; системності; єдності навчання і виховання; 3) спеціальні: фундаментальності в галузевому розумінні;

врахування моделі предметно-дидактичної підготовки майбутніх фахівців до створення візуальних об'єктів [3].

Для формування змісту навчальної дисципліни «Народні промисли України» матеріал був відібраний з урахуванням загальнометодичних та специфічних умов відбору навчального матеріалу, а також педагогічних умов предметно-дидактичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Для формування програми навчальної дисципліни відбір навчального матеріалу здійснювався за такими загальними принципами: науковість; системність і послідовність (врахування логіки системи знань і закономірностей розвитку наукових понять); доступності, свідомості й активності, наочності; зв'язку навчання з життям.

Принцип науковості передбачає відбір змісту навчального матеріалу із розкриттям причинно-наслідкових зв'язків явищ, процесів, подій, включення в засоби навчання науково перевічених знань, які відповідають сучасному рівню розвитку науки. Доцільно ознайомити студентів з історією того чи іншого відкриття, дати можливість відстежити хід дослідження за його логікою, ознайомлювати з новими досягненнями, перспективами розвитку науки, пояснювати значення теорії для практики, що сприятиме формуванню у майбутніх учителів трудового навчання та технологій наукового світогляду, уміння критично аналізувати отриману інформацію з наукової точки зору. При цьому варто орієнтувати студентів на те, що в науці існують різні точки зору на одну і ту ж проблему.

Відповідно до принципу системності й послідовності навчання необхідно спрямовувати на закріплення попередньо засвоєних знань, сприяти формуванню умінь і навичок, необхідних у професійній діяльності майбутнього вчителя трудового навчання; у рамках цього принципу навчання і засвоєння знань, умінь і навичок відбувається у певному порядку з дотриманням суворої логіки освітнього процесу. Принцип доступності здійснюється у відповідності до рівня наявної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, де доступність залежить від самої організації навчального процесу. Принцип доступності навчання українських народних промислів майбутніх учителів трудового навчання здійснюється переважно за логікою «від простого – до складного» з урахуванням рівня розвитку та індивідуальних особливостей особистості, а також вимагає визначення норм витрат часу, рівня розумової та фізичної праці. Чим вищий рівень підготовки майбутніх учителів трудового навчання – тим успішніше відбувається засвоєння нових знань.

Реалізація принципу свідомості й активності визначає компетентнісну спрямованість

пізнавальної діяльності майбутніх учителів та управління нею. Доведено, що чим активніша й більш самостійна навчальна діяльність студента, тим вищою є якість засвоєння знань, умінь і навичок. Інтерес до навчального матеріалу, позитивне ставлення до навчання, зв'язок навчання з життям, вивчення передового досвіду вчителів-предметників та майстрів народної творчості, а також використання засвоєних знань на практиці сприяють активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів трудового навчання. З метою свідомого засвоєння знань необхідно використовувати позитивні емоції та мотиви навчання, здійснювати контроль та самоконтроль процесу навчання.

Принцип наочності дуже широко застосовується у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Однією з головних умов правильної організації навчання українських народних промислів є його унаочнення, оскільки зміст підготовки пов'язаний із вивченням та виготовленням реальних об'єктів. У такому контексті використання наочності є не просто ілюстрацією, а й об'єктом вивчення, джерелом знань, засобом активізації свідомого сприймання та засвоєння навчального матеріалу.

Принцип зв'язку навчання з життям ґрунтується на залежностях науки і виробництва; освітній процес має стимулювати майбутніх учителів трудового навчання до використання отриманих знань на практиці, до перетворення навколишньої дійсності. Українські народні промисли безпосередньо пов'язані з життям і побутом людей, тому при реалізації цього принципу навчання необхідно дотримуватися зв'язку «знання-життя», завдяки якому можливо сприяти вихованню свідомого ставлення до відродження та збереження національно-культурної спадщини українського народу. Необхідно зауважити, що від оптимального використання форм, методів та засобів навчання залежить досконалість професійної підготовки вчителя трудового навчання, у якій реалізується зв'язок теорії і практики, що зумовлює вищу якість їхньої підготовки.

Аналіз літератури з науково-педагогічних проблем формування змісту навчання дисципліни «Народні промисли України» вказує на те, що спроби класифікувати принципи та критерії відбору матеріалів для навчальної дисципліни проводилися багатьма науковцями, внаслідок чого сформувалися різні етапи з певними специфічними критеріями: 1 етап – загальнотеоретичного уявлення; 2 етап – визначення цілей навчального предмету; 3 етап – визначення змісту навчального предмету і оптимізації навчального матеріалу.

Особливістю відбору навчального матеріалу для дисципліни «Народні промисли України» є те, що виховання культурної, освіченої осо-

бистості потребує, насамперед, застосування широкого спектру знань як у теоретичній, так і практичній діяльності. Відбір матеріалу для навчального курсу «Народні промисли України» проводився у наступні етапи: 1) аналіз літератури як спеціальної фахової, що використовується при вивченні українських народних промислів, так і навчально-методичної літератури для підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі «Технології»; 2) формування поняття «народні промисли України» та визначення його основної мети; 3) проведення опитування та анкетування студентської молоді з метою визначення найпоширеніших видів промислів.

Засобами теоретичного аналізу уточнено поняття «народні промисли України» і його педагогічного розуміння була визначена мета навчальної дисципліни – формування творчо-активної особистості майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, здатної до предметно-перетворювальної та проектно-технологічної діяльності, яка відзначається високим рівнем художньої культури, володіє системою загальних і фахових компетентностей, а також методикою творчого пошуку [5].

Згідно визначеного змісту компонентів, до складу навчальних матеріалів дисципліни входять матеріали, що розкривають взаємозв'язок природи і людини, історію виникнення та розвитку народних промислів, формують цінності і мотиви у поведінці щодо здійснення свідомого вибору об'єктів проектування, способів їхнього виготовлення в залежності від особливостей і призначення носія інформації; сприяють набуттю досвіду творчості у процесі проектування і виготовлення об'єкту.

Вирішальну роль у відборі матеріалів для навчальної дисципліни відіграв аналіз літературних джерел, який дозволив відібраний матеріал згрупувати за змістом в окремі теми і скласти підґрунтя теоретичної частини навчального курсу «Народні промисли України».

Висновки і пропозиції. Зміст навчальної дисципліни повинен сприяти формуванню усіх компонентів проектно-технологічної діяльності в освітній галузі «Технології». При вивченні студентами навчальної дисципліни «Народні промисли України» основна увага повинна приділятися індивідуальним навчально-дослідницьким завданням та самостійній роботі. При оцінці якості підготовки студентів необхідно враховувати системність та творчий підхід в освоєнні програми дисципліни.

У системі професійної освіти майбутніх учителів трудового навчання важливим є використання надбань національно-культурної спадщини українського народу, оскільки вивчення українських народних промислів впливає на інтелектуальну та емоційну сферу і сприяє гармонійному розвитку особистості, самовияву і самоствердження людини.

Список літератури:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Савенко І.В. Зміст і методика профільного навчання старшокласників основам графічного дизайну : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання». Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2009. – 257 с.
3. Савченко О.Я. Наукові проблеми стандартизації змісту освіти в основній і старшій школі // Освіта країни. – 2003. – № 30. – С. 4–5.
4. Стешенко В.В. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання в умовах ступеневої освіти: автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – К., 2009. – 38 с.
5. Титаренко В.П. Українські народні ремесла в художньо-естетичній підготовці майбутніх вчителів трудового навчання. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2010/2010_3_30.pdf (дата звернення 20.01.2018).

Галамбош Г.В.Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленко**ОБОСНОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ
«НАРОДНЫЕ ПРОМЫСЛЫ УКРАИНЫ»****Аннотация**

В статье раскрыта сущность обоснования содержания учебной дисциплины «Народные промыслы Украины» в подготовке будущих учителей трудового обучения. Проанализировано понятие содержание образования, освещены общие принципы и критерии отбора учебного материала для учебной дисциплины. На основе указанных особенностей отбора учебного материала сформулированы этапы отбора учебного материала для дисциплины «Народные промыслы Украины». Отмечается, что содержание образования должно содействовать формированию всех компонентов проектно-технологической деятельности с использованием украинских народных промыслов. Особое внимание уделяется возможности сохранения, возрождения и приумножения достижений национально-культурного наследия украинского народа в контексте мировых и европейских социокультурных тенденций.

Ключевые слова: содержание учебной дисциплины, обоснование содержания учебной дисциплины, украинские народные промыслы, подготовка учителя трудового обучения и технологий, национально-культурное наследие.

Galambosh G.V.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

**THE SUBMISSION OF THE CONTENT OF EDUCATIONAL DISCIPLINE
"FOLK CRAFTS OF UKRAINE"****Summary**

The article reveals the essence of the substantiation of the content of the discipline "Folk crafts of Ukraine" in the process of training of the future teachers of labor training. The concept of the content of education is analyzed, the general principles and criteria for the selection of educational material for educational discipline are highlighted. On the basis of these features of the selection of educational material, the stages of the selection of educational material for the discipline "People's industries of Ukraine" are formulated. It is noted that the content of education should contribute to the formation of all components of design and technological activities using Ukrainian folk crafts. Particular attention is paid to the possibility of preserving, reviving and enhancing the achievements of the national-cultural heritage of the Ukrainian people in the context of world and European socio-cultural tendencies.

Keywords: the content of the discipline, the substantiation of the content of the discipline, Ukrainian folk crafts, the training of the teacher of labor training and technologies, national cultural heritage.

УДК 378.04.015.31:62/64

ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Калязін Ю.В.Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розглянути питання формування творчих здібностей в процесі підготовки викладачів професійної освіти. Сформульовані основні компоненти творчих умінь інженера-педагога. Обґрунтовано методикою формування творчих здібностей майбутнього інженера-педагога. Визначено мету, предмет та структуру навчальної дисципліни «Інженерно-педагогічна творчість» у педагогічному університеті. Розглянути методичні прийоми проведення занять з інженерно-педагогічної творчості.

Ключові слова: творчі здібності, інженерно-педагогічна творчість, інженерна творчість, теорія вирішення винахідницьких завдань, професійна освіта.

Постановка проблеми. Професія інженера-педагога професійно-технічного усього закладу – одна із складних і дуже значимих професій, що вимагають не лише інженерних, але і глибоких педагогічних знань, умінь і навичок, наявності певних спеціфічних якостей особистості, в тому числі, творчих властивостей. Фахівці таких професій можуть здійснювати педагогічну діяльність у системі професійної освіти, а також, можуть бути затребувані підприємствами різних форм власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Епоха гуманізації суспільства і постіндустріальної економіки сприяє появі такого напрямку професійної педагогіки як інженерно-педагогічна творчість. Виділення цієї міждисциплінарної науки було викликано об'єктивною необхідністю вирішення комплексних проблем інноваційного розвитку освіти, науки і виробництва [4; 8; 10].

Інженерно-педагогічна творчість сприяє підвищенню професійно-педагогічного рівня викладачів і студентів, зокрема з професійної освіти спеціалізації «Дизайн», покращує їхній творчий потенціал.

На думку Л. Виготського всі психічно і фізично здорові люди здатні до творчості – «...наукове розуміння цього питання примушує нас дивитися на творчість швидше як на правило, ніж на виключення. У повсякденному житті творчість є необхідною умовою існування» [5].

З точки зору Н. Бердяєва, якого по праву називають ідеологом творчості [3], у людини покликання до творчості, творчість є його моральним зобов'язанням, призначенням людини, його завданням і місією.

Багато вчених виділяють три види творчості: наукову, технічну та творчість у галузі літератури та мистецтва. Це досить загальна та достатньо вичерпна класифікація, тому В.О. Моляко, з урахуванням інших видів людської діяльності, виокремлює такі види твор-

чості: наукова, технічна, літературна, музична, образотворча, ігрова, навчальна, побутова, військова, управлінська, ситуаційна, комунікативна [9]. Таким чином, творчість це невід'ємна частина життєдіяльності людини.

Особливо проблема формування творчих здібностей гостра для спеціальностей, які поєднують різні сфери діяльності – наприклад дизайн. Дизайн заснований на особливому творчому методі komponування, метою якого є досягнення якісного ефекту. Дизайнерський винахід обов'язково характеризують два нюанси: 1) технічна винахідливість, 2) художність. Тому дизайн ототожнюють із мистецькою творчістю, але безперечно з урахуванням інженерних вимог до об'єкту. Таке поєднання завдань, частіше суперечливе, потребує поєднання художньої та інженерної творчості. Водночас професія педагога вимагає розвитку творчих здібностей учнів, що поєднує разом три види творчості: навчальну, технічну та художню.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки не всяка активність і обумовлена нею діяльність є творчою, а лише та, яка спрямована на пошуки нового, раніше невідомого, або спирається на нові форми і методи та досягає якісно нових результатів, то завдання інженерно-педагогічної освіти – формування у студентів методології пошуку нестандартних рішень, подолання інерції мислення, застарілих стереотипів, що дозволить їм знайти нові шляхи вирішення проблем при поєднанні різних видів творчості.

Мета статті. Головною метою цієї статті є розробка змісту курсу «Інженерно-педагогічна творчість» для майбутніх інженерів-педагогів спеціалізації «Дизайн».

Виклад основного матеріалу. Відтепер виділяють три групи умов, що впливають на успішність розвитку інженерно-педагогічної творчості: особистісні, когнітивні та соціальні умови. Сукупність цих складових є визначальною умовою розвитку творчого потенціалу особистості студента.

Основна група умов, що впливають на успішність розвитку інженерно-педагогічної творчості студентів, – це когнітивні умови. Так, Дж. Гилфорд виділив шість основних параметрів креативності [7; 14]:

- 1) здатність до виявлення і постановки проблеми;
- 2) здатність до генерування великого числа ідей;
- 3) гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї;
- 4) оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно;
- 5) здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- 6) здатність вирішувати проблеми, тобто, здатність до аналізу і синтезу.

Аналізуючи особистісні умови, були виділені якості, що найбільшою мірою впливають на розвиток творчості [13]. Творча особистість – це завжди незалежна особистість. Для неї характерні неординарність оцінок і суджень. Думка такої людини завжди продиктована його внутрішньою позицією, відповідно, зміна переконань завжди буде пов'язана тільки зі зміною поглядів.

Наступна характеристика – це відкритість розуму. Вона припускає готовність повірити своїм і чужим фантазіям, уміння подивитися на проблему з позиції іншої людини, сприйнятливості до нового і незвичайного. Ця якість дозволяє уникнути ригідності мислення і поглядів.

Висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій також характеризує творчу особистість, але при цьому вона схильна проявляти конструктивну активність у подібних ситуаціях. Такий підхід до вирішення проблеми дозволяє поєднувати логіку суджень з креативністю.

Творчу особистість завжди характеризує розвинене естетичне почуття і прагнення до краси. Слід особливо підкреслити, що ця характеристика відноситься не лише до творчості у сфері мистецтва, але і інженерній та науковій. Естетичне почуття смаку – це показник творчого розвитку особистості.

На сьогодні широке поширення мають ідеї Г. Уоллеса, який є автором теорії «творчого мислення», згідно з якою він запропонував у процесах творчості виділяти чотири стадії: підготовка (накопичення), визрівання, осяяння (інсайт), перевірка та повідомлення. При цьому осяяння, як інтуїтивне осягнення результату творчого пошуку, вважають основним творчим моментом [7].

Звичайним методом виявлення творчих здібностей є тестування. Але практика найбільш поширеного інтелектуального тестування (IQ) назавжди відповідає дійсним творчим здібностям людини. Невдачі з тестами спричинили до того, що фахівці почали розробляти спеціальні тести на творчі здібності. Оскільки для успішної творчої праці потрібні різні здібності, то жоден психологічний тест у принципі не

може бути абсолютно надійним. Словесне тестування найефективніше за жорстких тестових умов з обмеженим часом. Знання психологічних основ творчої діяльності є основою для оцінювання та розвитку здібностей як учнів, так і самих педагогів.

Іншою складовою до розвитку технічної творчості є інженерна творчість [8; 10]. В галузі інженерної творчості системний підхід є методологічною основою. Він полягає у вивченні об'єкту з обов'язковим урахуванням усієї його повноти і складності будови, цілісності, взаємодії і взаємообумовленості всіх елементів, що складаються, між собою і з середовищем, з якого цей об'єкт(система) виділений. У складності будови народжується нова якість, яка була відсутня у елементів, її складових. Суть системного підходу і проста, і складна. І ультрасучасна, і стародавня, як світ, бо сягає коренями до витоків людської цивілізації.

Системний підхід реалізується через теорію вирішення винахідницьких завдань Г.С. Альтшуллера та розроблений на його основі алгоритм вирішення винахідницьких завдань [1]. Теорія вирішення винахідницьких задач є сьогодні єдиною методологією пошуку нових рішень, що дає стабільні позитивні результати, доступною для масового вивчення і використання у виробничих умовах. Теоретичним фундаментом теорії вирішення винахідницьких задач, разом із законами розвитку технічних систем, є аналіз і обробка великих масивів патентної інформації. В якості ключових понять в теорії вирішення винахідницьких задач виступають:

- винахідницька ситуація(опис технічної системи з вказівкою на той або інший недолік);
- технічне протиріччя.

Поняття технічного протиріччя ґрунтується на тому, що оскільки технічна система є цілісним «організмом» (системою), то спроби поліпшення однієї її частини (функції, властивості) приведе до неминучого погіршення інших частин. Вирішити винахідницьке завдання – означає виявити і усунути технічне протиріччя.

Алгоритм вирішення винахідницьких завдань – приклад застосування системного підходу до процесу технічної творчості. Методика ґрунтується на вченні про технічні протиріччя. «Процес вирішення – це послідовність операцій по виявленню, уточненню і подолання технічного протиріччя. Послідовність, спрямованість і активізація мислення досягаються при цьому орієнтуванням на ідеальний кінцевий результат, тобто ідеальне рішення, спосіб, пристрій» [12].

Перед тим як розпочати практичну діяльність направлену на виготовлення конкретного виробу, проявити творчість, оздобити цей об'єкт праці за власним смаком, потрібно дотримуватись «законів краси», гармонійно поєднавши форму, кольорову гаму зі змістом виробу. Це завдання можна поставити лише перед людиною з розвиненим естетичним смаком. В іншо-

му випадку винахідник (учень) повинен працювати під керівництвом досвідченого дизайнера (викладача) або разом з людиною в якій розвинений естетичний смак, що відповідно вплине на формування та збагачення естетичної культури і розвитку естетичних смаків першого.

Основні принципи художнього конструювання, що реалізуються під час навчання студентів факультету технологій та дизайну, такі:

- розробка промислового виробу повинна вирішувати комплекс утилітарно функціональних, конструкторсько-технологічних, економічних, ергономічних та естетичних питань [2];

- забезпечення єдності форми та змісту, тобто, форма повинна народжуватись на основі функції, кращим шляхом відповідати їй, володіти естетичними якостями;

- врахування під час художнього конструювання навколишнього середовища та конкретних умов, в яких буде знаходитись даний виріб.

Ці принципи вивчаються у курсах професійної підготовки передбачених навчальним планом: малюнок і основи композиції, архітектурно-дизайнерське матеріалознавство, комп'ютерна графіка в дизайні, технічна естетика та ергономіка, художнє проектування та макетування, технологічні основи дизайну, технічна естетика та ергономіка, дизайн та декоративне середовище, основи промислового дизайну. Тому не потребують додаткового включення у пропонований курс, але невід'ємно з ним пов'язані.

За своєю структурою та спрямуванням дисципліна «Інженерно-педагогічна творчість» є інтегрованою навчальною дисципліною, побудованою на основі інженерної творчості та педагогічних методах формування та розвитку технічної творчості у процесі навчання [8; 10].

Метою викладання навчальної дисципліни «Інженерно-педагогічна творчість» є сприяння розвитку творчого мислення студентів, умінь проводити власні узагальнення та спостереження на основі знань з законів розвитку технічних систем.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Інженерно-педагогічна творчість» є сприяння студентам в опануванні знань та умінь з володіння структурою, типами і рівнями творчої діяльності, організаційними аспектами реалізації творчої діяльності фахівців та планування, організації, мотивації та контролю творчої діяльності їх при створенні нових об'єктів техніки та в навчальному процесі.

У процесі засвоєння дисципліни формуються такі загальні компетентності: знання та розуміння предметної області, розуміння професії, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел, здатність генерувати нові ідеї (креативність) та використовувати знання у практичних ситуаціях.

Фаховими компетентностями є володіння психофізіологічними особливостями фахівця професійної освіти у галузі дизайну, основами проектування об'єктів та систем на основі техніко-економічних критеріїв та з урахуванням властивостей різних конструкційних матеріалів, уміння застосовувати практичні навички у навчально-виробничих умовах та в умовах виробництва об'єктів дизайнерської діяльності

Очікувані результати навчання з дисципліни:

- розуміти основні закони розвитку техніки;
- пояснювати методичні основи постановки завдань вдосконалення існуючих зразків техніки і технологій;

- орієнтуватися в методах інженерної творчості;

- використовувати основні поняття техніки у процесі сприйняття і аналізу інформації про проблемні ситуації, визначення цілей їх подолання;

- володіти навичками аналізу і узагальнення інформації про проблемні ситуації при постановці технічних завдань;

- здійснювати самостійний пошук вирішення технічних завдань методами інженерної творчості для саморозвитку і підвищення своєї кваліфікації;

- реалізувати методи та прийоми стимулювання творчої активності учнів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

- психофізіологічні основи творчості;
- теоретичні основи інженерної творчості;
- педагогічні технології творчого розвитку учнів і вчителів.

У першому модулі вивчаються психофізіологічні механізми творчості та особливості творчої особистості.

Другий модуль спрямований на вивчення системного підходу, як – методологічної основи інженерної творчості, законів і закономірностей будови і розвитку техніки та технічних систем, протиріч у технічних об'єктах, методів науково-технічної творчості, алгоритмічних методів пошуку нових технічних рішень, теорії вирішення винахідницьких задач.

У третьому модулі розкриваються питання технології організації навчального процесу, спрямованого на творчий розвиток учнів, розглядаються методи та прийоми стимулювання творчої активності учнів у навчально-виховному процесі.

Для повноцінного розвитку творчої особистості доцільно використовувати комплекс навчально-виховних та організаційних заходів, здійснюючи їх протягом тривалого часу. Ці заходи треба починати зі створення відповідного розвиваючого середовища в сім'ї, дитсадку і розв'язання нескладних творчих завдань у дошкільному віці. У старшому шкільному віці треба використовувати спеціальні творчі завдання та проекти, інші заходи, втілення яких

вимагає актуалізації у самостійній продуктивній діяльності всієї гами якостей і здібностей творчої особистості. Цей складний і довготривалий процес має бути добре організований, програмно та методично забезпечений.

Формуванню творчої особистості студента значною мірою сприяє створення умов для реалізації та самореалізації ним творчих можливостей у навчальному процесі. У зв'язку з цим особливого значення набуває підготовка викладача до організації творчої навчальної діяльності студента, планування та реалізації на заняттях творчих ситуацій, органічно пов'язаних зі змістом навчального матеріалу конкретної теми. Творчу ситуацію можна створити у процесі розв'язання творчих задач, навчальних проблем, дискусій; критичного аналізу прочитаного, виконання різноманітних творчих завдань, навчальної експериментальної і дослідницької діяльності, розвиваючої гри тощо.

Важливими методами та прийомами стимулювання творчої активності учнів на заняттях є: стимулювання зацікавленості, творчого інтересу; використання цікавих аналогій, створення ситуацій емоційного переживання, застосування розвиваючих ігор, методу відкриття, створення ситуацій з можливістю вибору, використання запитань, що стимулюють процеси мислення вищого рівня, підвищення стимулюючого впливу змісту навчального матеріалу. З метою реалізації останнього ефективно застосування викладачем навчальних і навчально-творчих задач [11].

Висновки і пропозиції. Творчість – невід'ємна і необхідна якість сучасного фахівця, у тому числі і інженера-педагога.

Для здійснення творчої діяльності потрібні певні умови, серед яких: розвиток самостійного творчого мислення, формування системи знань і розвиток певних особових якостей.

В галузі інженерної творчості системний підхід є методологічною основою. Системний підхід реалізується через теорію вирішення винахідницьких завдань.

Навчальна дисципліна «Інженерно-педагогічна творчість» має на меті ознайомлення студентів із основними психічними процесами, на яких ґрунтується творча діяльність, методами інженерної творчості, педагогічними прийомами формування творчих здібностей у відповідній професійній діяльності.

Розроблений курс «Інженерно-педагогічна творчість» для майбутніх інженерів-педагогів спеціалізації «Дизайн» Полтавського педагогічного університету імені В.Г. Короленка складається із трьох змістових модулів: психофізіологічні основи творчості, теоретичні основи інженерної творчості, педагогічні технології розвитку творчих здібностей учнів та викладачів.

Враховує зміст освітньо-професійних програм підготовки майбутніх інженерів-педагогів в Полтавському педагогічному університеті, основний акцент дисципліни «Інженерно-педагогічна творчість» зроблений на вивчення методів інженерної творчості.

Формування творчих здібностей складний і довготривалий процес, він потребує використання в процесі навчання проблемних особистісно орієнтованих методів навчання. З метою реалізації останнього ефективно застосування викладачем навчальних і навчально-творчих задач.

Список літератури:

1. Альтшуллер Г.С. Найти идею. 3-е изд., доп. / Альтшуллер Г.С. – Петрозаводск: Скандинавия, 2003. – 402 с.
2. Антонович С.А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури: Навч. посібник / Антонович С.А., Василишин Я.В., Шпільчак В.А. – Львів: Світ, 2001. – 240 с.
3. Бердяев Н.А. Смысл творчества // Философия творчества, культуры и искусства. М.: Искусство, 1994. С. 40.
4. Вайнтрауб М.А. Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика: монографія / авт. кол. М.А. Вайнтрауб, А.М. Романова, І.А. Мося, Я.Ю. Білоконь та ін., за наук. ред. М.А. Вайнтрауб. – Київ: Інститут ПТО НАПН України, 2015. – 328 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106792>.
5. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Выготский Л.С. – М.: Педагогика, 1991. – 479 с.
6. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления: Сб. переводов с нем. и англ. : пер. с нем., англ. / Под ред. А.М. Матюшкина. – М.: Прогресс, 1965. – 525 с.
7. Когнитивная психология / Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 589 с.
8. Кравченко Л.М. Стратегії інженерно-педагогічної освіти в контексті інтеграції в європейський простір / Л.М. Кравченко, Н.В. Кравченко // Зб. наук. праць БДПУ (Педагогічні науки). – 2010. – № 2. – С. 113–118.
9. Моляко В.А. Психологические проблемы творческой одаренности / Моляко В.А. – К.: Вища шк., 1995. – 52 с.
10. Романовська О.О. Формування творчих умінь у майбутніх інженерів-педагогів / О.О. Романовська // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. VI Кримські педагогічні читання : «Нові педагогічні технології в освіті та формування гуманітарно-технічної еліти»: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 21-24 травня 2013 р. / ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ. – Харків: НТУ «ХПИ», 2013. – Вип. 34–35 (38–39). – С. 89–104.
11. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник / Сисоева С.О. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
12. Чус А.В. Основы технического творчества (учеб. пос.) / Чус А.В., Демченко В.Н. – Киев: Вища школа, 1983. – 184 с.
13. Шайкіна О.О. Педагогічні умови розвитку інженерно-педагогічної творчості студентів / Збірник наукових праць «Духовність особистості: методологія, теорія і практика» / Гол. редактор: Г.П. Шевченко. – Вип. 6(53). – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2012. – С. 235–239.
14. Guilford J. . The nature of human intelligence / J.P. Guilford. – N.-Y.: McGraw-Hill Series in Psychology, 1967. – 538 p.

Калязин Ю.В.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ИНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ТВОРЧЕСТВО В ПОДГОТОВКЕ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы формирования творческих способностей в процессе подготовки преподавателей профессионального образования. Сформулированы основные компоненты творческих умений инженера-педагога. Обоснована методика формирования творческих способностей будущего инженера-педагога. Определенно цель, предмет и структуру учебной дисциплины «Инженерно-педагогическое творчество» в педагогическом университете. Рассмотрены методические приёмы проведения занятий с инженерно-педагогического творчества.

Ключевые слова: творческие способности, инженерно-педагогическое творчество, инженерное творчество, теория решения изобретательских задач, профессиональное образование.

Kalyazin Yu.V.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

ENGINEERING AND PEDAGOGICAL CREATIVITY IN PREPARATION TRAINING ENGINEERS

Summary

The question of forming the creative capabilities in the examined process of preparation the teachers of professional education is examined in the article. The basic components of creative abilities of engineer-teacher are formulated. The technique of formation of creative abilities of the future engineer-teacher is grounded. The purpose, subject and structure of the academic discipline «Engineer-pedagogical creativity» are defined in the Pedagogical University. The methodical methods of carrying out engineering and pedagogical creativity are considered.

Keywords: creative capabilities, engineer-pedagogical creativity, engineer creativity, the theory of solving inventive problems, professional education.

УДК 274.012.74.10.15587/2313-8416.2015

ЗАСТОСУВАННЯ ПОВНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛІВ У КУРСІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Хлопов А.М.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті описується роль дисципліни «Вища математика» для студента педагогічного університету. Показані особливості її вивчення у підготовці майбутнього вчителя освітньої галузі «Технології». На прикладі задачі показано використання теми «Повний диференціал» у підготовці майбутнього вчителя. Показані міждисциплінарні зв'язки математики з іншими технічними дисциплінами. Описана роль проблемного навчання та самостійної роботи у формуванні майбутнього вчителя.

Ключові слова: вища математика, кредитно-трансферна система навчання, освітня галузь «Технології», повний диференціал, частинні диференціали, міждисциплінарні зв'язки.

Постановка проблеми. Вища освіта в Україні у наш час зазнає значних перебудов у зв'язку із докорінною трансформацією суспільства. Вищі навчальні заклади України працюють за новою системою. Основними завданнями є побудова Європейського простору вищої освіти як передумова розвитку мобільності громадян з можливістю їх подальшого працевлаштування; досягнення кращої сумісності і відповідності систем освіти; покращення та підсилення культурного, інтелектуального та науково-технічного потенціалу окремих країн і Європи у цілому; підвищення визначальної ролі університетів у розвитку національних і європейських культурних цінностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виникає потреба у вивченні різнобічних дисциплін технічного і гуманітарного профілів та покращення математичної та технічної складової освіти громадян України як європейської держави. У зв'язку з цим завдання Вищої школи є озброєння майбутнього вчителя знаннями з технологій, що допоможуть йому в подальшому знайти своє місце та роль у суспільстві. Із зміною мети кардинально змінюються вимоги до змісту, методів, засобів і форм навчання, також до організації навчального процесу.

Завдання вищої школи з підготовки вчителя освітньої галузі «Технології» і формування в нього технічної грамотності та відповідних компетентностей полягає у формуванні всебічно розвиненої, освіченої особистості, готової до роботи в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Ці вимоги також зазначені в «Державному стандарті базової і повної середньої освіти», де визначені основні вимоги до освітнього рівня учнів та випускників основної і старшої школи [5].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є реформування системи освіти в Україні є створення якісно нової системи підготовки майбутнього педагога з урахуванням еконо-

мічних аспектів життя суспільства. Але сучасний стан шкільної освіти висуває на порядок денний проблему впровадження в школі змісту і методики навчання учнів, орієнтованих на особистість дитини.

Розробці нових підходів до підготовки майбутніх педагогів, моделюванню різних аспектів педагогічної діяльності та особистості вчителя присвячені дослідження А. Вербицького, І. Зязюна, О. Коберника та інших. Тому в трудовій підготовці учнівської молоді акцент поставлений на формування і розвиток творчої ініціативи, творчого пошуку, інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання, створення реальних умов і можливостей для розвитку особистості кожного учня.

За попереднє століття математична наука розвивалася досить бурхливо була зроблена велика кількість відкриттів. З'явилися нові терміни, математичний апарат збагатився новими операціями. Вона перетворюється у потужний та надійний інструментарій для аналізу та прогнозування природних явищ, технічних та технологічних процесів у поєднанні з можливостями комп'ютерів [7]. Це зумовило появу нових напрямів наукового пізнання: математичного моделювання та експерименту. Стан системи української вищої освіти в останні десятиріччя не відповідає вимогам переходу країни на інноваційний курс розвитку. Досить широко вивчаються різні аспекти вищої математичної освіти (Галайко Ю., Потоцький М., Слєпкань З.) [3; 10]. Наявні певні нароби з методики викладання окремих математичних дисциплін у вищій школі, зокрема вищої математики (Потоцький М., Слєпкань З.) [10]. Викладачі, усвідомлюючи необхідність професійної спрямованості у навчанні математики у вищих закладах освіти, розробляють власні методичні рекомендації для підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей.

Вища математика як навчальна дисципліна має свою систему викладання і прикладну спрямованість. Сучасний етап розвитку вищої

математики як навчальної дисципліни характеризується наступними рисами:

- жорстким відбором змісту;
- чітким визначенням конкретних цілей навчання, міждисциплінарних зв'язків, вимогами до математичної підготовки студентів на кожному етапі навчання;
- посиленням виховної та розвивальної ролі математики, її зв'язку з життям;
- систематичним формуванням інтересу студентів до дисципліни.

Подальше удосконалення змісту вищої математичної освіти пов'язане із вимогами, що висуває до математичних знань студентів практика. Рух за гуманізацію та демократизацію вищої освіти, характерний для розвитку вітчизняної педагогіки 90-х років, справив значний вплив і на зміст математичної освіти. Виникає актуальна проблема створення «математичного стандарту», під яким розуміють зміст та рівень математичної підготовки. На функціонування системи навчання математики впливає низка факторів: загальні цілі освіти, гуманізація та гуманітаризація освіти, розвиток математики як науки, прикладна та практична спрямованість математики, нові освітні цілі та технології, результати досліджень у психології, дидактиці, логіці тощо, особливості майбутньої професійної діяльності.

На сьогодні необхідність математичної складової при навчанні технологічним спеціальностям особливих сумнівів не викликає. Щоправда, її частка у загальному наборі навчальних дисциплін невелика.

Виклад основного матеріалу. Вивчення математики студентами проаналізовано у психолого-педагогічних дослідженнях, які проведені з проблем мислення, пам'яті, формування прийомів навчальної діяльності такими вченими А. Алексюк, С. Архангельський, Б. Гнеденко. У працях М. Жалдака досліджувалися навчання студентів методам і операціям творчої пізнавальної діяльності, система поетапного контролю навчальної діяльності студентів педагогічних університетів за кредитно-трансферною системою навчання з дисциплін природничого циклу, професійна спрямованість викладання математичного аналізу в умовах диференційованої підготовки вчителя, формування вмінь студентів розв'язувати прикладні задачі при вивченні математики з використанням програмних засобів у нових інформаційних технологіях навчання [1; 2; 4; 8].

Сучасні проблемні аспекти методики викладання математики студентам технічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів класифікуються за наступними напрямками: збереження фундаментальності математичної освіти та удосконалення змісту курсу вищої математики, професійної спрямованості навчання математики через змістовний компонент та методичний компонент,

а саме проблемне навчання, самостійна робота студентів, поєднання різних форм навчання, через мотиваційно-ціннісний компонент; поєднання фундаментальності та професійної спрямованості математичних курсів вищих навчальних закладах;

Усі ці напрями розвиваються так чи інакше при викладанні вищої математики для майбутніх вчителів освітньої галузі «Технології».

Такий учитель повинен формувати з учня технічно освічену особистість, здатну адаптуватися до стрімких змін у сучасному технологічному середовищі. Для цього він сам під час навчання у вищому навчальному закладі повинен сформуватися як технічно грамотний фахівець, здатний орієнтуватися в «океані» нової інформації, що надходить з різних джерел.

У процесі навчання студент отримує знання, вміння і виробляє навички, необхідні для майбутнього самовизначення в суспільстві.

Важливим у плані підготовки вчителя галузі «Технології» є використання методів диференціації навчання, постановки альтернативних проблемних завдань. Технологія навчання залучається при виконанні всіх видів навчальної роботи шляхом знаходження причинно-наслідкових зв'язків. Елементи проблемного навчання використовуються фрагментарно в усіх видах навчальної діяльності шляхом постановки проблемних завдань у процесі встановлення зворотнього зв'язку з аудиторією. У повному обсязі це здійснюється під час виконання самостійних завдань.

На заняттях з цієї дисципліни відбувається формування студента як грамотного, розвинутого фахівця, який повинен вміти за сучасними вимогами оперувати своїми знаннями за фахом, комплексно їх застосовувати, а також вміти провести порівняльний аналіз та узагальнення. У цьому важливу роль відіграють міждисциплінарні зв'язки, суть яких полягає в тому, що при вивченні предметів одного циклу потрібні знання з інших циклів. Проблема систематизації понять різних дисциплін присвячена значна кількість літератури. Усі дисципліни циклу природничо-наукової підготовки цілеспрямовані на формування особистості фахівця професійної освіти.

Дисципліна «Вища математика» є основою для вивчення наступних технічних предметів, що будуть вивчатися у подальшому, тобто на старших курсах.

Тому важливою частиною підготовки майбутнього вчителя трудового навчання є отримання ґрунтовних знань, які потім повинні застосовуватися на практиці. На перших курсах студенти факультету вивчають дисципліну «Вища математика». Потім отримані знання використовують при вивченні дисципліни «Технічна механіка». Стають у нагоді набуті раніше навички з основ графічної грамотності і розвинуте просторове мислення [10].

За новою шкільною програмою з трудового навчання обов'язковою є проектно-технологічна діяльність [6]. У програмі вказані обов'язкові для виготовлення об'єкти такої діяльності. У цьому класі одним з таких об'єктів є кухонне приладдя. При його виготовленні основною технологією є технологія механічної обробки деревини, а допоміжною – технологія оздоблення виробів. Для оздоблення виробів використовують різні види оздоблень [11]. При декоративному оздобленні готові вироби розмальовують фарбами, покривають лаком. Це захищає поверхню від дії тепла, вологи та хімічних речовин.

Одним з елементів кухонного приладдя є ємність для сипучих продуктів, яка має циліндричну форму. Для її оздоблення проводять наступні операції: ґрунтовка, покриття гуашовою чорною фарбою з клеєм ПВА, покриття готового виробу нітролаком. Виробник кожного з цих оздоблювальних матеріалів на упаковці вказує витрату матеріалу на одиницю площі. У зв'язку з цим потрібно знати, скільки потрібно закупити матеріалу для оздоблення того чи іншого виробу.

Ємність для сипучих продуктів має циліндричну форму. Повну поверхню її можна знаходити стандартним способом за формулою:

$$S = 2\pi(r^2 + rh). \quad (1)$$

Розглянемо цей спосіб на прикладі наступної задачі.

Необхідно знайти за допомогою повного диференціала наближене значення повної поверхні закритої циліндричної ємності для сипучих продуктів з радіусом основи 40 см і висотою 18 см, якщо радіус основи збільшити на 3 см, а висоту – на 5 см.

У випадку збільшення або зменшення розмірів тіла повна поверхня обчислюється за допомогою повного диференціалу за наступною формулою:

$$dS = \frac{\partial S}{\partial r} \Delta r + \frac{\partial S}{\partial h} \Delta h. \quad (2)$$

Розв'язування задачі складається з двох етапів. Перший етап. Другий етап. Повна поверхня за формулою (1) буде

$$S = 2 \cdot 3,14(0,16 + 0,4 \cdot 0,18) = 1,457 \text{ (м}^2\text{)}.$$

Спочатку визначають витрату матеріалів на початковий радіус і висоту ємності. На другому етапі визначається площа збільшеної згідно умов задачі ємності.

Для розв'язування такої задачі перш за все потрібно обчислити частинні похідні з для виважу формули (1):

$$\frac{\partial S}{\partial r} = 2\pi(2r + h), \quad (3)$$

$$\frac{\partial S}{\partial h} = 2\pi r. \quad (4)$$

Отримані вирази (3) та (4) підставляємо у вираз (2) і маємо

$$dS = 2\pi[(2r + h)\Delta r + r\Delta h]. \quad (5)$$

Підставляючи числові значення у вираз (5) з умови задачі, маємо

$$dS = 2\pi[(2 \cdot 0,4 + 0,18) \cdot 0,03 + 0,4 \cdot 0,05].$$

Число $\pi = 3,14$, а тому

$$dS = 2 \cdot 3,14 \cdot [(2 \cdot 0,4 + 0,18) \cdot 0,03 + 0,4 \cdot 0,05] = 0,3102 \text{ (м}^2\text{)}.$$

Таким чином, повна поверхня циліндра після збільшення лінійних розмірів складає:

$$\Delta S = 1,457 + 0,3102 = 1,7672 \text{ (м}^2\text{)}.$$

Отже, шукане значення повної поверхні ємності для сипучих продуктів дорівнює 1,7672 м².

З самого початку навчання студентів на факультеті потрібно цілеспрямовано вказувати їм шляхи використання отриманих знань при вивченні дисциплін, які викладаються за навчальним планом на старших курсах. Така організація навчально-виховного процесу майбутніх вчителів буде сприяти формуванню технічної грамотності стосовно їх фаху і навчить студента в майбутній його трудовій діяльності знаходити, встановлювати та осмислювати знання з різних галузей, утворюючи з них цілісну систему. Організації самостійної роботи приділятися повинна особлива увага, тому що при самостійній роботі студента формується творча складова його особистості як учителя. Роль самостійної роботи значно підвищується у зв'язку з переходом Вищої школи на навчання за кредитно-трансферною системою. Життя сучасної людини неможливе без технологічних знань у зв'язку з тим, що її відносини із світом завжди технологічні. Останнім часом людство стрімко просувається до освоєння високоекономічних технологій по створенню нових біологічних та хімічних систем, машин різного виду та призначення. Розвиток творчих здібностей та ділових якостей при освоєнні технологічного світу приходить до людини під час цілеспрямованих занять.

Висновки і пропозиції. Вищевикладене дозволяє дійти висновку, що вдосконалення методики викладання математичних дисциплін у вищій школі має відбуватися за такими напрямками:

- пошук нових педагогічних технологій навчання математики;
- використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення математичних дисциплін, передусім прикладного й професійного спрямування;
- удосконалення змісту математичної підготовки фахівців відповідно до профілю навчання;
- визначення оптимальних методів, форм і педагогічних технологій математичної підготовки студентів;
- всебічне врахування в процесі вивчення математичних дисциплін психолого-педагогічних закономірностей навчання;
- вдосконалення форм і засобів індивідуального підходу до студентів відповідно до особливостей їхньої професійної діяльності.

Список літератури:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его основные закономерности и методы. – М.: Высшая школа, 2000. – 368 с.
3. Галайко Ю.А. Психолого-педагогічні передумови навчання математичним дисциплінам студентів менеджерських спеціальностей // Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнар. збірник наукових робіт. – Вип. 23. – Донецьк: Фірма ТЕАН, 2005. – С. 35–39.
4. Гнеденко Б.В. Воспоминания. Моя жизнь в математике и математика в моей жизни. – М.: Либроком, 2012. – 624 с.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23.11.2011 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ України № 538 від 07.08.2013).
6. Дятленко С.М. Трудове навчання. 5-9 класи: практичний посібник для вчителів / С.М. Дятленко, В.М. Лещук, О.Ю. Медвідь. – Харків: Видавництво «Ранок», 2017. – С. 12–14.
7. Желавський О.Б. Сучасні аспекти методики викладання вищої математики студентам економічних спеціальностей вищих закладів // Науковий вісник Ужгородського педагогічного університету. – Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Вип. 22. – 2009. – С. 48–50.
8. Математика (алгебра і початки аналізу) з комп'ютерною підтримкою / Жалдак М.І., Грохольська А.В., Жильцов О.Б. – Київ: МАУП, 2003. – 304 с.
9. Працьовитий М.В. Про посилення професійної спрямованості курсу «Вища математика» в системі підготовки інженерів-механіків хімічних виробництв / М.В. Працьовитий, І.М. Главатських // Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Математична освіта в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє» (Київ, 16–18.10.2007 р.). – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – С. 250–251.
10. Слепкань З.І. Методика навчання математики: підр. для студ. мат. спеціальностей пед. навч. закладів. – К.: Зодіак-ЕКО, 2000. – 512 с.
11. Трудове навчання. Технічні види праці. Підручник для 8-го класу / загальноосвітніх навчальних закладів / Мадзігон В.М., Кондратюк Г.А., Левченко Г.С. [та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2008. – С. 135.

Хлопов А.М.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОЛНЫХ ДИФФЕРЕНЦИАЛОВ В КУРСЕ ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ «ТЕХНОЛОГИИ»

Аннотация

В статье описывается роль дисциплины «Высшая математика» для студента педагогического университета. Показаны особенности ее изучения в подготовке учителя образовательной отрасли «Технологии». На примере, задачи показано использование темы «Полный дифференциал» в подготовке будущего учителя. Показаны междисциплинарные связи математики с другими техническими дисциплинами. Описана роль проблемного обучения и самостоятельной работы в формировании будущего учителя.

Ключевые слова: высшая математика, кредитно-трансферная система обучения, образовательная отрасль «Технологии», полный дифференциал, частичные дифференциалы, междисциплинарные связи.

Khlopov A.M.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

THE USE OF FULL DIFFERENTIALS IN THE COURSE OF HIGHER MATHEMATICS FOR THE FUTURE TEACHERS OF THE EDUCATIONAL BRANCH "TECHNOLOGIES"

Summary

The article describes the role of the discipline "Higher Mathematics" for a student at the Pedagogical University. The peculiarities of its study in the process of teacher's training of the educational branch "Technologies" are shown. The example of the task shows the use of the theme "Full differential" in the preparation of the future teacher. Interdisciplinary connections of mathematics with other technical disciplines are shown. The role of problem training and independent work in the process of forming the future teacher is described.

Keywords: Higher Mathematics, credit-module system of studies, educational branch "Technologies", full differentials, partial differentials, interdisciplinary relations.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ЩОДО ЗДОРОВ'Я**Кудря О.В.**Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

В статті розглядаються особливості формування в учнів підліткового віку аксіологічних орієнтацій щодо здоров'я на уроках трудового навчання. Зауважується, що формування одного з важливих елементів здорового способу життя, а саме – харчування, доцільно здійснювати на національній основі, тобто в контексті традицій української народної кухні. Аналізується специфіка розробки методики навчання школярів основам правильного харчування, підкреслюється необхідність врахування факту наявності у підлітків особистого досвіду в даній сфері, сформованості у них певних харчових звичок. Визначається, що розробка системи засобів впливу на формування у школярів засад правильного харчування повинна базуватися на врахуванні вікових особливостей учнів, на максимальній увазі саме до мотиваційної сфери учнів, на віднаходженні умов ефективного формування у дітей системи внутрішніх спонукальних сил, які сприятимуть вибору саме раціональних шляхів задоволення потреби у харчуванні.

Ключові слова: навчальний процес, ціннісні орієнтації, здоров'я, здоровий спосіб життя, раціональне харчування, трудове навчання.

Постановка проблеми. Збереженню та зміцненню здоров'я учнів в умовах сьогодення приділяється значна увага. Ця проблематика продовжує бути важливою та актуальною. До процесів формування здоров'я безпосередньо чи опосередковано причетні практично всі суспільні установи – медичні, освітні, виховні, культурні, демографічні. Провідна роль у вирішенні питання здоров'язбереження підростаючого покоління та формування у нього ціннісних орієнтацій щодо здоров'я належить школі.

Основне завдання школи полягає у вихованні фізично, психічно і морально здорового покоління (державна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) та «Національна доктрина освіти України у ХХІ столітті»). Важливо навчити учнів свідомо відноситися до свого здоров'я, берегти і зміцнювати його. Ще Григорієм Ващенком висловлювалась думка стосовно того, що школа має виховувати дітей здоровими, міцними й спиртними з врахуванням того, щоб «молодь була не тільки здоровою під час шкільного навчання, а й після закінчення школи. Тому ж з дитинства треба прищепити дітям здорові гігієнічні навички щодо їди, чистоти, користування повітрям, чергування праці й спочинку й таке інше» [1, с. 188]. Діяльність кожної особистості зі збереження здоров'я повинна ґрунтуватися на дбайливому ставленні до свого здоров'я, правильному харчуванні, фізичній активності тощо, а загалом же – веденні здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми змісту й організації оздоровчої освіти та виховання школярів досліджуються у працях М. Гриньової, С. Кириленка, Л. Пономарьової, Б. Шияна. Питання здорового способу життя та особливостей його формування у підростаючого покоління висвітлювали у своїх працях О. Вакулєнко, В. Васильєв, Г. Голобородько, О. Дубогай, В. Зайцев, В. Ка-

саткін, Т. Кириченко, Ю. Лісцин, С. Свириденко, Л. Суцєнко, Н. Хоменко та ін. На даний час дана проблематика досліджується вітчизняними й зарубіжними вченими, зокрема: Г. Апанасенко, В. Войтенко, В. Куліков, І. Муравов, В. Петленко, Л. Попова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомий потенціал щодо вирішення завдань формування в учнів здорового способу життя мітять деякі навчальні предмети. Особливості формування у шкільної молоді засад здорового способу життя під час навчально-виховного процесу присвячені дослідження В. Білик, А. Герасимчук, С. Ігнатенко, С. Лапаєнко, В. Лисяк, О. Маркова, К. Палієнко, С. Страшко; у позашкільній та позакласній роботі – Б. Брилін, О. Гауряк, А. Гужаловський, В. Кузьменко, Т. Лясота, В. Рева, І. Шеремет. Важливим елементом здорового способу життя є харчування. Особливості навчання учнівської та студентської молоді кулінарії на уроках трудового навчання присвячено праці Ю. Коломійця, Т. Кравченко, Г. Лук'яненко. Нами висвітлювалося питання методики навчання учнів асортименту страв української народної кухні, навчання учнів оцінюванню якості приготованих страв, організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках кулінарії та ін.

Мета статті. Визначити особливості формування в учнів підліткового віку аксіологічних орієнтацій щодо здоров'я на уроках трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи ціннісні орієнтації людини фахівці (М. Розов, В. Попов та ін.) мають підстави говорити, що здоров'я є природною, абсолютною і вічною цінністю, яка посідає вагоме місце в ієрархії цінностей та системі таких категорій людського буття, як інтереси, ідеали, гармонія, краса, сенс і щастя життя, програма і ритм життєдіяльності.

В умовах сьогодення в Україні наявна тенденція підвищення соціальної цінності здоров'я людини, що реалізується двома основними спрямуваннями. По-перше, це спрямування діяльності, що йде від держави до людини. Сюди відносяться: реформи в галузі охорони здоров'я, які спрямовані на підвищення якісних показників оздоровлення населення; реформи в національній системі освіти, належне місце в якій покликана посісти проблематика, пов'язана з формуванням, збереженням і зміцненням здоров'я підростаючого покоління; впровадження заходів зі збереження та відтворення довкілля, природоохоронна діяльність тощо. По-друге, це спрямування, що пов'язане з перебудовою у ставленні кожної особистості щодо власного здоров'я та здоров'я тих, хто її оточує. У контексті даного питання Н. Пакратьевою, В. Поповим, Ю. Шиленко підкреслюється важливість завдання сформувати культуру особистого здоров'я у кожного індивіда. Так, увага до особистого здоров'я, спроможність забезпечення індивідуальної профілактики його порушення, усвідомлена зорієнтованість на здоров'я – все це не лише санітарно-гігієнічна грамотність, але і загальна культура людини.

Фахівцями проаналізовано та досліджено фактори впливу на рівень здоров'я людини. Так, якщо рівень здоров'я умовно прийняти за 100 відсотків, то фактори впливу на нього розподіляться наступним чином: 20% залежить від спадковості; 20% – від стану навколишнього середовища, екології; 10% – від діяльності системи охорони здоров'я; 50% – від того способу життя, що ведеється людиною [5, с. 9–10]. Таким чином, найбільш вагомий фактор – це саме спосіб життя кожної особистості. Залежність здоров'я людини від її способу життя ґрунтується на дотриманні нею певних правил щодо таких позицій: режими рухової активності, раціональне харчування; нормальні, виважені взаємовідносини у родині та побуті; уникнення шкідливих звичок.

Найбільш ємко взаємозв'язок між здоров'ям і способом життя виражається поняттям «здоровий спосіб життя». Дане поняття покладене в основу валеології (від лат. *valeo* – бути здоровим) та виражає зорієнтовану діяльність особистості у напрямі формування здоров'я, його подальшого збереження і зміцнення, а також «...об'єднує все, що сприяє виконанню людиною професійних, суспільних і (побутових) життєвих функцій в оптимальних для здоров'я умовах [8, с. 140].

Аналіз праць (Є. Булич, В. Грушко, І. Муравов, Н. Максимова) дозволяє відзначити, що молодь, як вікова категорія, є найбільш перспективною у відношенні формування здорового способу життя. У порівнянні з іншими віковими категоріями вона найбільш сприятлива щодо різноманітних впливів. Від успішності формування і закріплення у свідомості школярів навичок здорового способу життя буде у майбутньо-

му залежати їх справжній спосіб життя, який впливатиме на повноцінне існування особистості, повну реалізацію її здібностей чи ж, навпаки, перешкоджатиме розкриттю її потенціалу.

Одним з важливих складових елементів здорового способу життя є раціональне харчування [5, с. 13]. Саме від правильного харчування залежить настрій людини, її працездатність, опірність до захворювань тощо. Питанням харчування віддана придільна значна увага багатьма видатними мислителями, науковцями. Перелік вчених зі світовим ім'ям (І. Мечніков, І. Павлов, І. Сеченов, М. Амосов, Я. Вітебський, О. Покровський, А. Уголев та багато інших) дозволяє говорити про те, що харчування було однією із важливих і складних проблем, яка продовжує бути актуальною і на даний час.

Загальновідомо, що якість харчування суттєво впливає на формування організму дитини у ранньому віці та на фізичний стан дорослих людей [7]. Дитячий організм особливо чутливий до недостатнього, неповноцінного харчування, що проявляється у зниженні природних захисних сил, відставанні у рості, ослабленні набутого імунітету та загальмуванні розумового розвитку. На основі досліджень вченими доводиться, що в основі більшості хвороб сучасної людини лежить неправильне харчування. І причиною цього негативного явища є відсутність культури харчування [3, с. 7]. Культура харчування відіграє важливу роль у формуванні здорового способу життя. І її виховання має починатися якомога раніше: потрібно формувати у дітей серйозне ставлення до їжі, її харчової цінності, якості, правил приготування та споживання.

В умовах сьогодення проблема формування у школярів знань раціонального харчування знаходиться в полі зору вчених-освітян. На це вказує той факт, що знання з основ раціонального харчування частково відображені у змісті шкільних предметів «Основи здоров'я», «Трудове навчання». Потрібно відмітити, що викладу лише теоретичних знань з даної проблеми замало. Набагато більше можливостей для формування в учнів культури харчування дають заняття з кулінарії, оскільки поряд з опануванням теорії передбачається і виконання практичних робіт, що робить процес учіння школярів більш глибоким, насиченим, вмотивованим.

Важливо ознайомити учнів з засадами правильного харчування на національній основі, сформувати поняття про принципи раціонального харчування в контексті вікових традицій української народної кухні, про культуру та естетику харчування, притаманну нашому народу. І це можливо, оскільки навчання учнів основам кулінарії та культури харчування здійснюється у процесі виконання ними низки проєктів та опануванні відповідних технологій (за оновленою програмою для загальноосвітніх навчальних закладів «Трудове навчання. 5–9 класи») [6, с. 15–24]:

Класи	Об'єкти проектно-технологічної діяльності учнів	Технології
5-6 класи	<ul style="list-style-type: none"> • Гарячі напої. • Бутерброди. • Салати. • Сервірування святкового столу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Технологія приготування їжі. • Технологія формування культури споживання їжі. • Технологія сервірування столу.
7-8 класи	<ul style="list-style-type: none"> • Кондитерські вироби. • Гарніри. • Страви української кухні. 	<ul style="list-style-type: none"> • Технологія приготування їжі. • Технологія виготовлення кондитерських виробів.

Знання основних засад правильного харчування та їх дотримання, набуття практичних умінь приготування страв, зокрема і традиційних українських, надасть учням більше шансів для усвідомлення цінності здоров'я, розуміння народної мудрості у визначенні ціннісних пріоритетів: «Найбільше багатство – здоров'я» «Без здоров'я нема щастя», «Було б здоров'я – все інше наживем».

Фахівцями з психології навчання зауважувалося, що саме у підлітковому віці учні починають надавати перевагу тим предметам, які, на їх погляд, матимуть більш важливе значення для майбутнього життя і праці (Б.Баєв). З огляду на це впливає необхідність обґрунтованого доведення школярам доцільності опануванні змісту вищевказаного варіативного модуля. Це можливо через розкриття можливостей використання у подальшому житті отриманих знань з технології обробки харчових продуктів та приготування страв, особливостей та правил їх споживання.

Методика навчання учнів основам правильного харчування має певну специфіку. Це пояснюється наступним фактом. Інформація, яку надає вчитель про харчування як елемент здорового способу життя, нашаровується на власні уявлення учнів, їх особистий досвід, тобто зачіпає особистість учня і є особистісно значущою для нього. Можна констатувати, що школярі вже мають свої усталені уявлення і орієнтації, у них уже сформовані хороші чи погані звички у харчуванні [2, с. 78].

Аналіз шкільної практики дозволяє відмітити, що кількість конкретних рекомендацій та розробок, які б дозволяли вчителям трудового навчання ефективно керувати процесом формування в учнів засад правильного харчування, є недостатньою.

Процес формування в учнів основ правильного харчування, на наш погляд, вимагає максимальної уваги саме до мотиваційної сфери учнів. Мотивація посідає чільне місце у структурі особистості, оскільки мотиви є рушійними силами діяльності й поведінки. Наявність у навчальному матеріалі відомостей, які переконливо б доводили переваги правильного харчування, сприятимуть забезпеченню формуванню в учнів особистісних переконань,

установок щодо даного компоненту здорового способу життя. Практичні ж роботи забезпечуватимуть перенос засвоєних мотивів у реально діючі, що сприятиме правильному вибору учнів у життєвих ситуаціях.

Розробляючи систему засобів впливу на формування в учнів засад правильного харчування потрібно спиратись на психолого-педагогічну літературу, враховувати вікові особливості учнів, намагатися знайти умови ефективного формування в них системи внутрішніх спонукальних сил, що сприяють активності у виборі раціональних шляхів задоволення потреби у харчуванні та задовольняють природну потребу людини бути здоровою.

Зокрема, враховуючи вік учнів та спираючись на те, що у підлітковому віці школярами краще сприймаються непрямі методи впливу, ми дійшли висновку про можливість та доцільність використання у навально-виховному процесі повідомлень, з допомогою яких інформація подається не прямо, а опосередковано: «викладач знаходить такий момент і підбирає такий контекст, щоб корисна інформація була сприйнята підлітками у формі безпосереднього закарбування у пам'яті, тобто, уникаючи опору вже сформованих установок, міцно зафіксувалася у пам'яті, регулюючи поведінку на підсвідомому рівні» [4, с. 6].

Розглянемо для прикладу варіант такого повідомлення стосовно одного з розглядуваних під час навчання учнів за програмою питань, а саме – питання про особливості споживання їжі.

З досліджень медиків, дієтологів відомо, що характер задоволення потреби у їжі може бути патологічним і призводити до розвитку багатьох захворювань. З огляду на це вчитель може відзначити, що неправильне, надмірне харчування, зменшення фізичної активності призводить до патологічного збільшення ваги. Повідомлення про зв'язок надлишкової маси тіла з тривалістю життя може бути наступним: надлишкова маса у чоловіків при перевищенні норми на 10% знижує передбачувану тривалість життя на 13%, при 20% – на 25%, при 30% – на 42%, а у жінок відповідно – на 9%, 21% та 30%, що обумовлено наявністю у людей з надлишковою масою тіла хвороб, які є супутніми при ожирінні (це захворювання серця, судин, печінки, цукровий діабет та ін.). Надана у повідомленні інформація має допомогти учням усвідомити, що оптимальна маса тіла важливим показником культури харчування, характеризує її спосіб життя як «здоровий» чи «нездоровий».

Висновки і пропозиції. Таким чином, школі належить важлива роль у вирішенні питання формування в учнів аксіологічних орієнтацій щодо здоров'я та здорового способу життя. Формування основ правильного харчування як важливого елементу здорового способу життя важливо здійснювати на національній основі, тобто в контексті традицій української народної кухні.

Особливості розробки методики навчання школярів основам правильного харчування потребують врахування того факту, що підлітки вже мають особистий досвід в даній сфері, наявною є сформованість у них певних харчових звичок, уподобань. Розробка системи засобів впливу на формування в учнівської молоді засад правильного харчування повинна базу-

ватися: на врахуванні вікових особливостей учнів; максимальній увазі саме до мотиваційної сфери учнів, оскільки мотиви є рушійними силами діяльності і поведінки; віднаходженні умов ефективного формування в учнів системи внутрішніх спонукальних сил, які сприятимуть вибору саме раціональних шляхів задоволення потреби у харчуванні.

Список літератури:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
2. Волошко Н.І. Аналіз мотиваційного компонента здорового способу життя старшокласників у навчальному процесі // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Випуск 28. – С. 67–81.
3. Зубар Н.М. Основи фізіології та гігієни харчування: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.
4. Максимова Н.Ю., Малютіна К.Л., Піскун В.М. Життя та здоров'я: кн.-коментар до навч. посібника з валеології для учнів 8(9) кл. загальноосвітн. шк. та вчителів. – К.: Знання, 1998. – 144 с.: іл.
5. Попов С.В. Валеологія в школі і вдома (о физическом благополучии школьников). – СПб.: СОЮЗ, 1996. – 256 с.
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Трудове навчання. 5-9 класи» (оновлена). URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56126/>.
7. Значення раціонального харчування для підтримки здоров'я молоді / О.В. Кузьмінська, М.С. Червона. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2004. – Кн. 4. – 128 с.
8. Валеологія в схемах: Навчальний посібник / Гончаренко М.С. – Харків: Бурун Книга, 2005. – 208 с.

Кудря О.В.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ УЧАЩИХСЯ ПО ЗДОРОВЬЮ

Аннотация

В статье рассматриваются особенности формирования у учащихся подросткового возраста аксиологических ориентаций относительно здоровья на уроках трудового обучения. Отмечается, что формирование одного из важных элементов здорового образа жизни, а именно – питание, целесообразно осуществлять на национальной основе, то есть в контексте традиций украинской народной кухни. Анализируется специфика разработки методики обучения школьников основам правильного питания, подчеркивается необходимость учета факта наличия у подростков личного опыта в данной сфере, сформированности у них определенных пищевых привычек. Определяется, что разработка системы средств воздействия на формирование у школьников основ правильного питания должна базироваться на учете возрастных особенностей учащихся, на максимальной виду именно мотивационной сферы учащихся, на нахождении условий эффективного формирования у детей системы внутренних побудительных сил, которые будут способствовать выбору именно рациональных путей удовлетворения потребности в питании.

Ключевые слова: учебный процесс, ценностные ориентации, здоровье, здоровый образ жизни, рациональное питание, трудовое обучение.

Kudria O.V.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

THE SPECIFIC OF FORMATION THE PUPILS' VALUABLE HEALTH ORIENTATIONS WHICH CONSIDER HEALTH

Summary

In the article the features of formation of students' adolescence axiological orientations are informed on the lessons of labor studies. It is observed that the formation of one of the important elements of a healthy lifestyle – namely nutrition, appropriate to carry out on a national basis, that is, in the context of national traditions of Ukrainian cuisine. We analyze the specifics of developing methods of teaching students of the basics of nutrition, stresses the need to take account of the existence in adolescents personal experience in this area, forming their specific eating habits. It is determined that the design of the system means of influencing the formation of students the principles of nutrition should be based on consideration of age-students at top referring specifically to the motivational sphere of students on of searching conditions effectively developing children's system of internal driving forces that contribute to choosing efficient ways meet nutritional needs.

Keywords: educational process, valuable orientations, health, healthy way of life, rational nutrition, labor training.

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кулик Є.В., Кондор М.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Розкрито проблеми гуманізації професійної освіти. Розкрито сучасні методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти. Наведені причини сучасного кризового стану професійної освіти та визначені шляхи його подолання. Доведено, що за рахунок впровадження в зміст підготовки викладачів професійно-технічних закладів освіти знань з таких предметів як ергономіка, дизайн, культура (виробництва, споживання, утилізації, експлуатації і т.п.) частково можна розв'язати проблему гуманізації професійної освіти.

Ключові слова: методологія, професійна освіта, гуманізація.

Постановка проблеми. Сучасний кризовий стан розвитку суспільства вимагає зміни пріоритетів розвитку сучасної освіти в сторону формування людини нового типу світогляду, який би забезпечив її гармонійну взаємодію і з природою, і з іншими людьми [8], був готовий сприйняти глобальні зміни, адекватно реагувати на появу нових знань, орієнтуватись в інформаційному просторі сьогодення і майбутнього [3]. Аналіз сучасного стану освіти і професійної освіти зокрема, показав, що однією з головних причин кризового стану в цій галузі є існування двох, часто не збігаючих напрямків формування світогляду сучасної людини: сциентично-технократичного і гуманістичного [6].

Сциентично-технократичний напрямок, передбачає вирішити проблеми людства за допомогою досягнень науково-технічної революції. Головне завдання освіти в цьому напрямку полягає в підготовці спеціалістів, які б могли використати переваги науково-технічної революції для досягнення своєї мети. Однак, практика сучасного життя, аналіз психолого-педагогічної літератури показують, що незважаючи на динаміку розвитку науки, криза в системі освіти продовжується [7]. Тому актуалізується проблема гуманізації професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманістичний напрямок передбачає в основу світоглядної системи суспільства поставити загальнолюдські цінності (добро, любов, гармонія, естетика і т.п.), а досягнення науково-технічної революції підпорядкувати цій меті [6].

В розвинутих країнах ці два напрямки доповнюють один одного у формуванні світогляду сучасної людини, а сучасна педагогічна діяльність максимально погоджує суперечність яка існує між ними [9]. В Україні, на жаль дана суперечність не подолана, а система освіти продовжує підготовку майбутніх викладачів професійної освіти в основному зорієнтовану на формування технократичної особистості [4].

Так, аналіз інформаційного поля знань, якими повинен володіти (згідно з типовим навчальним планом) майбутній викладач професійно-технічного закладу освіти, показує значну

перевагу технічних дисциплін над гуманітарними [1]. Аналіз кваліфікаційних характеристик майбутніх викладачів професійно-технічних закладів освіти показує, що в розділах уміння і навички спостерігається перевага структури умінь і навичок, спрямованих на формування технократичної особистості [2].

В той же час, аналіз товарів народного споживання (кінцевих продуктів професійної діяльності працівників), в яких найбільше інтегровані різні технології (наприклад: радіоелектронну апаратуру і автомобілі), вироблені в Україні, США, Німеччині, Японії з точки зору ціни, якості, зручності і безпеки експлуатації, ергономіки, естетики, ремонтоздатності, утилізації дозволяє виділити певні закономірності. В японських виробках домінує ощадливість і прецизійність, в німецьких – точність і раціоналізм, простота, в американських – максимальна зручність і якість, тобто ментальність етносу, народу (яка суттєво залежить від освіти), через його характерні риси, чітко відображається у кінцевому виробі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз навчальних програм, підручників цих країн показує, що значну частину знань складають знання гуманістичного напрямку [1; 2]. Це і ергономіка, дизайн, культура виробництва, наукова організація праці, екологія. Тобто, структура професійних знань, яка має значну гуманітарну складову, спрямована на формування не технократичної, а гуманістичної особистості, яка в своїй професійній діяльності, при прийнятті рішень (вибір технологій, вибір режимів праці, вибір засобів праці, поведіння з відходами, вибір засобів техніки безпеки) перевагу віддає гуманістичним напрямкам розвитку. Отже, якщо орієнтуватись на світові стандарти життя, то формувати світогляд українського суспільства, через професійну освіту, зокрема, потрібно у гуманістичній освітній парадигмі, яка формує базові основи технологічного мислення людини.

Тому метою даної статті є аналіз проблем гуманізації технологічної освіти в контексті підготовки майбутніх викладачів професійно-техніч-

них закладів освіти. Вирішення цієї задачі в свою чергу вимагає обґрунтування стратегії і встановлення закономірностей вивчення навчальних предметів із гуманістичним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. Зміна парадигми освіти (гуманізація) та її завдань висуває основні вимоги діалектичного методу в розкритті суперечностей об'єкта дослідження. Якщо для педагогічного процесу минулого головними суперечностями, які виходили із суперечності суспільства, були суперечності між потребами і умовами їх задоволення, між пізнавальними і практичними завданнями з одного боку і наявним рівнем знань, умінь, навичок з іншого, нормативністю і творчістю, невідповідність старих методів виховання і навчання і сучасними умовам життя, типовою підготовкою педагогів і індивідуально-творчим характером їх діяльності, то для сучасного педагогічного процесу В. Лутай головну суперечність педагогічного процесу визначає як співвідношення в ньому таких двох його сторін: вимоги щодо задоволення суспільних потреб, які висуваються даною офіційною системою освіти (спільне «треба»); індивідуальними потребами, інтересами окремих учнів (учнівське «хочу») [6].

Принцип вирішення цієї проблеми сучасні філософи розглядають як суть нової освітньої парадигми. Аналіз літератури показав, що виховання нового типу світогляду сучасної людини, який зможе забезпечити гармонійну єдність як у суспільстві, так і в його взаємодії з природою, потребує суттєвих змін у оцінці науки, її характеристик, основних завдань [9]. Ця ідея вперше була висловлена Володимиром Соловйовим (так звана теорія всеєдності). Його послідовники К. Цюлковський, О. Чижевський, В. Вернадський та ін., новий тип філософії освіти вбачали у взаємозв'язку живої і неживої природи, науковому вивченні природи і матерії і на цих засадах передбачали виховання світогляду людини на основі так званого нового ноосферного типу цивілізації.

В. Лутай аналізуючи вчення В. Вернадського і його послідовників показує, що вся діяльність сучасного суспільства, заснована на ноосферному світогляді, повинна бути вписана в основну закономірність життя – біогеохімічний кругообіг, а збереження його сталої нерівноваги повинно стати тим принципом нового типу світогляду з яким ми повинні погоджувати усі види своєї діяльності. Тому, формування ноосферного типу світогляду сучасної людини може сприяти вирішенню протиріч сучасної освіти (взаємодії основних навчальних предметів, дослідження єдності процесів навчання і виховання, взаємодія людини і засобів виробництва, наближеність технологій до закономірностей розвитку навколишнього середовища, утилізація відходів і т.п.) та задоволенню всіх інших проблем освіти.

Використання концепції всеєдності, на нашу думку, у формуванні методологічних засад систематизації змісту професійної освіти значною мірою дозволить ліквідувати той відрив від духовних цінностей в нашій освіті, який склався історично, спираючись на філософсько-матеріалістичні принципи. Дана концепція обов'язково повинна бути використана при розробці таких напрямків в професійній освіті як енергоаощадливість, ремонтоздатність, утилізація відходів виробництва, культура експлуатації як засобів виробництва так і об'єктів виробництва. Аналіз, наукознавчої літератури показав, що ця чудова ідея повністю не впроваджена в життя і не вивела з кризи трудове навчання, тому що кількість знань, якими володіє людство, ще не є достатньою, щоб перейти ту границю, за якою починається нова парадигма, за Т. Куном [5].

Сучасна трансформація мети освітньої діяльності приводить до зміни завдань професійної освіти. Пріоритетними ідеями педагогіки стають теорії спрямовані на вивчення унікальності кожного учня, врахування його інтересів та систем цінностей, що вимагає індивідуалізувати процес навчання. Це в свою чергу викликає швидкі темпи розвитку інноваційних знань. «Нормативні» ж знання часто відстають від розвитку науки і техніки, їх уніфікація зменшує динаміку розвитку знань.

Стосовно професійної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних закладів освіти, дана проблема ускладнюється через наявність фрагментарності фундаментальних наукових знань сучасного суспільства в системі загального розвитку наукових знань та через відсутність так званого (І. Пригожин, С. Гончаренко) «синтетичного» підходу, який би інтегрував наукові знання. На жаль, розробники системи наукових знань, якими повинен володіти викладач закладу професійно-технічної освіти, скопіювали проблему «фрагментарності наукових знань», і в навчальні плани професійної підготовки майбутніх викладачів увели предмети які представляють фрагменти наук відірваних одна від одної (механіка, теплотехніка, радіоелектроніка, гідравліка, інформатика, електротехніка), що створює конгломерат, у якому важко знайти інтегровану інтелектуальну базу. Це відбивається на кінцевому результаті (ми вже аналізували технічні вироби залежно від філософії і ментальності отриманих знань і умінь) виробництва пристроїв, засобів виробництва і технологій. Такий підхід до оцінки стану справ у професійній підготовці майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти на перший план висуває проблему інтелектуалізації змісту професійної освіти.

Розв'язати вищеперераховані проблеми, частково можна за рахунок впровадження в зміст підготовки викладачів професійно-технічних навчальних закладів знань з таких пред-

метів як ергономіка, дизайн, культура (виробництва, споживання, утилізації, експлуатації і т.п.). Аналіз літератури, присвяченої проблемі ергономіки, показав, що вона покликана заповнити відсутню ланку у міждисциплінарних дослідженнях людини про працю. Допмагаючи розвиткові комплексного підходу до вивчення діяльності, ергономічні дослідження заповнюють межі окремих наук, що вивчають людину в процесі праці та інших видах діяльності. Разом з тим ергономіка розв'язує проблеми, які представлені самою логікою розвитку зазначених наук та обумовлені зміною характеру практичних завдань, поставлених перед ними.

Частково, дана проблема, в професійно-педагогічній освіті України починає реалізовуватись. Однак, відсутність науково обґрунтованих підходів до впровадження ергономіки, як науки, яка частково дозволяє розв'язати проблему гуманізації підготовки майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти, актуалізує проблему вивчення теоретичних та методологічних засад ергономіки. Серед перших завдань розв'язку даної проблеми ми виділяємо проблему аналізу предмету, структури та основних завдань ергономіки стосовно підготовки майбутніх викладачів.

В сучасному високотехнологічному виробництві роль людського фактору є визначальною. Під впливом розвитку сучасних технологій відбуваються якісні зрушення у змісті та умовах праці, реформується усталена структура професій. Інформатизація виробництва, яка докорінно змінила суть людської праці, синтезує в діяльності людини багато функцій, котрі раніше були відірані одна від одної. Значною мірою полегшується робота та оздоровлюються умови праці фахівців. Проте, поряд з великою кількістю позитивних результатів, розвиток сучасних технологій приносить із собою окремі негативні соціальні наслідки. Сучасне виробництво, котре широко оснащується складними технічними системами, ставить перед людиною вимоги, які спонукають інколи працювати на межі психофізіологічних можливостей та в екстремальних ситуаціях. Ціна помилки суттєво зростає. Адже якщо раніше, при дрібносерійному чи індивідуальному виробництві ламався інструмент, не дотримувалися технологічні умови і т.п., то ціна помилки дорівнювала вартості одиничного виробу. При багатосерійному виробництві, збій технології може привести до браку великої партії виробів. Разом з тим людина повинна відповідати за ефективне функціонування таких систем. Крім того, як правило такі системи спричиняють до недостатньої рухливості під час роботи, що стає вагомим фактором, який знижує фізичну працездатність та погіршує стан здоров'я працівників.

Наступним суттєвим фактором взаємодії людини та машини є знаряддя праці. Сучасний розвиток знарядь праці значно розширив

можливості людини в переробці матеріалів, але в той же час розширюється складність (структурно та функціонально) самих засобів виробництва. Проблема ускладнюється випадками коли засоби виробництва нераціонально сконструйовані, а перевага надається їх функціональним параметрам, тому такими засобами виробництва важко, незручно та небезпечно користуватися. В результаті виникає несумісність умов їхнього функціонування на конкретному виробництві з психофізіологічними характеристиками працівника.

Ще однією проблемою яка суттєво впливає на працівника, є оточуюче виробниче середовище, його освітлення, навколишній шум, вібрації, хімічний склад повітря (запахи від різноманітних технологій, матеріалів) і т.п. Всі вони теж повинні узгоджуватись із психофізіологічними характеристиками людини. Тому, предметом наукового дослідження у галузі професійної діяльності стають не тільки засоби виробництва, або машина сама по собі, і не тільки людина, сама по собі, як суб'єкт виробництва, а й психофізіологічний та психічний стан взаємодії людини з об'єктом діяльності (виробництва чи експлуатації) в процесі професійної діяльності.

Ергономічний підхід до вирішення зазначених завдань визначається комплексом факторів. Виділення цих факторів дозволяє, по-перше, достатньо повно визначити початкові дані для вирішення теоретичних та практичних завдань ергономіки, по-друге, запобігає помилкам, які можуть виникнути при випадковому виборі чи, що ще більш небезпечно, при орієнтації на якусь одну категорію чинників. До названих категорій факторів відносять мету та результати діяльності. Окрім мети і результату діяльності, можна виділити ще п'ять категорій чинників: фактори технічного оснащення трудового процесу, навантаження, виробниче та соціальне середовище і фактори, обумовлені індивідуальними особливостями людини.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз сучасної спрямованості професійної освіти майбутніх викладачів професійно-технічних закладів освіти, дає змогу зробити висновок, що предметом гуманізації професійної освіти являється вивчення системних закономірностей взаємодії людини (групи людей) з технічними засобами, предметом діяльності і середовищем в процесі досягнення мети діяльності або при спеціальній підготовці до її виконання. Оскільки гуманістичний напрям професійної освіти функціонує на межі соціології, педагогіки, психології, фізіології та гігієни праці, антропології і технічних наук, а метою гуманізації професійної освіти є підвищення ефективності та якості діяльності людини в системі «Людина-машина-предмет діяльності-середовище» при одночасному збереженні здоров'я людини і створенні умов для розви-

тку його особистості, то основним завданням гуманізації сучасної професійно-технічної освіти, як сфери практичної діяльності, виступає проектування та вдосконалення процесів (способів, алгоритмів, прийомів) виконання дій та способів спеціальної підготовки (навчання, тренування, адаптації) до неї, а також тих характеристик засобів і умов діяльності, котрі безпосередньо впливають на ефективність і якість діяльності і психофізіологічний стан людини. А це є педагогічною проблемою. Розглядаючи людину, машину, предмет діяльності і середовище як єдину систему, предметом до-

слідження гуманітарної професійно-освітньої парадигми є проблема оптимального розподілу і узгодження функцій між людиною і машиною, організаційні і управлінські процеси всередині трудового колективу, проектування процесу професійної діяльності, встановлення оптимальних вимоги до засобів виробництва, інструментів, пристроїв та умов їх експлуатації; розробка методів оцінки якості виконаної роботи, її обліку при створенні і експлуатації виробів. Всі ці напрямки діяльності людини потребують спеціальної підготовки, яку може забезпечити засобами педагогічного впливу.

Список літератури:

1. Аннотированная библиография национальных и международных источников статистики по образованию взрослых. – Париж: ЮНЕСКО, 1986. – 19 с.
2. Беланже П. Образование взрослых в промышленно-развитых странах: Ст. из Канады // Перспективы: Вопросы образования / ЮНЕСКО, 1992. – № 4. – С. 13–32.
3. Конвенция о признании квалификаций, относящихся к высшему образованию в Европейском регионе. Совместная Конвенция Совета Европы и ЮНЕСКО (Лиссабон, 11 апреля 1997 г.) (<http://www.coe.ru/03hr-c.htm>).
4. Кулик Є.В., Гельжинська Т.Я. Основи формування наукової парадигми професій («Вчитель технологій») / Є.В. Кулик, Т.Я. Гельжинська // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – Серія 5. – Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 51. – С. 152–157.
5. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 608 с.
6. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти : навчальний посібник / В.С. Лутай. – К.: Центр «Магістр-S» творчої спільноти вчителів України, 1996. – 256 с.
7. Наука та наукова діяльність в Україні : статистичний збірник / Держкомстат. К., 2002. – С. 40–65.
8. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М., 1980. – 155 с.
9. Формирование общества, основанного на знаниях : новые задачи высшей школы. Доклад Всемирного Банка. Издательство «Весь мир», 2003. – <http://www.worldbank.org/>.

Кулик Є.В., Кондор М.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ПРОБЛЕМЫ ГУМАНИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Раскрыты проблемы гуманизации профессионального образования. Раскрыты современные методологические подходы к профессиональной подготовке будущих преподавателей учреждений профессионально-технического образования. Приведены причины современного кризисного состояния профессионального образования и определены пути его преодоления. Доказано, что за счет внедрения в содержание подготовки преподавателей профессионально-технических заведений знаний по таким предметам как эргономика, дизайн, культура (производства, потребления, эксплуатации, утилизации и т.п.) частично возможно решить проблему гуманизации профессионального образования.

Ключевые слова: методология, профессиональное образование, гуманизация.

Kulyk Y.V., Kondor M.Y.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

PROBLEMS OF HUMANIZATION OF PROFESSIONAL EDUCATION

Summary

The problems of the humanization of vocational education are revealed. The modern methodological approaches to the professional training of future teachers of vocational education institutions are disclosed. The causes of the current crisis state of vocational education are given and ways of its overcoming are determined. It is proved that due to the introduction of knowledge in such subjects as ergonomics, design, culture (production, consumption, exploitation, utilization, etc.) in the content of the training of teachers of vocational schools, it is partially possible to solve the problem of humanizing vocational education.

Keywords: methodology, vocational education, humanization.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кузьменко П.І.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розглядається роль інформаційних технологій у підготовці фахівців професійної освіти. Проведен аналіз останніх досліджень з інформаційних технологій при підготовці у вищій школі. Реалізація сучасних технологій в освітньому процесі з метою підвищення якості навчання, вміння користуватися різними прикладними комп'ютерними програмами, САПР для створення презентацій, виконання курсових і кваліфікаційних робіт.

Ключові слова: сучасні технології, інформаційні технології, професійна підготовка, комп'ютерні програми, інтегроване навчання.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство ставить перед середньою професійною школою завдання підготовки фахівця, що володіє сучасними інформаційними технологіями, вміє самостійно знаходити і застосовувати знання на практиці. Вирішення цього завдання здійснюється через пошук змісту, форм, методів і засобів навчання, які забезпечують більш широкі можливості саморозвитку і самореалізації особистості. Майбутній фахівець середньої ланки повинен володіти інформаційними, мультимедіа технологіями, вміти визначати їх місце і використовувати у професійній діяльності; в якості рівноправного учасника ринкових відносин, повинен мати таку професійну підготовку, яка забезпечить йому соціальний захист на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему інформаційних технологій в навчальному процесі при підготовці у вищій школі присвячені роботи: В.Ю. Биков, Б.С. Гершунський, Р.С. Гуревич, М.І. Жалдак, К.К. Колін, В.М. Мадзігон, Ю.І. Машбиць, П.І. Підкасистий, Є.С. Полат, І.В. Роберт, О.М. Торубара, А.В. Хуторський, Д.В. Чернілевський.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогоднішні реалії України та завдання, які стоять перед суспільством, приводять до переосмислення цілей і задач змісту та організації сучасної освіти на усіх її рівнях, зокрема і у ВНЗ. У сучасному суспільстві немає жодної сфери життя та професії, де б людина могла відчувати себе незалежно від економіки та існувати, не враховуючи її закони. Рівень підготовки фахівців повинен відповідати не лише нинішнім виробничим потребам, але й забезпечувати здатність фахівців адаптуватися в процесі оновлення і зміни економічної та виробничої сфери країни, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, самостійно і творчо мислити.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснення аналізу використання сучасних інформаційних технологій при підготовці фахівців професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Можливість використання інформаційних технологій – ІТ в освіті будується на тому, що навчання це є обробка інформації. Слухати, говорити, читати, писати, переконувати, оцінювати, запам'ятовувати – все це приклади некомп'ютерної обробки інформації. Обробка і передача інформації стає нині одним з головних видів діяльності людини.

Великі можливості надання інформації на комп'ютері дозволяють змінювати і збагачувати зміст освіти. Які це можливості: це виконання будь-якого завдання, вправи з допомогою комп'ютера, що створює можливість для підвищення інтенсивності уроку, використання варіативного матеріалу і різних режимів роботи, що сприяє індивідуалізації навчання. При аналізі доцільності використання комп'ютера в навчальному процесі потрібно враховувати наступні дидактичні можливості комп'ютера:

- розширення можливості для самостійної творчої діяльності студента, особливо при дослідженні та систематизації навчального матеріалу;
- набуття навичок самоконтролю і самостійного виправлення власних помилок;
- розвиток пізнавальних здібностей студента;
- інтегроване навчання предмету;
- розвиток мотивації студента.

При цьому комп'ютер може представляти: джерело навчальної інформації, наочне приладдя (з можливістю мультимедіа), тренажер, засіб телекомунікації. Використання ІТ – це стимул у навчанні.

Основна освітня цінність ІТ в тому, що вони дозволяють створити мультисенсорну інтерактивну середу навчання з майже необмеженими потенційними можливостями, що з'являються в розпорядженні і викладача і студента.

Виділяють вісім типів комп'ютерних засобів, які використовуваних в навчанні на основі їх функціонального призначення:

1. Презентації.
2. Електронні енциклопедії.

3. Дидактичні матеріали.
4. Програми-тренажери.
5. Системи віртуального експерименту.
6. Програмні системи контролю знань.
7. Електронні підручники та навчальні курси.
8. Навчальні ігри та розвиваючі програми.

Експериментально-дослідницька, проектна робота для студентів є важливим чинником при підготовці до майбутньої професійної діяльності. Організація активної професійної підготовки студентів це постійне застосування і вдосконалення професійних знань, умінь, навичок, відповідно здібностям індивіда, на основі власної пізнавально-професійної діяльності. В результаті студенти набувають навички, які необхідні будуть протягом усього життя, в яких би галузях народного господарства вони не працювали: самостійність суджень, уміння концентруватися, постійно збагачувати власний запас знань, володіти багатостороннім поглядом на виникаючі проблеми, просто уміти цілеспрямовано і вдумливо працювати [1].

Майбутня професійна діяльність студентами засвоюється на практичних заняттях, при виконанні курсових проектів та проходженні практик. Студенти навчаються самостійно ставити пізнавальну задачу з професійним ухилом, знаходити способи її вирішення, контролювати і оцінювати результати своєї діяльності, а потім формулювати такі завдання. Все це реально виконується на базі сучасних технічних засобів, комп'ютерних програм, взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, спрямованої на оволодіння учнями знаннями, вміннями і навичками, на виховання та розвиток в процесі навчання.

Використання засобів інформаційних та комунікаційних технологій і можливостей комп'ютера як засобу пізнання підвищує рівень і складність виконаних завдань, дає наочне уявлення результату виконаних дій, можливість створювати різні вироби [4].

Для оформлення проектів, дослідницьких робіт, презентацій, рефератів, доповідей використовуються мультимедійні технології, які б поєднували разом звук, графічні зображення, відео та анімацію, що дозволяє яскраво і наочно представити інформацію (відео, фотоматеріали, слайд-шоу). Під керівництвом викладача студенти створюють різні проекти, з якими виступають при поданні науково-дослідних робіт, рефератів, на захист звітів по проходженню професійних практик, курсових, дипломних проектів.

Курсові роботи з елементами дослідницької діяльності на базі використання нових інформаційних технологій дозволяє виконувати:

- розрахунки у програмах MathSoft Apps Mathcad, MS Excel;
- графічну частину у програмі КОМПАС-3Д;
- набувати навичок роботи з джерелами інформації: глобальною мережею Інтернет,

комп'ютерними телекомунікаціями, електронними базами даних, віртуальними бібліотеками, інтерактивним телебаченням.

Студенти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка спеціальності Професійна освіта (Деревообробка) під час виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи з професійної підготовки проектують малі деревообробні підприємства, розраховують кількість робочих місць, час на виготовлення конкретної продукції. У програмі КОМПАС проектують деревообробний цех, навчаються відповідно до норм розташовувати необхідне обладнання (рис. 1) [2; 3].

Все це можливо здійснити на основі знань, які вони отримали при проходженні виробничої практики на деревообробних та меблевих підприємствах.

Активна розумова і практична діяльність студентів у процесі виконання проектів, науково-дослідних робіт спрямована на самостійне оволодіння студентами знаннями і вміннями в процесі самостійної діяльності.

Професіоналізація проекту підвищується за рахунок використання фактичних даних з деревообробних підприємств регіону; проведення експериментальних досліджень в сфері професійної діяльності; контроль якості та випробування продукції; використання статистичних методів регулювання технологічних процесів; пошук і обробку результатів вимірювань; аналіз фінансово – господарської діяльності організації.

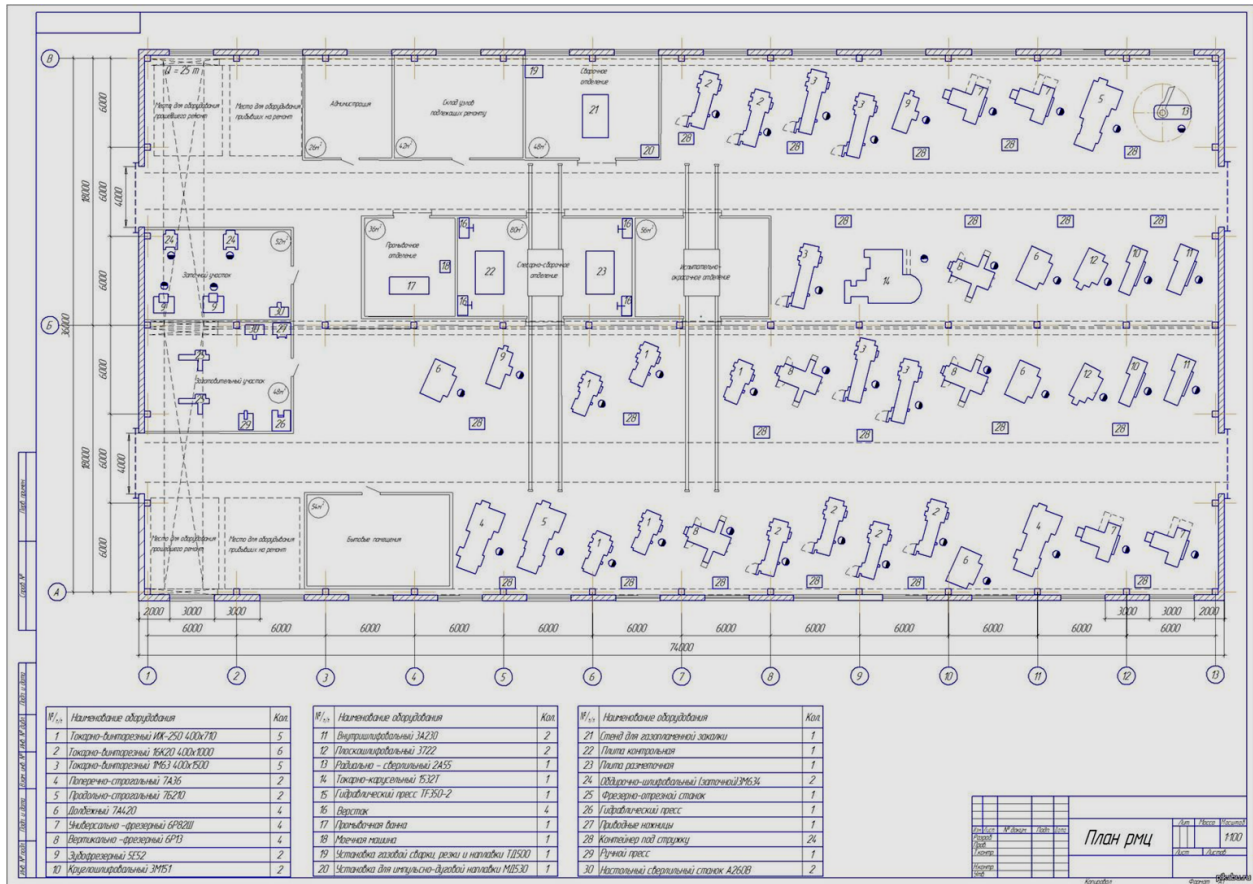
Виготовлення відеофільмів в створенні, яких студенти беруть активну участь: зйомки на підприємствах, монтаж, озвучення в програмі Adoba PREMIER PRO 2.0, дозволяє вивчати і інформаційні технології і виробничі процеси професійної діяльності.

Для створення слайдів використовуються фотографії, виконані на підприємствах, оформлені у вигляді слайд-шоу за допомогою програм Adobe Photoshop, Windows Movie Maker.

Створення за допомогою програми MS PowerPoint презентацій дисципліни, бакалаврської роботи, окремих тем дає розвиток уяви, застосування вміння виділення головного, більш повного занурення в досліджуваний і досліджуваний матеріал.

Участь у науково-дослідній діяльності дозволяє студентам ефективно і плідно працювати, витрачаючи при цьому багато вільного часу і сил, але і отримуючи від процесу створення велике задоволення, тому що набути знання допоможуть як в роботі і навчанні.

Майбутні фахівці повинні бачити і розуміти практичну значимість досліджуваного матеріалу для своєї професійної діяльності в подальшому, працюючи з інформаційними системами, формуючи якості і поглиблюючи знання з дисципліни, необхідні при роботі на виробництві,

Мал. 1. Креслення цеху обробки деревини виконаний в програмі КОМПАС-3D V12

вчитися розуміти інформаційну культуру, все це повинно здійснюватися з високим ступенем наочності і інформатизації.

Реалізація сучасних технологій в освітньому процесі з метою підвищення якості навчання, активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є одним з ефективних, творчих напрямків навчання [5]. При проектуванні з використанням сучасних інформаційних технологій реалізуються креативні можливості особистості студентів, підвищується їх самооцінка; розвиваються особистісні якості, що дозволяє сформулювати всебічно розвинену особистість, що реалізує свій потенціал в сучасних реаліях суспільства.

Розроблені студентами готові проекти отримують відгуки фахівців підприємств про можливість впровадження у виробничий процес. Захист роботи носить публічний характер. Причому презентація може відбуватися як в ау-

диторії навчального закладу, так і з поданням проекту на підприємстві – об’єкті дослідження. У результаті відбувається оцінка значимості і складності виконаних робіт, виконання яких має найбільшу практичну значимість для майбутнього професіонала. Це дозволить зробити важливий крок у підвищенні якості підготовки кадрів і орієнтувати цю якість на зовнішнє середовище, що є гарною основою для подальших змін у відповідь на нові виклики економіки. Багато чого буде залежати від того, як до їх вирішення, підключиться бізнес, роботодавці, основні замовники кадрів.

Висновки і пропозиції. На наш погляд підготовка фахівців професійної освіти, повинні зіграти визначальну роль у формуванні високопрофесійних фахівців у галузі деревообробки та легкої промисловості. Від цього прямо залежить підйом української промисловості і соціальної сфери.

Список літератури:

1. Гуревич Р.С., Кадемя М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі: посібник для педагогічних працівників і студентів педагогічних вищих навчальних закладів. – Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2002. – 116 с.
2. КОМПАС-Автопроект. Практичний посібник користувача. – ЗАТ АСКОН, 2003.
3. КОМПАС-3D V8. Інструкція користувача. Том 1-3. – ЗАТ АСКОН, 2005.
4. Пінаєва О.Ю. Інформатизація освіти та її застосування в навчальному процесі // Актуальні проблеми трудової і професійної підготовки молоді. – Вінниця, 2004. – Вип. 10. – С. 150–151.
5. Сучасні інформаційні засоби навчанням : навчальний посібник / ПК. Р.С. Гуревич, Л.Л. Коношевський, О.В. Шестопалюк. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2004. – 535 с.

Кузьменко П.И.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается роль информационных технологий в подготовке специалистов профессионального образования. Проведен анализ последних исследований по информационным технологиям при подготовке в высшей школе. Реализация современных технологий в образовательном процессе с целью повышения качества обучения, умение пользоваться различными прикладными компьютерными программами, САПР для создания презентаций, выполнение курсовых и квалификационных работ.

Ключевые слова: современные технологии, информационные технологии, профессиональная подготовка, компьютерные программы, интегрированное обучение.

Kuzmenko P.I.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN PREPARATION OF PROFESSIONAL EDUCATION PROFESSIONALS

Summary

The article examines the role of information technologies in the training of specialists in vocational education. An analysis of recent research on information technology in preparation for higher education has been conducted. Implementation of modern technologies in the educational process in order to improve the quality of training, Ability to use various applied computer programs, CAD to create presentations, implementation of coursework and qualification.

Keywords: modern technologies, information technologies, professional training, computer programs, integrated training.

МІЛІТАРИЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ АУРИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ І ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Лук'яненко О.В.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Стаття ілюструє процес воєнізації педагогічних технікумів та інститутів Української РСР 1920–1950-х рр. Публікація ілюструє залучення студентів вищів до роботи у мілітаристських організаціях, виявляє тенденції уведення вищої військової підготовки в гуманітарних закладах, акцентує увагу на питанні проходження строкової служби освітянами та звільнення від неї. Розвідка написана у межах науково-дослідної роботи кафедри культурології ПНПУ імені В.Г. Короленка «Регіональні виміри повсякденної культури України XVIII–XX століть».

Ключові слова: повсякдення, воєнізація, вища педагогічна школа, студенти, викладачі, УРСР.

Постановка проблеми. Гуманітарна аура вищого педагогічного навчального закладу у світлі зміни підходів до освіти мала б триматися курсу гуманізації, прямувати до виховання ідеалів Добра, Істини та Краси. Проте, в історії України педагоги були ідеологічними бійцями радянської влади. А, разом із тим, мали б бути й бійцями на реальному фронті потенційних воєнних дій із «загниваючим Заходом».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з історії повсякденності педагогічних колективів України 1920–1960-х рр. є розповсюдженими в сучасній історіографії. З-поміж них є праці науковців, які концентруються виключно на освітянській сфері (Н. Аксакова, Н. Вітранюк, О. Лаврут, В. Липинський та ін.), та дослідників, які вивчають життя педагогічних колективів у контексті побуту науково-педагогічної еліти країни (А. Бадер, О. Булгакова, О. Ряполова, Н. Сергієнко, Н. Хоменко та ін.). Найсвіжіше дослідження з життя педагогічних вищів України 1920–1930-х рр. належить перу О. Комарницького («Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920–1930-х рр.» (Кам'янець-Подільський, 2017).

Метою даного дослідження є аналіз становлення системи воєнної підготовки у вищій педагогічній школі. **Хронологічні межі** статті охоплюють період з 1920 до 1950-х рр. – з початку існування виключно радянської системи підготовки учителів до початку холодної війни між СРСР та США, що дещо змінило вектор військової підготовки громадян Країни Рад. **Географічні межі** публікації стосуються вищів УСРР/УРСР з урахуванням усіх адміністративно-територіальних змін, що трапились у зазначений період. **Джерельну базу** становлять документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), Держархівів Київської, Полтавської Черкась-

кої областей та м. Києва, а також публікації у профільному виданні «Радянська освіта».

Виклад основного матеріалу. У площині опису спортивного життя освітян варто зробити декілька зауваг і про військову підготовку, яка довгий час тлумачилася у єдності з фізичною культурою та спортом. Звісно, що сама собою проблема воєнізації полягала у несенні військового обов'язку педагогами республіки. На початку 1920-х рр. вищі вели постійне листування з військовими комісаріатами про надання відстрочок від призову викладачам та студентам. Молодь могла отримати її для закінчення здобування вищої освіти. Однак, уже річне практичне стажування не давало студентам педвищів права відстрочки від призову до війська. Воно було виключним привілеєм молоді з професійних шкіл залізничного та водного транспорту. Викладачів же могли увільнити від нього з виробничих причин. Наприклад, у серпні 1924 р. з таким проханням зверталася дирекція Харківського інституту народної освіти (ІНО) щодо В. Берасса, який рахувався заступником голови приймальної комісії вишу, а по факту був єдиним, хто сидів на прийомі молоді [1, арк. 11, 20].

Осібне місце займало питання проходження строкової служби та перепідготовки офіцерів запасу. Воно регулювалося Положенням ЦВК та РНК СРСР «Про затвердження положення про порядок проходження вищої допризовної підготовки та дійсної військової служби у РСЧА громадянами, які навчаються у вищих навчальних закладах та технікумах та які закінчили їх». Мета вищої воєнної підготовки полягала у скороченні строку несення служби у кадровому складі РСЧА, у полегшенні підготовки з них середнього керівного складу та кваліфікованих працівників військово-промислових підприємств [2, арк. 23].

Вища школа в хоч і вийшла разом з усією державою з періоду воєнного комунізму, та навіть у другій половині 1920-х рр. жила в умовах воєнізації навчально-виховного про-

цесу. Вищі навчальні заклади країни були розподілені на дві черги воєнізації: спеціальної та загальної. Усі 12 ІНО увійшли до другого блоку. У 50% з них воєнізації підлягав увесь контингент (Катеринослав, Луганськ, Миколаїв, Херсон, Полтава, Ніжин). В інших закладах від 84% (в Одесі 864 із 1028) до 99% (у Чернігові 249 із 251 студента). Рознарядка з воєнізації включала норми підготовки військових спеціалістів для кожного вишу. Усі з них готували певну кількість осіб піхоти (від 2 до 6). У 5 ІНО займалися навчанням 12 артилеристів та 17 працівників політичного управління РСЧА. В жодному з педагогічних вишів не готували саперів, зв'язківців, спеціалістів залізничних військ, військ хімзахисту, військових топографів [2, арк. 53].

Народний комісаріат освіти виділяв значні гроші на утримання численних штатів завідувачів воєнізації вишів та оснащував відповідні кабінети при інститутах народної освіти (середня вартість існування якого вишу обходилась у 118,92 карб. на рік) [2, арк. 44]. Аби поставити навчання у педагогічних вишах на воєнні рейки, потрібні були значні додаткові кошти. Так, Харківський та Київський ІНО потребували біля 2 тис. 250 карб., а всі інші інститути – по 1,5 тис. Влада не могла фінансово задовольнити таких потреб одразу, тому воєнізувала освітянське середовище за рахунок малих бюджетних вливань. За I квартал 1926 р. Харків та Київ отримали по 400 карб., інші заклади мали по 250 карб. на квартал. Через такі труднощі педагогічні технікуми з цього плану були виключені наказом Ревкому СРСР уже у серпні 1926 р. гроші були перекинуті на організацію мілітарної підготовки в інститутах (із 12 технікумів в ІНО Харкова та Києва перекинули по 1 тис. карб., хоча на потреби воєнізації треба було ще по 2,9 тис.) [1, арк. 20, 22].

У вересні 1925 р. було введено вищу допризовну підготовку у цивільних навчальних закладах УСРР. Студентів педагогічного за-

кладу поділили на три категорії: придатних до строювої служби, придатних до нестройової служби та загалом непридатним до військової служби. Навчання включало в себе прослуховування юнаками теоретичного курсу, який жінки могли відвідувати за мірою необхідності. Після цього молодь повинна була відбувати тримісячну літню військову практику, незалежно від свого віку. Під час її проходження студент-педагог вважався таким, який перебував у лавах РСЧА. Такі курси у перспективі «забирали» студентів із середовища освіти, бо давали право привілейованого вступу до інших військових шкіл у порівнянні з іншими категоріями вступників [2, арк. 8]. У 1930-х рр. педагогічні виші навіть виділяли окремі дні у розкладі для військової підготовки та муштри практики тривоги [3, арк. 56]. Хоча заняття часто зривалися через небажання студентів та викладачів ходити на них [4, арк. 6 зв]. Студентам педагогічного вишу навіювали, що молодь – це золотий фонд оборони країни, який був зобов'язаний готувати себе через військово-фізкультурні гуртки. А особливо ж мали усвідомлювати свою авангардну роль у бою студенти-комуністи [5, арк. 52].

Держава ставилась до питання військового навчання цілком серйозно. Ще у часи війни влада замислилась над посилення військово-спортивного гартування молоді. Спеціальний документ «Про військову та фізичну підготовку тих, що вчаться в школах, технікумах і вищих учбових закладах» був прийнятий 16 лютого 1945 р. Оформлене пізніше як рішення РНК УРСР та ЦК КП(б)У зауважувало необхідність освітян допомогти Харківській, Київській, Одеській, Львівській військовим округам в укомплектуванні всіх шкіл, технікумів та вишів кадрами військових керівників та викладачів військової справи. Для цього на посади надсилали комсомольців, які раніше працювали в школі та були обізнані з військовою справою. Для них окремо організували тримісячні курси

Таблиця 1

Норми підготовки військових у педагогічних вишах УСРР у 1925–1926 н.р.

ІНО	Всього студентів	Підлягають воєнізації	Піхота	Артилерія	Політичне управління РСЧА
Харків	1640	1271	5	3	5
Київ	1419	1401	6	3	5
Одеса	1028	864	3	3	3
Катеринослав	1079	1079	4	3	4
Кам'янець-Подільський	266	233	2	0	0
Житомир	280	256	3	0	0
Луганськ	146	146	2	0	0
Миколаїв	249	249	3	0	0
Херсон	203	203	3	0	0
Полтава	273	273	3	0	0
Чернігів	251	249	3	0	0
Ніжин	254	254	3	0	0
	7088	6478	40	12	17

Тримісячні курси підготовки інструкторів воєнної справи для шкіл, технікумів та інститутів УРСР у 1945 р.

Кількість	Вищі			
	Київ	Мелітополь	Ніжин	Харків
по 75 осіб	Полтава	Суми	Херсон	Сталіно
по 70 осіб (педагогічні інститути)	Кіровоград	Ворошиловград	Одеса	Запоріжжя
	Миколаїв	Кривий Ріг	Черкаси	Вінниця
	Житомир	Кременчук		
по 60 осіб (учительські інститути)	Конотоп	Осипенко	Старобільськ	Ровно
	Артемівськ	Чернігів	Бердичів	Лубни
	Умань	Кам'янець-Подільськ	Глухів	Слов'янськ

підготовки при 18 педінститутах та 12 учительських інститутах. Так, у Києві, Харкові, Ніжині та Мелітополі навчали по 75 осіб, у Полтаві, Запоріжжі, Херсоні та ін. – по 70 інструкторів, (всього 18 педінститутів), а в учительських інститутах Конотопа, Старобільська, Чернігова та інші – по 60 [6, арк. 5].

Іноді відвідування військово-фізкультурних гуртків ставало обов'язковою частиною навчальної програми на рівні із щоденною фіззарядкою [7, арк. 31]. Так, у Великих Сорочинцях слухач у 1946 р. мав відвідати 70 год. занять військово-фізкультурного гуртка [8, арк. 12 зв. 15 зв.]. Воєнруки теж намагалися милітаризувати навчальний процес та поведінку освітян. А воєнрук Київського інженерно-педагогічного педагогічного технікуму Мітюков у 1949 р. критикував молодь за анархічну поведінку та вимагав уведення суворого режиму проходження процедур зарядки, заправлення ліжок, ранкової гігієни. Такі зауваження знаходили підтримку в колективі, який планував виховувати у молоді військову виправку та акуратність [9, арк. 35].

Специфічною ланкою фізичної підготовки у Країні Рад була військова підготовка освітян у добровільних товариствах у вільний від навчання час. Вона лягала на плечі добровільних організацій, які проводили зі студентами та викладачами численні заняття. Із 1927 р. цим займалася організація ТСОАВІАХІМ. У 1928 р. чисельність організації була близько 4 тис. осіб, однак держава наголосила на необхідності навчити громадян боронити Батьківщину [10, арк. 1]. Вона проводила бойову підготовку допризовників, військовиків, молодшого керівного складу, молодших інструкторів ТСО та керівного складу запасу. Організація знайомила освітян із нормами протиповітряної та хімічної оборони, готувала пілотів, планеристів, парашутистів, авіамотористів. Однак, для практичної підготовки не вистачало інструкторів та льотчиків [11, арк. 15–18]. Окрім того, ТСО утворювало хімічні загони у вишах, займалося розповсюдженням серед педагогів та студентів протигазів, давало стрілецько-тактичну підготовку, утворювало санітарні гуртки та гуртки фізичної культури. Хвилі розширення чисельності товариства припадали на тижні оборони

(як приклад, 15-23 липня 1928 р.) [12, арк. 1]. У 1950-х рр. вони діяли як групи самозахисту. Наприклад, у Київського педінституту іноземних мов вона складалася із аварійно-відновлювальної ланки, медико-санітарної ланки, ланки протипожежного захисту, ланки протихімічного захисту, ланки охорони порядку та нагляду і ланки сховищ [13, арк. 7].

Окрему активність освітяни проявляли у діяльності Українського Червоного Хреста. Хоча його діяльність не була широкою та масовою. Організація займалася військово-санітарними та гуманітарними справами [10, арк. 1].

Після Другої світової війни у країні почали по-іншому сприймати фізичну підготовку школярів та їхніх наставників. Країні потрібні були сильні, витривалі бійці у разі розгортання нової світової війни. Не дивно, що попервах у владних директивах фізичне виховання згадувалося лише у тандемі з військовим вихованням [14]. Та й реформи освіти, що стали на часі у 1945 р. ставили перед педагогікою як такою чітке завдання. Професор кафедри педагогіки Харківського педінституту М. Григор'єв визначив їх доволі ясно: виховання патріотизму, волі та характеру. У руслі чого нагальним стало посилення військово-фізкультурного виховання для хлопчиків та дівчат. За умов існування у другій половині 1940-х років роздільного навчання, цей вектор породжував іншу проблему. Мова йшла про підготовку учителів фізичного та військового виховання, обізнаними з анатомо-фізіологічними відмінностями хлопців та дівчат та методикою викладання фізкультури [15].

Не дивно, що викладачі вишів тлумачили фізичну підготовку через екстраполяцію воєнної виправки на побут освітян. Так, у Київського інженерно-педагогічного педагогічного технікуму у 1949 р. викладач Тимошевський цитував К. Ворошилова під час дискусії про фізичну культуру молоді: «Хто не займається фізкультурою, той до 40 років стає старцем». Цим підкреслювали необхідність систематичного заняття вправами, а не від випадку до випадку, як це було у виші [16, арк. 35]. У кінці 1940-х рр. змінилося й саме ставлення до спорту. Якщо у 1930-х рр. його позиціонували як протигагу фізичній культурі, то у 1940-х рр. освітяни прирів-

новали його до здорового способу життя, а спортзали називали «цехом здоров'я» [17, арк. 24].

Тісне співжиття фізичного та військового виховання дещо «охолодив» наказ Міністерства «Про відміну військової підготовки учнів-юнаків і дівчат 5-7 класів, дівчат-учениць 8-10 класів і про зміни програм допризовної підготовки юнаків-учнів 8-10 класів шкіл УРСР» [18]. Згідно з ним з 1 вересня 1946 р. у навчальній програмі школи залишили 2 години фізичної підготовки на тиждень для 5-7 класів, а для учнів 8-10 класів по 1 годині. Вивільнення фізичного виховання з-під контролю «воєнруків» одразу змусило шукати кваліфіковані кадри для шкіл. Вихід був один: готувати їх у ДПІ на нових факультетах.

Ще на початку 1930-х була помічена перша хвиля випуску нашвидкуруч вивчених учителів фізкультури, ініційована «зверху». НКО видав положення про підготовку учителів фізкультури для села з числа звільнених у запас рядових бійців та молодшого керівного складу РСЧА. З кожного полку армії мали

віднайти по 20-30 осіб. У середньому 3-4 рази на декаду заняття з ними у польових таборах вели лікарі та педагоги вишів [19, арк. 139]. Разом із цим у в Артемівському ІНО та Одеському виші діяли шестимісячні курси підготовки 33 інструкторів для заводів, колгоспів та сіл Сталінської області. По закінченню навчання молодь повинна була мати уявлення про гімнастику та атлетику, водний спорт та фехтування, зимовий спорт, спортивні та рухливі ігри, уміти організувати масові дії (пляски та танки), а також навчати військово-прикладним вправам. Окремими навичками були уміння контролю та самоконтролю, гігієнічного масажу та швидкої допомоги [20, арк. 4-5].

Проміжні висновки. Отже, у першій половині ХХ століття педагогічна освіта стояла пліч-о-пліч з воєнною підготовкою. Влада намагалася дати ідеологічному бійцеві реальні уміння військового криз системи добровільних гуртків, військових кабінетів, воєнізації робочого простору, зближенні фізкультури зі строювою підготовкою тощо.

Список літератури:

1. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 702, 21 арк.
2. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 5, спр. 914, 99 арк.
3. Держархів Полтавської області, ф. П-251, оп. 1, спр. 4761, 64 арк.
4. Держархів Полтавської області, ф. П-251, оп. 1, спр. 4758, 11 арк.
5. Держархів Полтавської області, ф. П-251, оп. 1, спр. 4786, 81 арк.
6. Держархів Полтавської області, ф. П-167, оп. 2, спр. 962, 16 арк.
7. Держархів Черкаської області, ф. П-2187, оп. 1, спр. 24, 98 арк.
8. Держархів Полтавської області, ф. Р-4010, оп. 1, спр. 1, 19 арк.
9. Держархів Київської області, ф. П-2348, оп. 1, спр. 7, 105 арк.
10. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2708, 66 арк.
11. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 6658, 59 арк.
12. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2684, 51 арк.
13. Держархів м. Києва, ф. Р-985, оп. 1, спр. 78, 146 арк.
14. Народна освіта Радянської України // Радянська освіта. 21 січня 1945. № 3. С. 2.
15. Григор'єв М. Деякі думки про педагогічну освіту // Радянська освіта. 2 березня 1945. № 9. С. 2.
16. Держархів Київської області, ф. П-2348, оп. 1, спр. 7, 208 арк.
17. Держархів Київської області, ф. П-2348, оп. 1, спр. 3, 162 арк.
18. У Міністерства освіти УРСР // Радянська освіта. 29 серпня 1946. № 39. С. 2.
19. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1773, 150 арк.
20. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1781, 66 арк.

Лукьяненко А.В.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

МИЛИТАРИЗАЦИЯ ГУМАНИТАРНОЙ АУРЫ ВЫСШЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ СОВЕТСКОЙ УКРАИНЫ I ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА

Аннотация

Статья иллюстрирует процесс военизации педагогических техникумов и институтов Украинской ССР 1920–1950-х гг. Публикация иллюстрирует привлечения студентов вузов к работе в милитаристских организациях, выявляет тенденции введения высшей военной подготовки в гуманитарных заведениях, акцентирует внимание на вопросе прохождения срочной службы педагогами и освобождение от нее. Разведка написана в рамках научно-исследовательской работы кафедры культурологии ПНПУ имени В.Г. Короленко «Региональные измерения повседневной культуры Украины XVIII–XX веков».

Ключевые слова: повседневности, военизация, высшая педагогическая школа, студенты, преподаватели, УССР.

Lukyanenko O.V.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

THE MILITARIZATION OF HUMANITARIAN AURA OF THE HIGHER PEDAGOGICAL SCHOOL OF SOVIET UKRAINE OF THE FIRST HALF OF XX CENTURY

Summary

The article illustrates the process of paramilitary training of pedagogical technical schools and institutes of the Ukrainian SSR 1920–1950-ies. The publication illustrates the attraction of university students to work in militaristic organizations, identifies trends in the introduction of higher military training in humanitarian institutions, focuses on the issue of the passage of the service of teachers and release from it. The paper is written within the research work “Regional dimension of the everyday culture of Ukraine of XVIII–XX centuries” of the Department of Cultural Studies of PNP.

Keywords: everyday life, militarization, higher pedagogical school, students, teachers, Ukrainian SSR.

УДК 378.011.3-051:62/64

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ЕВРИСТИЧНИХ МЕТОДІВ ПРОЕКТУВАННЯ

Нагорна Н.О.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті характеризується проектно-технологічна компетентність, її складові. Розглянуто аспекти удосконалення процесу формування проектно-технологічної компетентності засобами евристичних методів проектування. Наведено загальну характеристику основних евристичних методів проектування як засобу формування проектно-технологічної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. Також, як засіб формування проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, розглянуто дві основні групи евристичних методів проектування. Виокремлено характеристики та специфіку формування проектно-технологічної компетентності засобами евристичних методів проектування.

Ключові слова: вчитель трудового навчання та технологій, евристичні методи проектування, компетентність, проектно-технологічна компетентність, формування.

Постановка проблеми. У вищій освіті України актуальним питанням на сьогодні є застосування технологій навчання, що використовують компетентнісний підхід та забезпечують якісну підготовку майбутніх фахівців. Важливими елементами підготовки сучасних фахівців у виші є формування в них таких якостей як володіння сучасними інформаційними технологіями, здатністю до саморозвитку, мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці тощо.

Час, в який ми живемо – це час активних змін. Наше суспільство здійснює неминучу соціально-економічну реформу. Зокрема, у освіті – це перехід до нових, найбільш оптимальних технологій навчання. При розробці навчальних програм окремих дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій необхідно передбачати формування не тільки загальних компетентностей, а й проектно-технологічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка концепції формування проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами евристичних методів проектування вимагала розгляду і дослідження широкого кола питань. Зокрема проаналізовано вимоги компетентнісного підходу при підготовці майбутніх фахівців у сфері освіти, що відображено у працях таких науковців, як Л. Кравченко, В. Онішко, І. Савенко, Н. Слюсаренко, В. Тищенко, А. Цина. У наукових працях В. Гогуєвої, З. Гіптерса, О. Кайдановської, Н. Миропольської та ін. висвітлюються питання розвитку творчих здібностей студентів. Розгляд питань, щодо удосконалення змісту технологічної підготовки студентів та фахової компетентності, як складного багатовимірного феномена висвітлені у працях науковців Р. Гуревича, І. Зя-

зюна, В. Мадзігона, В. Слабка, В. Стешенка, В. Титаренко, А. Терещука, Д. Тхоржевського та ін. Визначенням професійно-педагогічної компетентності вчителя у своїх працях займалися О. Козирева, Н. Кузьміна, В. Лозова, А. Марков, Р. Пахомова; моделюванням процесу її формування – О. Дахін, Н. Кузьміна, В. Серіков, М. Чошанов, О. Шиян; розкриттям її змісту – В. Бондар, В. Бездухов, А. Маркова, Я. Кодлюк, Ю. Татур; характеристикою ключових компетентностей фахівця – І. Зимня, О. Овчарук, О. Савченко, Г. Селевко, П. Третяков, А. Хуторський; розкриття змісту і умов формування проектно-технологічної компетентності – В. Ковальчук, О. Коберник, С. Козак, В. Сидоренко, Ю. Туранов.

У ході дослідження ми також звернулися до наукових досліджень з розгляду: творчої діяльності педагогів, впровадження новітніх методів навчання (П. Лузана, О. Отич, О. Пехоти, М. Сибірська, С. Сисоєвої, О. Щербак); моделей розвитку творчої особистості вчителя у процесі професійної підготовки (В. Андреев, В. Беспалько, О. Леонтьєв, В. Лозова, Н. Нічкало, Я. Пономарьов, Г. Троцько та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретико-методологічними дослідженнями концептуальних ідей проблемного і евристичного навчання приділяли увагу у своїх працях такі науковці, як В. Андреева, В. Біблер, Д. Вількеєва, І. Лернер, М. Махмутова, В. Оконь, А. Тряпціна; аспекту евристичного навчання у педагогічній взаємодії – О. Макаричева, Ю. Сенько, В. Соколова, А. Хуторський; теоретичні основи евристики як науки досліджували Г. Альтшуллер, Ю. Кулюткіна, В. Пушкіна. Основні теоретичні ідеї та положення про розвиток творчої активності особистості в теорії рішення винахідницьких задач розглядали в своїх наукових працях Г. Альтшуллер, А. Гасанова, М. Гафитуліна,

Е. Григоренко, Б. Злотіна, А. Зусман, А. Корзун, М. Меєрович, І. Мурашківської, А. Нестеренко, Т. Сидорчук, Ю. Тамберг, Л. Шрагін; внесок в розробку проблеми розвитку творчої активності особистості на основі ТРВЗ-технології зробили дослідження С. Модестова, Е. Нестеренко, Т. Сидорчук, Е. Федорової, В. Ширяєвої, Л. Шрагіної, Е. Яковлевої.

Метою даної статті є характеристика проектно-технологічної компетентності, її складових і розгляд аспектів удосконалення процесу формування проектно-технологічної компетентності засобами евристичних методів проектування, а також, наведення загальної характеристики основних евристичних методів проектування як засобу формування проектно-технологічної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

Виклад основного матеріалу. В Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначено, що «метою освітньої галузі «Технології» є формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві», «основною умовою реалізації технологічного компонента є технологічна та інформаційна діяльність, що провадиться від появи творчого задуму до реалізації його в готовому продукті». У цьому ж стандарті дано визначення, що «проектно-технологічна компетентність – це здатність застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності», а також, що «завданнями навчання технологій є: формування цілісного уявлення про розвиток матеріального виробництва, роль техніки, проектування і технологій у розвитку суспільства; розвиток технологічних умінь і навичок учнів; усвідомлення учнями значущості ролі технологій як практичного втілення наукових знань; реалізація здібностей та інтересів учнів у сфері технологічної діяльності; оволодіння вмінням оцінювати власні результати предметно-перетворювальної діяльності та рівня сформованості ключових і предметних компетентностей» [2; 3; 4].

У свою чергу, у науковій літературі поняття «компетенція» та «компетентність» набули широкого розповсюдження. Так, «компетенція» включає сукупність взаємопов'язаних характеристик особистості (знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей, способів діяльності), а «компетентність» – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї та предмету діяльності – це якість, повнота та досконалість володіння ними, а також, яким саме чином компетенція проявляється в діяльності [6; 9; 10]. Отже, проектно-технологічна компетентність має відображати здатність і готовність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до застосування узагальнених знань і умінь галузі

«Технології» в процесі професійної діяльності, проявляючи такі важливі якості, як: технічне мислення, активність, самостійність.

На нашу думку, до складу проектно-технологічної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій потрібно віднести наступні компоненти: професійний (компетенції в освітній галузі «Технології», а також здатність вирішувати різні технологічні завдання); творчий (здатність застосовувати евристичні методи проектування для перетворення об'єктів діяльності: від творчого задуму до реалізації його в готовому продукті); когнітивно-творчий (здатність займатися самоосвітою в рамках освітньої галузі «Технології», здійснювати творчу конструкторську діяльність); аналітичний (здатність проводити детальний аналіз технологічної діяльності і виконання різних технологічних завдань); аксіологічний (здатність виховувати працьовитість); методичний (здатність ефективно організовувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних особливостей); рефлексивний (здатність виконувати аналіз своєї педагогічної діяльності); оціночний (здатність визначати якість виконаної роботи і значимість праці); соціальний (здатність виділяти суспільну значимість виконуваних робіт).

Поліпшення процесу навчання методичними матеріалами розробленими на основі евристичних методів проектування, тобто удосконалення творчої самостійності, є перспективним напрямком розвитку сучасної освіти та складовою нових освітніх програм. Такі програми мають містити спеціальні завдання, мета яких – сприяти активізації творчих здібностей, опис творчого процесу, обґрунтування засобів технологій навчання для різних видів діяльності. Крім того, чим більше в курсі дисципліни представлено матеріалу для розвитку практичної творчості, тим більш ймовірним стане позитивне самовизначення в процесі формування проектно-технологічної компетентності і отримання креативного продукту.

Провідними ж характеристиками формування проектно-технологічної компетентності засобами евристичних методів проектування є: 1) сукупність (поєднання, з'єднання) будь-яких компонентів; 2) логіка (послідовність) компонентів; 3) методи (способи), прийоми, дії, засоби, операції; 4) гарантія результату [1]. Виходячи з цього, нами виділені наступні аспекти, що відрізняють таку методику навчання від традиційних: партнерство між учасниками учбового процесу (студент навчається самостійно відбирати необхідну йому інформацію виходячи із задуму проекту. Викладач, в свою чергу, може лише допомогти йому в цьому); змінюється головна умова традиційного розуміння освіти – наявності готових, систематизованих знань, що підлягають засвоєнню; основним елементом навчального процесу стає не інформація, а її аналіз і отримання знань.

Отже, специфічність формування проектно-технологічної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій засобами евристичних методів проектування полягає в можливості розвитку здатності створювати і добувати знання з інформації, тобто займатися дослідницькою та творчою діяльністю, використовувати не лише готові знання, а й «напівфабрикат», яким по суті є вся інформація.

Історичні джерела твердять, що поняття «евристика» вперше використали у своїх працях грецький математик Папп Олександрійський (друга половина III століття н.е.) та Аристотель. Також вагомий внесок у евристику зробив Раймонд Луллія, який ще в XIV ст. намагався створити машину для вирішення різних завдань на основі загальної класифікації понять. Але все ж таки, вперше поняття вчення про евристичні методи розроблено і введено в практику Сократом. Евристичні методи забезпечують виявлення, обробку і впорядкування системи закономірностей, механізмів і методологічних засобів конструювання нового завдання та цілеспрямованих способів діяльності на основі узагальнення колишнього досвіду та випереджаючого відображення моделей майбутнього з метою вирішення поставленої задачі найбільш ефективно [9].

Як засіб формування проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій ми розглядаємо дві основні групи евристичних методів проектування [7]:

1. Група направленої (упорядкованої) пошуку. У основі методів цієї групи закладено алгоритми:

- метод морфологічного аналізу (має кілька різновидів і призначений для генерації нових неупереджених ідей щодо можливості і шляхів вирішення проблеми). При застосуванні цього методу завдання описують і аналізують як комплекс можливих морфологічних (структурних) зв'язків та відношень між елементами. Цей метод передбачає попереднє складання морфологічних таблиць, графіків;

- теорія рішення винахідницьких задач – це технологія творчості, заснована Г. Альтшуллером і базується на ідеях автора про те, що «творчість пов'язана зі зміною техніки, що розвивається за певними законами» і що «створення нових засобів праці має, незалежно від суб'єктивного до цього відношення, підкорятися об'єктивним закономірностям».

2. Група ненаправленої (малоупорядкованої) пошуку. До цієї групи відносяться методи з незначною упорядкованістю розумового процесу:

- методи мозкової атаки. Метод і термін «мозкова атака» запропонований американським вченим А. На сьогодні вироблено кілька модифікацій методу «мозкової атаки»: пряма «мозкова атака» – метод колективного генерування ідей рішення творчого завдання (мета цього методу полягає в зборі якомога більшої кількості ідей, звільнення від інерції мислення, подоланні звич-

ного ходу думки у вирішенні творчого завдання); масова «мозкова атака» запропонована Дж. Дональдсом Філіпсом – дозволяє істотно збільшити ефективність генерування нових ідей у великій кількості учасників, від 20 до 60 осіб (присутніх ділять на малі групи чисельністю 5–6 чоловік, після поділу аудиторії на малі групи останні проводять самостійну сесію прямої «мозкової атаки»); «мозковий штурм» – цей метод був запропонований дослідником Е. Александровим та модифікований Г. Бушем (сутність діалогу в даному випадку полягає в активізації творчого потенціалу винахідників при колективному генеруванні ідей з наступним формулюванням контрідей);

- методи асоціацій та аналогій – полягають в активізації та використанні асоціативного мислення для генерування нових ідей і пропозицій шляхом зіставлення досліджуваного явища, процесу, об'єкта з іншими більш-менш подібними;

- метод фокальних об'єктів передбачає перенесення на об'єкт, що потребує вдосконалення, ознак випадково вибраних об'єктів (цей метод дає можливість відкрити нетрадиційні способи модифікації відомих пристроїв, модернізації механізмів тощо);

- біонічний метод полягає в аналізі обраних об'єктів біоніки (цей метод передбачає сконцентрованість на природньому об'єкті, аби помітити цікаву ідею);

- метод інверсії орієнтований на пошук ідей вирішення творчого завдання в нових, несподіваних напрямках, протилежних традиційним поглядам і переконанням, які диктуються логікою і здоровим глуздом;

- метод комбінаторики – це прийоми знаходження різних з'єднань (комбінаций), поєднань, розміщень елементів в певному порядку (ідея комбінаторики виступає лише як стимул, а за основу беруться ті елементи ідеї, з яких можна створити комбінаторну систему) [7; 8].

Евристичні методи проектування як засіб формування проектно-технологічної компетентності на сьогодні недостатньо систематизовані і класифіковані, тому ці аспекти потребують подальшого, більш розширеного, дослідження.

Висновки і перспективи. Метою сучасного освітнього процесу при формуванні проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій є не засвоєння готових знань, а оволодіння технологіями, методами та засобами, що забезпечать продукування креативних (неочікуваних) результатів, творчих ідей. Використання евристичних методів проектування у процесі професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій є важливою організаційно-методичною умовою формування проектно-технологічної компетентності. Зазначимо, що володіти проектно-технологічною компетентністю – значить виокремлювати основну задачу (проблему) і знаходити способи її оптимального вирішення у реальній професійній діяльності.

Список літератури:

1. Гаврилюк Г.М. Підготовка вчителів у післядипломній освіті до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні учнів : дис. кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Г.М. Гаврилюк. – Херсон : Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, 2016. – С. 29.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. – С. 5.
3. Так само. – С. 26.
4. Так само. – С. 28.
5. Евристика / Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%B2%D1%80_%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0. – Назва з екрану. – Дата звернення 31.01.2018.
6. Коберник О.М. Компетентнісний підхід в технологічній освіті / О.М. Коберник // Проблеми трудової і професійної підготовки : зб. наук. пр. – Слов'янськ: СДПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 9–16.
7. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник / Купалова Г.І. – К.: Знання, 2008. – 639 с.
8. Лементар С.Ю. Технічний дизайн [Електронний ресурс]: конспект лекцій для студ. напряму підготовки 6.050503 «Машинобудування» ден. форми навчання / С.Ю. Лементар, С.М. Бобко, Ю.І. Вересоцький. – К.: НУХТ, 2014. – С. 44–47.
9. Терещук Г.В. Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем / Г.В. Терещук // Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль: Вид-во «ТИПУ ім. В. Гнатюка», 2006. – С. 7–9.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

Нагорная Н.А.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ СРЕДСТВАМИ ЭВРИСТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ ПРОЕКТИРОВАНИЯ

Аннотация

В статье характеризуется проектно-технологическая компетентность, ее составляющие. Рассмотрены аспекты совершенствования процесса формирования проектно-технологической компетентности средствами эвристических методов проектирования. Приведена общая характеристика основных эвристических методов проектирования как средства формирования проектно-технологической компетентности будущих учителей трудового обучения и технологий.

Ключевые слова: учитель трудового обучения и технологий, эвристические методы проектирования, компетентность, формирование, проектно-технологическая компетентность.

Nahorna N.A.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

THE FORMATION OF PROJECT-TECHNOLOGICAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHERS OF LABOR TRAINING AND TECHNOLOGIES BY MEANS OF HEURISTIC DESIGN METHODS

Summary

The article describes the design and technological competence, its components. The aspects of improving the process of forming the design and technological competence by means of heuristic design methods are investigated. The general characteristics of the main heuristic design methods as a means of forming the design and technological competence of the future teachers of labor training and technologies are given. Also, as a means of forming the design and technological competence of the future teachers of labor education and technologies, two main groups of heuristic design methods are considered. The characteristics and specificity of design-technological competence formation by means of heuristic design methods are singled out.

Keywords: teacher of labor training and technologies, heuristic design methods, competence, formation, design and technological competence.

УДК 780.614.131.071.1(477.53)(092)

ТВОРЧІ ПОШУКИ КОМПОЗИТОРА ВОЛОДИМИРА КАРЛАША

Полянська Г.М.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Досліджено творчий шлях полтавського композитора, гітариста-виконавця та викладача Володимира Карлаша. Прослідковано етапи становлення особистості, пошуки власного шляху у мистецтві і результати діяльності. Камерна та симфонічна музика, вокальна та інструментальна творчість, музична педагогіка складають мозаїку його сьогодення. Життя митця протікає в Україні та за її межами. Музичні образи знаходять своїх виконавців і слухачів у різних країнах. Твори для гітари виконуються у Польщі, Німеччині, Італії, Америці.

Ключові слова: Володимир Карлаш, композиція, музична педагогіка, твори для гітари, педагогічний репертуар для гітари, гітарне виконавство.

Постановка проблеми. Українська культура споконвіків існувала у складних умовах. Національне мистецтво постійно «розвивалося» іноетнічними впливами. Сучасні глобалізаційні процеси також не сприяють концентрації і збереженню національних рис. Музичне мистецтво, як і будь-яке інше, особливо аудіальне, потребує уваги, підтримки і збереження. Кожна інтонація, думка, концепція, реалізовані мистецькими засобами, варті нашої уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність Володимира Карлаша – члена Національної спілки композиторів України, композитора, гітариста-виконавця і викладача досліджена мінімально. Інформацію про музиканта можна знайти у Вікіпедії, Енциклопедії сучасної України, Юніопедії, на сайті НСКУ, загальноросійській медіатеці на сайті «Нотний архів Бориса Тараканова», але вони не містять жодних докладних даних. Статтю про нього як уродженця глобинського краю опублікувала Лілія Халецька у збірнику «Музичне краєзнавство Полтавщини: від витоків до сьогодення». Матеріал про творчість композитора публікувався у двох оглядових статтях автора даної публікації в журналах «Імідж сучасного педагога» та «Рідний край».

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дана стаття подає нову інформацію про діяльність музиканта у 2011-2017 роках.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є огляд доробку музиканта останнього десятиліття.

Виклад основного матеріалу. Володимир Григорович Карлаш – композитор, виконавець-гітарист і педагог – народився 9 липня 1952 року в селі Іваново-Селище Глобинського району Полтавської області. Дитинство і період навчання майбутнього музиканта описані у літературі [5, 6], а становлення музиканта почалося, як не дивно, з військової служби. Восени 1970 року, студент-баяніст музичного училища з Полтави Володимир Карлаш на два роки став до армійських лав. Місцем його служби був військовий

оркестр Берлінської мотострілкової бригади. Там він познайомився з усіма інструментами духового оркестру, грав на гітарі у джазовому колективі, відвідував концерти академічної музики, оперні спектаклі, фестивалі. Маючи вільний час, брав приватні уроки композиції та гри на гітарі у німецьких викладачів. Власне, це і стало виконавською освітою гітариста. Після служби Володимир повертається до Полтави. Закінчення навчального закладу (1974) змінюється трирічним періодом роботи викладачем Великобагачанської музичної школи. Паралельно він студіював теорію композиції, музичну форму, створював власні опуси для гітари. 1977 року В. Карлаш знаходить місце викладача-гітариста у вечірній музичній школі Полтави. Майже одразу його запросили працювати солістом-вокалістом у хорі «Горлиця», а згодом – до Полтавського педагогічного інституту, де ректор мав задум відродити оркестр народних інструментів, а затримка була лише за диригентом. В. Карлаш приймає це запрошення: йому подобалося розмаїття музичної діяльності. У музичній школі, крім викладання гітари, він організував квартет сопілкарів, ансамбль гітаристів, грав у джаз-ансамблі. У цей час з'явилася велика кількість перекладів та обробок для народного оркестру, ансамблю сопілкарів, ансамблю гітаристів, низка п'єс та етю-

дів для гітари та кілька пісень. Наприкінці 1970-х років до педагогічного інституту приходить на роботу для організації народного хору Г. Левченко, який одразу ж запропонував В. Карлашу посаду керівника оркестрової групи. І хоч обсяг роботи значно збільшився, музикантові було цікаво. Доводилося робити велику кількість аранжувань, а Володимир, не полишаючи роботи в хорі, стає ще й студентом. Колектив досить швидко здобуває звання народного, багато гастролює в Україні, співпрацює з відомими українськими митцями.

На початку 1990-х років В. Карлаш переходить на роботу в дитячу музичну школу № 1 і з колегою-викладачем А. Гринем створює дует гітаристів. Репертуар для нього добрав самостійно, перекладаючи відомі класичні та джазові твори, а також створюючи власні композиції. За короткий проміжок часу він також написав кілька концертних п'єс для конкурсного виконання, серед яких Фуга сі мінор, сюїта «Зоопарк» та інші. В музичній школі В. Карлаш працював до 2000 року. Там було створено ансамбль викладачів (переважно гітаристів) «Bohemia Strings», який існував тривалий час і був неодноразовим переможцем і призером різних конкурсів та фестивалів.

За роки викладання в музичній школі В. Карлаш розробив свій метод практичного засвоєння гри на гітарі, який відтворив у «Практичному посібнику для розвитку швидкості пальців учнів – гітаристів». Паралельно з педагогічною практикою музикант продовжує підвищувати свій виконавський рівень гри на класичній гітарі. З кінця 70-х рр. більше двох десятиліть В.Г. Карлаш був постійним учасником (як композитора і виконавець) гітарних фестивалів, що проводилися в Москві, Києві, Донецьку, Маріуполі, Комсомольську, Миргороді, Полтаві.

1998 року на запрошення кіностудії ТІВА – FILM (Німеччина) В. Карлаш брав участь у створенні музичного оформлення до фільму «Спалене дитинство». І хоч до фільму ввійшли невеликі фрагменти, виконані на гітарі, досвід, отриманий при виконанні цієї роботи, був неоціненним: нові друзі, нові враження, нові творчі задуми... Перебуваючи в Німеччині, музикант постійно відвідував різноманітні виставки, музеї, концерти класичної та популярної музики, оперні вистави, а у 2000–2001 роках прослухав курс лекцій «Сучасна музика». Поїздки до Європи, що стали з тих часів регулярними, спричинили помітний вплив на життя і творчість композитора. Окрім постійних відвідин Німеччини і Польщі, він бував у Фінляндії, Австрії, Чехії, Словаччині, Швеції, Ізраїлі. Мріє здійснити подорож до США та Італії, де має багато друзів.

Паралельно з педагогічною практикою музикант постійно продовжує підвищувати свій виконавський рівень і опановує роботу звуко-режисера. Самостійно, без сторонньої допомоги він записав кілька компакт-дисків з авторським

виконанням різних програм. Так, 2003 року було записано компакт-диск із творів італійського композитора Фердинандо Карулли. Восени 2005 року була закінчена робота над авторським диском композитора, до якого ввійшли твори для класичної гітари, написані в різні періоди творчої діяльності. Також був записаний окремий диск електронної музики із сюїтами «Сільська музика» та «Космічний мандрівник». 2008 року В. Карлаш здійснив запис диску із творів відомих гітарних композиторів у власному виконанні і відеозапис виконання своїх творів. Концертна діяльність музиканта не припиняється донині, вона проходить як у складі різних колективів, так і з сольними програмами. У його репертуарі власні твори, переклади, а також гітарна класична музика композиторів світу. Із кінця 1970-х до початку 2000-х років В. Карлаш був постійним учасником фестивалів гітарного мистецтва в Москві, Донецьку, Маріуполі, Комсомольську, Миргороді, Полтаві як композитор та гітарист. Там відбулися його зустрічі з народним артистом України В. Петренком, заслуженою артисткою України, диригентом Вікторією Жадько, артистами Полтавської та Донецької філармоній – гітарним дуєтом Павла та Аркадія Іванникових. Пісні Володимира Карлаша виконуються відомими співаками. Сам автор у своїй творчості виділяє п'ять основних напрямків: – твори для класичної гітари – концертні та навчальні; – класична музика для симфонічного оркестру; – українська естрадна пісня; – електронна музика; – обробки, аранжування, переклади. У 2005–2007 роках композитор завершив кілька великих циклічних творів. Один із них – «Поетичний концерт для гітари і симфонічного оркестру» – був представлений на творчому звіті композитора 2007 року. Соло на гітарі виконував сам митець. На заключному концерті фестивалю «Дні Миколи Лисенка у Полтаві» (2010) звучала оркестрова сюїта в чотирьох частинах. Останній твір продемонстрував значну еволюцію композитора у сфері музичної мови, що доводить результативність його роботи в плані вдосконалення професійної майстерності. Викладач-гітарист із величезним стажем і досвідом зважився й на методичну роботу, завершивши 2011 р. практичний посібник «Вдосконалення майстерності гри на класичній гітарі».

Останнє десятиліття принесло вдосталь нових творів. Серед них лише 2011 року з'явилися Фантазія для гітари і органа, музика до лялькової вистави «Чумацький шлях» за сценарієм і з режисурою С.М. Брижаня (головного режисера в Хмельницького академічного обласного театру), Сюїта для симфонічного оркестру у 4-х частинах «Гоголь» ("Прелюдія", "Марш", "Фуга", "Фанфари"); п'єса для класичної гітари «Мілонга». Наступні роки були не менш продуктивними. Виникли симфонічна поема «Океан» та пісня на вірші Любові Вовк для голосу у супроводі бандури «Свята Україна» (2012);

п'єси для класичної гітари «Фантазія місячного сяйва» і «Вальс» (2013 р.); пісні на власні вірші «Наш струмок» та «Рок н ролл на майдані» (остання з них написана наприкінці 2013 року «по гарячих слідах», під враженням суспільних подій у Києві) та дві прелюдії для фортепіано «Rhythms and feelings» (2014); Елегія-дует для скрипки і гітари та два інструментальні концерти – для гобоя і струнного оркестру та для віолончелі і струнного оркестру (2015). В останні кілька років – низка п'єс та сюїта «Три акварелі» для гітари, збірка Етюдів для хроматичної сопілки соло, Фуга ля мінор на тему народної пісні «Ти до мене не ходи» для класичної гітари (2016), вокальний цикл для сопрано і фортепіано на вірші Сніжани Мироненко «Трилогія»: "Благаю, подаруй нам крила", Пісню солов'їну заспіваю", "Вальс для матері" (2017 р.). Був також доопрацьований, упорядкований і доповнений давній вокальний цикл «Перебендя» (Елегія, Думка, Перебендя) на вірші Т.Г. Шевченка для баритона і фортепіано (2017 р.).

Закоханий у класичну музику, композитор постійно створює величезну кількість обробок, перекладів і аранжувань для гітари творів старовинної і сучасної музики, починаючи від А. Вівальді, Й.-С. Баха і Д. Скарлатті до Отторіно Респігі, Антоніо Раміреса і Антоніо Кобо.

У тому ж жанрі народжуються твори для ансамблів різного складу: модерн-камер оркестру (І. Духовний. Мелодія із кінофільму «Залізничний романс», 2015, «Ісус Христос суперзірка» А.Л. Уєббера, 2016), симфоджазу («Nasta mi final» І.Діво, 2017), естрадного оркестру («За літами» О. Білаша, 2017). Власне композиторська діяльність доповнюється у Володимира Григоровича концертно-виконавською і громадською роботою. Але тут чіткої межі провести не можна. 2011 року він виступає у рідному місті із муніципальним духовим оркестром «Полтава» (дир. Е. Головашич), а згодом у залі санаторію м. Санжари дає «повнометражний» сольний концерт із власних творів. 2012 року у Берліні музикант «працює» концерт у євангелічній церкві, а 2013, взявши участь у «світському» концерті полтавських композиторів, через недовгий час виступає з концертом у католицькій церкві Полтави, а на Різдво – в лютеранській церкві Харкова.

В наступні роки його виступи відбуваються у музичній школі Миргорода, Полтавській картинній галереї імені М. Ярошенка, на гітарному фестивалі у Києві, у музичній школі району Карлсхорст м. Берлін (Німеччина). Постійно вдосконалюючи виконавську майстерність, композитор з Полтави проводить власні майстеркласи і не втрачає можливості відвідати показові майстеркласи відомих гітаристів як в Україні, так і за кордоном.

У Німеччині він відвідував лекції в Академії мистецтв і концерти, де викладачі вищої школи музики Берліна презентували своїх учнів; слухав неповторну трактовку 9-ї симфонії Бетховен-

на, створену диригентом Даніелем Баренбоймом. У берлінській філармонії, затамувавши подих, слухав іншого диригента – сера Саймона Реттла, який ділився секретами своєї майстерності. Дивувався надзвичайній техніці і розповідям американського органіста Камерона Карпентера. А у Києві був на концерті і майстеркласі чудового гітариста і лютніста з Італії Лоренцо Мікелі, який неперевершено виконував і трактував музику 16-17 століть. Був також на концертах і майстеркласі сучасного іспанського гітариста Рафаеля Серралета. Враження і набутий досвід реалізовував у власній творчості.

Підсумовуючи сказане про діяльності композитора з Полтави у **висновках** можна підвести деякі результати. Доволі близькі, споріднені сфери діяльності при щирому бажанні, натхненні і самовдосконаленні дають щедрий врожай мистецьких проявів. Нині твори В. Карлаша виконуються і в Україні, і за кордоном. Так, 2011 року австралійський диригент Алан Кук провів «Концерт для флейти і струнного оркестру» з оркестром Полтавської філармонії, а на фестивалі «Дні М. Лисенка в Полтаві» симфонічний оркестр виконав сюїту «Гоголь»; наступний рік приніс ще дві прем'єри: дует Михайла та Світлани Магнітських на конкурсі "Музыкальная волна" у Санкт-Петербурзі виконали твір В. Карлаша «Каскад» і стали лауреатами 2 премії, Є. Самогін на конкурсі в Москві виконував твір "Carmen alla Flamenco" і став Дипломантом. Упродовж кількох років гітарист з Києва С. Стещенко, виконуючи на різноманітних конкурсах «Фугу», «Спогади» і «Незгасаючу механіку» нашого земляка, здобував впевнені перемоги. У жовтні 2017 року студент харківського національного університету мистецтв Юрій В'язінко (відомий полтавцям виконанням Концерту для гітари і симфонічного оркестру під орудою В. Скакуна), брав участь у міжнародному конкурсі ГІТАС у м. Київ, де, виконуючи п'єсу «Мілонга», також став одним з переможців.

Але не тільки українським виконавцям знайома музика, що народилася на нашій землі. «Фантазія для гітари і органа» звучала у виконанні Енріке Сандовала у Union College, Лінкольн, штат Небраска (США, 2014 р.), Доріана Авіла у Derlay Beach (США, 2016), Даніеле Петтораці у кафедральному соборі XIII століття у м. Фіденца (Італія, 2015 р.). У програмі російського гітариста Д. Теслова на концерті у Тамбовському коледжі мистецтв також значилися твори полтавського музиканта.

Отже, музика, створена В. Карлашем, довела свою життєздатність, і випробувана близькими і далекими широтами, залишається репертуарною як педагогічний, концертний та конкурсний репертуар.

Сповнений юнацької енергії, Майстер, що на сьогодні перетнув 65-річну межу, продовжує свій шлях до вершин, не полишає виконавської діяльності, планує нові творчі проекти.

Список літератури:

1. Карлаш, Владимир. URL: http://notes.tarakanov.net/katalog/kompozitori/v_-karlash/#composers=1681!page=1!str=.
2. Карлаш Володимир Григорович. URL: [https://uk.unionpedia.org/...](https://uk.unionpedia.org/)
3. Карлаш Володимир Григорович. URL: <https://composersukraine.org/index.php?id=2458>.
4. Полянська Г. Професійна музика Полтавщини на рубежі ХХ–ХХІ століть (Полтавська організація НСКУ) // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 8(107).
5. Полянська Г. Професійні композитори Полтавщини // Альманах Полтавського національного педагогічного університету "Рідний край". – 2016. – № 2(35). – С. 138–141.
6. Халецька Л. Композиторські традиції глибинщини (творчість Володимира Карлаша) // Музичне краєзнавство Полтавщини: від витоків до сьогодення / Укладачі: Лобач О.О., канд. пед. наук., доцент кафедри музики Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; Халецька Л.Л., методист Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського. – Полтава: ПОІППО, 2009. – 360 с., с. 171–173.

Полянская Г.Н.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ТВОРЧЕСКИЕ ПОИСКИ КОМПОЗИТОРА ВЛАДИМИРА КАРЛАША**Аннотация**

Исследован творческий путь полтавского композитора, гитариста-исполнителя и преподавателя Владимира Карлаша. Прослежены этапы становления личности, поиски собственного пути в искусстве и результаты деятельности. Камерная и симфоническая музыка, вокальное и инструментальное творчество, музыкальная педагогика составляют мозаику его сегодняшнего дня. Жизнь художника протекает в Украине и за ее пределами. Музыкальные образы находят своих исполнителей и слушателей в разных странах. Сочинения для гитары звучат в Польше, Германии, Италии, Америке.

Ключевые слова: Владимир Карлаш, композиция, музыкальная педагогика, произведения для гитары, педагогический репертуар для гитары, гитарное исполнительство.

Polyanska H.M.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

CREATIVE SEARCHING OF THE COMPOSER VOLODYMYR KARLASH**Summary**

The creative way of Poltava composer, guitar performer and teacher Volodymyr Karlash is explored. The stages of the formation of the person, the search for their own way in art and the results of their activity are followed. Chamber and symphonic music, vocal and instrumental creativity, musical pedagogy make up the mosaic of its present. The artist's life takes place in Ukraine and abroad. Musical images find their performers and listeners in different countries. Works for the guitar are performed in Poland, Germany, Italy, America.

Keywords: Volodymyr Karlash, composition, musical pedagogy, compositions for guitar, pedagogical repertoire for guitar, guitar performance.

УДК 94:82-2(075)

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ТА РОБОТИ З ПІДРУЧНИКОМ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІСИДОРА СЕВІЛЬСЬКОГО

Сайбеков М.Г.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Статтю присвячено проблемі освоєння знань та роботі з підручником у період «темних віків» у Вестготській Іспанії. Зроблена спроба проаналізувати процес читання через відображення цього процесу у творчій спадщині Ісидора Севільського (VII ст.).

Ключові слова: Ісидор Севільський, Середньовіччя, «Темні віки» енциклопедизм, знання, читання, книга, підручник освіта, культура.

Актуальність. Будь-яка система освіти історична, вона тісно пов'язана з еволюцією суспільства. Певній стадії розвитку суспільства, як правило, відповідає і певна система освіти і виховання. У кожному суспільстві існує свій освітній механізм генерування нових форм життя.

Середні віки в нашій свідомості асоціюються, насамперед, з трьома її інститутами – Церквою, Імперією та Університетом. З них два перших прийшли в середні віки з античності, і лише університет породжений саме Середньовіччям. Яскравою особливістю середньовічної культури є її письмовий характер. Замість характерного для античності освіченого дозвілля («схолії») з'являється праця вченого («прагматейя» – це практико-етична праця, трактат), замість усної культури – письмова. Це дає можливість транслювати знання в інші епохи. Стверджується культ слова. Тому таке велике значення в середні віки мають проповіді і молитви. Величезне значення набуває текст. Досягти мети, яку ставила перед собою середньовічна людина, а саме осягнути Бога, це означало все життя *читати* і інтерпретувати один і той же текст, тобто Біблію. Підпорядкована педагогічній меті і природа. Весь світ стає підручником, природа – наочним посібником.

Отже, Отці та Учителі церкви, зокрема Ісидор Севільський, Алкуїн, Августин Блаженний, Фома Аквінський, відіграли важливу роль не тільки у збереженні античного знання, а й брали активну участь у формуванні змісту освіти та теорії виховання, а саме «що вчити, як вчитися і як навчати».

Тому місце, що посідає Ісидор в культурі свого часу ключова у поєднанні двох епох, а його освітня програма ґрунтовно розкрита на основі його головних «педагогічних» текстів.

Діяльність Ісидора як пастора і педагога відображає підсумкову стадію періоду патристики (раннього християнства), і полягала в завершенні селекції античного культурної спадщини та систематизації обраних відомостей в канон церковної вченості, що відображено в таких його працях, як «Етимології» і «Відмінності».

Практика передачі знань і навички їх оволодіння присвячені глави його трактату «Сентенції», де лейтмотивом є думка про морально-теологічне значення читання і навчання. Це пояснює, чому Ісидор так прискіпливо поставився до античної культури, відкинувши у своєму каноні риторіку, поезію і філософію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. А.М. Шишков, автор посібника, що присвячений історії середньовічної думки, вважає, що саме Ісидор мав значний вплив на формування подальшого середньовічного знання [12]. За визначенням С. Воронцова трактат «Сентенції» або «Судження» Ісидора Севільського розділений на три книги, перша з яких є зразком катехізичної літератури, друга має етико-аскетичний характер, зміст третьої книги менш однозначний, в ній присутні як аскетичні елементи, так і елементи соціально-політичної думки, але сукупності вони складають цілісний проект, який об'єднує теологію, аскетику і політику. Тлумачення його важке, оскільки було відсутнє авторське пояснення задуму і причин складання трактату. П. Казьє в передмові до критичного видання 1998 року висловив припущення, що «Сентенції» писалися впродовж довгого часу і взагалі не були опубліковані за життя Ісидора [3].

Г.Г. Піков у праці «'остготське відродження' і формування ідеї 'нового Риму'» називає Ісидора «останнім римлянином» і «першим енциклопедистом середньовіччя». Ісидор зібрав у своїй бібліотеці все, що збереглося в Іспанії від античної літератури. Він цитує не менше 160 християнських і класичних авторів, в тому числі і Аристотеля. Його твори «Про природу речей», «Про знаменитих мужів», «Етимології» активно використовувалися до XVII століття. Він теж розмежовує науки на тривіум і квадрівіум. Своїм завданням Ісидор Севільський вважав дати читачеві поняття по християнському богослов'ю та світських науках, шляхом механічної компіляції з античних джерел, щоб знайти необхідні відомості [8].

Французький дослідник Ж. Фонтен формулює новий підхід до спадщини Ісидора, прин-

ципи якого він сам позначив наступним чином: 1) ретельне дослідження джерел; 2) пошук дрібних на перший погляд відмінностей в цитатах; 3) зв'язок із сучасною для Ісидора епохою. В ході конференції 1960 р. присвяченій 1400-річчю від дня народження Ісидора, що є важливою віхою досліджень спадщини Ісидора, були поставлені питання про оригінальність Ісидора та методах роботи з його текстами [9].

Метою дослідження є: проаналізувати процес освоєння знань через роботу з підручником за методом «етимології» Ісидора Севільського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внаслідок різкого морально-практичного і теологічного (конфесійного) ставлення Ісидора до античної культури, перед ним постало питання регуляції інтелектуальної діяльності, а оскільки джерелом культурного капіталу є для нього книги, то суть його завдання звелася до визначення того, *що читати і як читати*.

Світ культури Ісидора – це головним чином світ книг, і цей світ радикальним чином стратифікований: на вершині його – Біблія, джерело всякої істини і правди. За Священим Писанням слідує писання, що належать вчителям церкви, які утворюють універсум християнської культури. За цими писаннями лежить сфера знедоленої церквою літератури – еретичні і апокрифічні твори.

Це – територія змішання церковного і світського, християнського і язичницького, за якою лежить область і нецерковного, власне язичницького. Будучи «стовпом і ствердженням істини» в світі, церква оточена «іншим» і змушена якось реагувати на це «інше». Можливості такого реагування, в дусі патристичного періоду в його завершальній стадії, і намагається запропонувати Ісидор.

Ісидор піддав суворій ревізії всі основні області античної культурної спадщини: щось прийняв, щось обмежив, а щось зовсім виключив. Фактично завданням «Етимологій» і було надати певне право, перелік тієї інформації, яка пройшла відбір і могла бути в тій чи іншій мірі донесена до християнина. Складно сказати, як глибоко відчував Ісидор свою відповідальність, але ті протиріччя, до яких вів обраний ним шлях, він ясно усвідомлював.

Закликаючи, врешті-решт, обмежитися для доброї вдачі викладанням однієї лише *граматики*, Ісидор бачив і негативні наслідки цього кроку. Одного разу він зазначив, що розуміння Біблії можливо тільки за умови ґрунтового знання граматики. А оскільки читання Святого Письма – це одна з головних задач християнина, то читання набуває характеру високого морального завдання, від якого залежить навіть майбутня доля віруючого. Увага ж до сенсу, а не тільки до слів, вимагає також і знання описаних в Біблії реалій, і правильне їх розуміння, тому освіта стає для християнина необхідністю [14; III].

Проблема у тому, що знанням часто зловживають. І саме ці зловживання знаходяться у центрі уваги Ісидора. Він вказує на те, що саме по собі знання благодаті не дає, і навіть може бути освіта без благодаті, при якій люди забували про Бога, але «неслухняними стали без сенсу в тому, – холодному і неживому, – що він покинув». Ще гірше це зарозумілість людей, які вивчилися читати і тепер «використовують знання Писання не у славу Божу, а заради своєї популярності, хизуються своїм знанням і грішать там, де їм слід було очиститися від гріха». Найстрашніше ж за все, що освіта дає початок ересі, породжуючи плотських читачів і еретиків, які не здатні зовсім зрозуміти те, що вони читають, проте використовують риторичні, діалектичні і богословські навички для спокушання вірних [14; III].

Ісидор змушений визнати, що людям «краще бути грамотними, ніж еретиками: адже еретики черпають свою отруєну воду, переконуючи людей випити її, а освіченість грамотних людей може стати в нагоді в житті, якщо буде використана в кращих цілях». Адже неписемні люди можуть бути легко обмануті, крім того, вони не пристосовані і для повчання: адже «вони нехтують божественним даром знання, за що караються нетямущістю у справах віри» [14; III]. Ймовірно, саме для подолання цього протиріччя Ісидор розробляє, наскільки це для нього виявилось можливим, питання практики читання.

Читання як моральне діяння, за яке християнин несе відповідальність – це одна з центральних тем його трактату «Судження». Вона, по суті, і є *позитивною освітньою програмою Ісидора*, оскільки спеціально дану проблему він не розглядав і навіть не зупиняється на питанні про її «етимології». Зі спадщини античності він згадує лише гімназій, та й то як місце фізичних вправ [1; XVIII]. Вищій смисл читання – це вивчення Біблії, причому це достойне заняття і йде відразу після молитви: «коли ми молимося, ми говоримо з Самим Богом, коли ж читаємо, Бог говорить з нами». Однак читання також є і джерелом знання, оскільки «про те, чого ми не знаємо, ми дізнаємося, читаючи». Таким чином, саме читання є основною інтелектуальною практикою, практикою раціональною та морально-значимою.

Навчання читанню включає в себе два компоненти: розуміння і вміння пояснити те, що зрозуміле. Однак знання виникає не тільки з читання, але і з роздумів, завдяки якому зберігаються прочитані слова і розкривається сенс, що стоїть за ними. Тому важливе не тільки тверде знання граматики, а й супутнє йому розуміння смислів тексту. Для Ісидора вже тому читання є базовим рівнем екзегези – ті, хто неправильно розуміють Писання, також неправильно його читають, шукаючи в простомовній мудрості риторичні прийоми або вбачаючи у словах Біблії тільки конкретні

картини, а не містичні символи [14; III]. У цьому – корінь ересей: «плотські читачі» (*carnalis lectores*) підходять до Святого Письма зі своїми мірками і не розуміючи «здорового глузду» (*sanus sensus*), потрапляють у безліч помилок.

Іншим фактором, що впливає на читання, є сприяння благодаті, про що Ісидор лише згадує. Закономірно, що для розуміння містерій біблійного тексту потрібно надприродне сприяння. Воно, власне, і направляє читача до Біблії і відвертає його від того, що Бог покинув (ймовірно, мається на увазі язичницька вченість). В іншому випадку читання не матиме результату, а набуті навички лише зіпсують людину, вселивши в неї зарозумілість. Адже «освіту (*doctrina*) без підтримки благодаті, як би вкладеної у вуха, ніколи не досягне серця; воно прозвучить зовні, але ніколи не проникне в глибину», і такі люди, навіть якщо «навчаться спритним хитрощам діалектики або красномовному мистецтву словесності, то зовсім не приймуть віри Христової на славу Богу (*in Dei virtute*), але будуть лише складати аргументи за правилами людського красномовства» [14; III]. Ставлення до читання для Ісидора, таким чином, визначається гідністю людини: гідні отримують нагороду, а негідні підпадають під осуд.

Отже, для читання як морального діяння потрібно свого роду очищення, яке звільнить людину від бентежних потягів і направить до істини. Крім благодаті і молитви, це старанність, яка наближає розуміння предмету. Для цього потрібно відволіктися від інших турбот і повністю присвятити себе книгам і роздумам, оскільки земні турботи не дають зосередитися, а також спокушають бажанням слави і гріхом зарозумілості. По суті, Ісидор говорить, що тільки ченці, що досягають «духовного спокою» в своєму відокремленому «гуртожитку» здатні бути справжніми читачами і з користю використовувати ці знання. З цього стають досить зрозумілими сумніви Ісидора в необхідності сприяння поширенню освіти, адже справа ченця – по закону Ієроніма – сльози, а не знання.

Крім вдумливого ставлення до біблійного тексту і прагнення розкрити його зміст, необхідно також стежити за тим, що читаєш: Ісидор вказує на небезпеку спотворення еретиками тих чи інших авторитетних творів, причому вони «підписують свої судження ім'ям католицьких вчителів, щоб читач без сумнівів вірив їм. Іноді вони хитрістю вводять свої богохульства в книги наших авторів і такою підміною руйнують істинне вчення, або додаючи те, що було несправедливе, і прибираючи те, що свято» [14]. Необхідно відмітити, що ідея псування текстів конфесійними противниками була досить поширеним аргументом у часи Ісидора і, ймовірно, в умовах обмеженої кількості існування книг і їх рукописного виробництва мало під собою певне підґрунтя.

Таким чином, читання-роздум виявляється недостатнім: Ісидор включає в це (єдине) діяння

третій компонент – зіставлення (*collatio*). Прочитавши те чи інше авторитетне висловлювання і подумавши над ним, читач повинен порівняти його з іншими варіантами або висловлюваннями авторитета, щоб переконатися, що воно автентичне (достовірне). Ця процедура виводить читання на новий рівень – крім знання і розуміння воно дає також і обізнаність (*docibilitas*) [14; III].

Порівнюються слова зі словами, висловлювання з висловлюваннями, інформацію з реальністю. Методи, які використовуються Ісидором, також потрапляють в цю категорію, оскільки засновані на різних способах зіставлення (**співвідношення, протиставлення, вилучення**) слів і понять. Значимість цього підходу Ісидор бачить в тому, що він дозволяє сумніватися, якщо сумнів виникає на попередніх рівнях читання.

У межах дії порівняння знаходить нове підтвердження і алегореза (тлумачення закладеного у творі уявного чи дійсно прихованого сенсу), оскільки вона заснована на зіставленні створеного і нествореного, а символи служать для читача направляючими знаками, бо «духовні смисли Св. Письма криються під виглядом інших смислів, і без якоїсь очевидної вказівки приховані таємниці Закону ледь видно». Тим самим читання знову пов'язується з моральною нормою, що відкриває людині знання, і стає глибоким етичним актом, що містить в собі як благо (розуміння), так і зло (нерозумність). Але і тут Ісидор закликає до поміркованості, оскільки різноманітність смислів може привести до їх протиріччя один одному, викликати сперечання, богохульство і ересь. Тому слід триматися істини, тобто власного сенсу Письма і авторитетних творів, і – знову – не піддаватися на тонкі хитрощі еретиків, що пропонують різні складні трактування вчення. А в цьому – знову ж – посередником є благодать, оскільки «слово боже, вливаючись у вуха, досягає в результаті серця, коли благодать Божа глибоко опанує мислячим розумом» і «гідні пройняті божественними законами, смиренні і натхненні благом заради Бога» [14; III].

Отже, читання для Ісидора – це вивчення Святого Писання і церковних авторитетів, тому воно є одним з найбільш відповідальних вчинків, який часто визначає долю людини: ухилення від розсудливості позбавляє його благодаті і прирікає на вічне засудження. Практика читання синтезує в собі і теологію, і науку, і етику, опиняючись вісью, навколо якої вибудовуються рівні культури.

Але читання отримує у Ісидора і пряме містичне трактування, оскільки в ньому відкривається дія благодаті. З культурної практики читання у Ісидора стає практикою конфесійною, релігійною, поряд з молитвою та іншими практиками, і до її оцінки Ісидор підходить з тими ж критеріями – чи веде читання до вічного спасіння і як його досягти.

Однак Исидор знає, що *здібності людей не однакові*. Є люди повільні розумом, є ті, хто погано запам'ятовує, є і ті, кому нецікаво вчитися. Исидор наполягає на тому, що більшість складнощів долалися старанністю і наполегливістю. Перш за все, повільні, але наполегливі повинні намагатися більше прочитати, чим вдосконалюють свої знання граматики. Спроби заглибитися в сенс прочитаного змушують їх уважніше міркувати і тим самим ставати більш відкритими до знання. Читання також стимулює пам'ять, долаючи її недоліки, а вироблена навичка до роздумів дозволяє довше концентруватися на тому чи іншому висловлюванні, що не дає його забути [14; III].

Навпаки, недбайливі і неуважні заслуговують рішучого засудження Исидора. Перші за те, що здатні навчитися, але нехтують цим даром, за що караються нерозумінням. Інші вміють читати, але роблять це без належної пильності (прискіпливості), через що їх знання виявляються порожні. «І незнання того, що ти хотів, – менший гріх, ніж неповне засвоєння того, що ти дізнався. Адже ми читаємо для того, щоб дізнатися щось цікаве або бажане, а дізнавшись, повинні правильно розуміти те, що вивчили». Коренем ересі і гріха в даному випадку виявляється недотримання читацької етики, яке розбещує розум. У духовному сенсі ці пороки однаково неприпустимі [14; III].

Висновки. Вивчення текстів Исидора, де він звертається до проблеми знання і його набуття, дозволяє зробити ряд висновків, які важливі як для розуміння творчості Исидора, так і для сформованої ним культури раннього Середньовіччя.

Исидор є представником патристичного періоду, він виконував лише ті завдання, які були поставлені церквою перед інтелектуалами, зокрема: завершення процесу селекції культурної спадщини античності, яке в цілому характеризувалося як «язичницьке».

Внаслідок цього перед Исидором постало завдання узагальнити прийнятне з точки зору християнства знання в так званій енциклопедії, результатом чого і стали його трактати «Етимології» і «Відмінності». Відбір матеріалу підводить Исидора до проблеми ефективної трансляції знання, тобто освіти. Цьому присвячені деякі глави його трактату «Судження».

Дати освіту для Исидора, вихованого в книжковій культурі та для якого культура – це книги, значить навчити *читати*. Тому читання стає в програмі Исидора основним в інтелектуальній практиці, навколо якої оформлюється світ специфічної культури, від Біблії до античних філософських творів.

Саме регуляція цієї практики з точки зору богословської етики та розуміння її як можливого морального діяння з усіма пов'язаним з цим відповідальністю і змушує Исидора спробувати регламентувати саме читання, вказавши на його етичні, практичні і смислові характеристики.

Внаслідок жорсткої зв'язки освіта – моральність, Исидор мав піддати суворій цензурі той культурний капітал, який міг стати доступним для християнина. Внаслідок цього велика кількість досягнень античної культури (визнаних самим Исидором), були виключені ним з універсуму християнської культури через їх неможливість, а у самого Исидора присутня схильність до все більшого обмеження доступного знання.

Як підсумок через «зміст освіти» Исидора відбулися вагомі втрати в культурній спадщині античності, але поставлені ним завдання активно вирішувалися середньовічною спільнотою в трактатах «Про освіту кліриків» (Рабан Мавр), «Про Настоятелів та святих Йоркської Церкви» та «Про кукушку» (Алкуїн), а спроба подолати обмеженість Исидорового «змісту знань» дало поштовх формуванню парадигми вільних мистецтв, а потім університетам.

Список літератури:

1. Исидор Севильский. Этимологии, или Начала. В 20 книгах. Кн. 1–3. Семь свободных искусств; [пер. Л. Харитонов]. – СПб.: Евразия, 2006. – 352 с.
2. Адо И. Свободные искусства и философия в античной мысли / Пер. с фр. Е.Ф. Шичалиной. – М.: ГЛК, 2002.
3. Воронцов С.А. Исидор Севильский в историко-философском контексте: Дис. канд. филос. наук. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2015. – 230 с.
4. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – М.: Наука, 1972. – 350 с.
5. Жильсон Э. Философия в Средние века. От истоков патристики до конца XIV в. / Пер. с фр. А.Д. Бакулова. – М.: Республика, 2004.
6. Крилицына Е.С. Исидор Севильский как правовед: от римского права к латинскому богословию // Вестник Российского государственного гуманитарного университета. Серия: История / *Studia classica et mediaevalia*. – М., 2011. – № 14. – С. 208–227.
7. Лурье В.М. История византийской философии. Формативный период. – СПб.: Ахьюта, 2006.
8. Пиков Г.Г. Из истории европейской культуры. – Новосибирск, 2002.
9. Уколова В.И. Античное наследие и культура раннего Средневековья. – Москва, 1989.
10. Фокин А.Р. Исидор Севильский. Православная энциклопедия. – М.: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2011. – Т. XXVII : Исаак Сирий – Исторические книги. – С. 224–238. – 752 с.
11. Харитонов Л.А. Исидор Севильский. Историко-философская драма в семи эпизодах с прологом и экзодом. – М.: Евразия, 2006. – 112 с.
12. Шишков А.М. Средневековая интеллектуальная культура. – М., 2003. С. 40.
13. Шмонин Д.В. Схоластика как философия образования // Вопросы философии. – 2011. – № 10. – С. 145–154.
14. Isidorus Hispalensis. Sententiae // Wikisource. URL: [https://la.wikisource.org/wiki/Sententiae_\(Isidorus_Hispalensis\)](https://la.wikisource.org/wiki/Sententiae_(Isidorus_Hispalensis)).

Сайбеков М.Г.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ И РАБОТА С УЧЕБНИКОМ В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИСИДОРА СЕВИЛЬСКОГО

Аннотация

Статья посвящена проблеме освоения знаний и работе с учебником в период «темных веков» в Вестготской Испании. Предпринята попытка проиллюстрировать процесс чтения через отражение этого процесса в творческом наследии Исидора Севильского (VII в.).

Ключевые слова: Исидор Севильский, Средневековья, «Темные века» энциклопедизм, знания, чтение, книга, учебник, образование, культура.

Saybekov M.G.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

METHODICAL OUTLINES OF STUDYING DISCIPLINE AND WORKING WITH THE TEXTBOOK IN THE CREATIVE HERITAGE OF ISIDORE OF SEVILLE

Summary

The article is dedicated to the problem of knowledge reception and work with the textbook during the «Dark Ages» in Visigothic Kingdom. An attempt is made to illustrate the process of reading through the reflection of this process in the creative heritage of Isidore of Seville (VII century).

Keywords: Isidore of Seville, Middle Ages, encyclopaedism, «Dark Ages» knowledge, reading, book, textbook, education, culture.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ДІАЛОГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Скорик Б.С.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Розглядаються сучасні методи ведення діалогу в освітньому середовищі. Значення і роль дискусії, диспуту та полеміки як методів ведення діалогу та особливості їх проведення в навчальному процесі.

Ключові слова: навчально-виховна система, діалог, дискусія, диспут, полеміка.

Постановка проблеми. Методи стимулювання навчальної діяльності спрямовані на формування позитивних мотивів учіння, що стимулюють пізнавальну активність та сприяють збагаченню навчальною інформацією. Вирішення багатьох проблем сучасності можливе тільки на шляхах відкритого та гласного обміну думками, широкого суспільного діалогу, громадянської злагоди. Діалог у концепції В.С. Біблера є способом існування культури, сучасного знання, змісту навчання, а не тільки його методів. Діалог – це відкриття парадоксів. Він передбачає різні думки, різні логіки, які не зводяться до спільної позиції, а мають право на існування самостійно, хоча і роблять своєрідні відкриття в процесі навчальної діяльності [1].

Уміння компетентно і плідно обговорювати життєво важливі проблеми, доводити і перекопувати, аргументувати та відстоювати свою точку зору і спростовувати думку опонента, тобто володіння полемічним майстерністю має стати обов'язковою якістю кожної освіченої людини.

У зміст поняття «полемічна майстерність» включається знання предмета спору, розуміння сутності публічної суперечки і його різновидів, дотримання основних вимог культури спору, вміння доводити висунуте положення і спростовувати думку опонента, використання полемічних прийомів, вміння протистояти вивертів противника.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних методів ведення діалогу (диспут, дискусія, полеміка) в освітньому середовищі.

Стан дослідження. Питання комунікації порушуються у працях І.В. Хоменко, В.Г. Андросюка, В.С. Біблера, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєва, М.В. Костецького, В.М. Розіна та ін. Велика увага звертається на оволодіння базовими знаннями, на засвоєння й пізнання елементарних поняттєвих категорій, що у масштабно ширших обсягах передбачено досягнути під час вивчення відповідних курсів.

Виклад основного матеріалу. Діалог (dialog) – двосторонній обмін інформацією (розмова, спілкування) між двома або більше людьми у вигляді питань та відповідей. Основними ознаками діалогу є: намір, цілеспрямованість, правила ведення розмови. Нерідко найнадійнішим шляхом до досягнення суті

тих або тих понять нам відкриває етимологія. Слово «діалог» походить від грецького dialogos, що означає «поділений» або «поширений» логос – смисл, що переходить межі індивідуальних свідомостей і стає спільним надбанням учасників його обговорення [1].

Вільна дискусія, безперечно, являє собою невід'ємний елемент повноцінного наукового і громадського життя; за своєю суттю вона є своєрідним інтелектуальним двобоєм: кожен з учасників дискусії прагне утвердити власну точку зору як єдино правильну й продемонструвати неспроможність точки зору свого опонента. Не випадково в основі терміну «дискусія» – латинське дієслово discutio, що означає «трусці», «розбиваю», «руйную» [2].

Дискусія – діалогічний метод творчої діяльності групи осіб, побудований на публічному, відкритому, доброзичливому обговоренні актуального, але спірного питання і спрямований на певний позитивний результат. Дискусія – діалог не внутрішній, а зовнішній, відкритий. Предметом дискусії не може бути другорядне, випадкове для конкретної аудиторії питання, воно має бути проблемним, важливим у цій ситуації й водночас викликати неоднозначні думки та пропозиції. Справжня дискусія – не суперечка, не з'ясування стосунків, вона передбачає об'єктивне й доброзичливе обговорення питання з обов'язковою повагою як до своїх прихильників, так і до опонентів, з опорою на особистісно-діалогічний стиль спілкування. Організація дискусії передбачає три етапи: підготовчий, основний та заключний. На першому етапі формулюють тему дискусії й основні питання, які будуть винесені на колективне обговорення, визначити час і місце проведення дискусії. На другому етапі обговорюють ті питання, які було винесено на порядок денний, виявляються позиції учасників, а емоційно-інтелектуальний поштовх пробуджує бажання мислити активно [3]. Про результативність дискусії можна говорити тоді, коли учасники сформували певну думку щодо обговорюваного питання або підтвердили ті погляди, які мали до початку колективного обговорення. Якщо під впливом дискусії у частини учасників кардинально змінилися погляди, то це означає, що подіяв «ефект переконання».

Він буде навіть тоді, коли в декого зародилися тільки певні сумніви щодо правильності своїх поглядів. «Нульовий ефект» дискусії буває тоді, коли погляди, думки більшості людей не змінилися. Зазвичай це може бути наслідком пасивного ставлення до дискусії та через неготовність до неї. Якщо під час дискусії в декого змінилися погляди на протилежні тим, які хотіли сформулювати її організатори, то це означає «ефект бумерангу», тобто негативний результат дискусії [4].

Розглянемо один з прикладів дискусії: Отже, на занятті дискусія є важливим засобом пізнавальної діяльності, сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

Основні питання: як вибрати тему, питання, що обговорюється; як учителю підготуватись до проведення дискусії; як учні готуються до дискусії; як провести дискусію на уроці; як узагальнити та оцінити результати дискусії [4].

Як вибрати тему, питання, що обговорюється: шляхом пошуку в навчальному змісті дискусійних питань, які є важливими і актуальними для учнів, учителя і суспільства в цілому; на основі результатів опитування учнів по темах досліджуваного курсу; на основі аналізу учнями певної кількості історичних джерел, які містять протилежні інтерпретації та погляди щодо значимих історичних подій.

Питання, що обговорюється, має бути сформульоване проблемно, щоб підходи до його висвітлення були різновекторними.

Як учителю підготуватись до проведення дискусії: підібрати літературу за темою дискусії (хрестоматійні джерела, статті і т. п.). Література має містити різноманітні точки зору з питання, що обговорюється; познайомити учасників з питанням дискусії та переліком літератури, що має бути опрацьована; надати учасникам план дискусії, за яким вони можуть підготуватись до обговорення: попрацювати з літературою, довідниками, підготувати собі нотатки тощо [5].

Як учасники готуються до дискусії: ознайомитись із запропонованою літературою; зробити необхідні короткі виписки за запропонованим планом; отримати індивідуальні чи групові консультації.

Як провести дискусію:

– Повторити з учнями основні правила участі в дискусії.

– Сформулювати і пояснити тему та очікувані результати дискусії.

– Сформулювати дискусійне питання.

– Провести теоретичний аналіз дискусійного питання: визначити основні напрями обговорення.

– Уважно відстежувати процес обговорення, робити проміжні узагальнення.

– Якщо потрібно, задавати запитання для поживлення обговорення.

– Слідкувати за дотриманням правил та часом.

– Виділити достатньо часу для заключної частини і попросити самих учнів підвести підсумки за такою схемою:

а) якими були найбільш переконливі аргументи обох сторін? Перерахуйте їх;

б) якщо під час обговорення виникли додаткові запитання, де можна отримати інформацію [4].

Як узагальнити та оцінити результати дискусії:

– По ходу дискусії викладач та спостерігачі записують у спеціально підготовлену таблицю з прізвищами учасників заохочувальні бали. Вони надаються за чітке дотримання теми, правил дискутування, за цікаву і вчасно подану інформацію, за вдале залучення до участі в дискусії інших членів групи.

– Окремим учасникам можуть бути записані і штрафні бали. Вони нараховуються за перебивання виступу свого товариша, за відхилення від теми обговорення, за намагання говорити лише самому і не слухати інших і т.п.

– У процесі підготовки керівник заготовляє листки оцінювання роботи учасників. У них у вигляді таблиці записується вид діяльності, за який можна давати заохочувальні та штрафні бали [3].

По закінченні дискусії підводяться підсумки. З метою закріплення одержаних знань у ході дискусії можуть бути дані групі письмові завдання за варіантами.

Важливу роль у суперечці відіграє і культура мови. Вміле і безпомилкове використання лексичних засобів, вдало підібраний тон, відсутність штамів, неординарність мовленнєвої поведінки, врахування мовленнєвого рівня і досвіду супротивника позитивно впливають на процес обговорення, на психологічний стан учасників, сприяють усуненню емоційної напруги в діалозі. Недбалість у доборі слів чи збіднений словниковий запас може негативно позначитися не тільки на авторитеті мовця, а й на обстоюваній ним позиції [4].

Розглянемо поняття «диспут» та «полеміка» та виявимо специфіку їх сутності. Диспут (від лат. *disputare* сперечатися, міркувати) – різновид дискусії, публічне обговорення тієї чи іншої важливої для присутніх проблеми, яке, як правило, завчасно готується і пов'язане з реальним життям, власним досвідом учасників [1]. Диспут – це спеціально організоване подання, у ході якого відбувається демонстративне, часто – спеціально змодельоване зіткнення думок з будь-якого питання чи проблеми. Взагалі диспут трактується в словниках як вид діалогічного мовлення, коли з приводу певної проблеми учасники диспуту висловлюють різні думки і судження. Розгор-

тається диспут завдяки аргументаціям, оцінкам, смисловим зв'язкам із реальним життям, опорі на особистий досвід, яким користуються учасники дискусії. У диспуті є елементи монологу та діалогу: діалогічні елементи надають емоційного, змагального забарвлення дискусії, а монологічні служать для пояснення її логічного змісту окремими учасниками. Як виховні потенціали диспуту можуть бути названі вміння доказово, аргументовано викладати свою точку зору, зберігати витримку і спокій, сприймати критику, з повагою ставитися до думки опонента. Диспут як метод формування свідомості особистості передбачає вільний, жвавий обмін думками, колективне обговорення питань, під час диспуту обстоюється власна позиція, переконання в правильності чи помилковості своїх поглядів, відбувається виявлення ерудиції, культури, темпераменту, розвиток логічного мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки [2].

Полемика (грец. *πολέμικα* від *πολέμιος*, „ворожнеча“) – це стан часто непримиримої суперечки, що відбувається при обговоренні або вирішенні гострих, нагальних проблем; різновид суперечки, який відрізняється тим, що основні зусилля сторін, які сперечаються, спрямовані на неодмінне утвердження своєї точки зору з обговорюваного питання [5].

Разом з дискусією, полемика є однією з найбільш поширених форм суперечки. З дискусією її зближує наявність певної тези, яка є пред-

метом розбіжностей, відомий змістовий зв'язок, що припускає увагу до аргументів протилежної сторони, черговість виступів тих, хто сперечається, деяка обмеженість прийомів, за допомогою яких спростовується осоружна думка й обґрунтовується власна точка зору. Полемика істотно відрізняється від дискусії: якщо метою дискусії є пошуки загальної згоди, того, що об'єднує різні точки зору, то основне завдання полемики – утвердження однієї з протилежних позицій. Полеміст – той, хто вправно володіє мистецтвом полемики або любить полемізувати; головний учасник полемики [5].

Отже, результативність дискусивно-полемічного діалогу залежить як від системи аргументації, логічності, так і від тактовності, стриманості, дотримання етичних норм, культури мови. Безтактність і порушення норм етики псуєть діалог, не дають позитивного результату, викликають відчуття даремно витраченого часу.

Застосування діалогічності в освітньому процесі дасть змогу зреалізувати особистісно-зорієнтований підхід у навчальному процесі, активізувати пізнавальну діяльність студентів; підвищити рівень мотивації; розвинути вміння самостійно і творчо мислити й застосовувати здобуті знання у практичній діяльності; по-жвавити мовленнєву активність, сформувані комунікативні вміння в різних видах мовленнєвої діяльності, сприяти побудові діалогічних взаємин на основі рівності й толерантності.

Список літератури:

1. Біблер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения). – Вопросы философии, 1989, № 6.
2. Біблер В.С. «Цивілізація і культура». – Москва, 1993 р.
3. Пометун Е., Фрейман Г. Дискусии в обучении истории / В сб.: Современные методы в современном образовании. Тезисы научно-практической конференции. 23-24 марта 2004 г. – М., 2004. – С. 42–50.
4. Пометун О., Гупан Н. Методика проведення оцінювальної дискусії із студентами у вищих навчальних закладах / У зб.: Проблеми пенітенціарної теорії та практики // Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. – 2002. – № 4. – С. 45–51.
5. Скорик Б.С. Историко-педагогические основы развития полемических методов у духовной освіти Украины XVII–XVIII столетия // Молодий вчений: Науковий журнал. – X., 2017 р. – № 8.1 (48.1) – С. 68–72.

Скорик Б.С.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленко

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ВЕДЕНИЯ ДИАЛОГА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Аннотация

Рассматриваются современные методы ведения диалога в образовательной среде. Значение и роль дискуссии, диспута и полемики как методов ведения диалога и особенности их проведения в учебном процессе.

Ключевые слова: учебно-воспитательная система, диалог, дискуссия, диспут, полемика.

Skoryk B.S.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

MODERN METHODS OF DIALOGUE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Summary

Modern methods of dialogue in the educational environment are considered. The significance and role of discussion, debate and polemics as methods of dialogue and peculiarities of their conduct in the educational process.

Keywords: educational system, dialogue, discussion, debate, polemic.

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ОСНОВ ДИЗАЙНУ

Срібна Ю.А.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

У статті обґрунтовано готовність до професійно-педагогічного самовдосконалення як цілісної, відносно стійкої якості особистості, що містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнських детермінантів неперервного професійного зростання майбутнього вчителя, що забезпечує оптимальну реалізацію завдань самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації в професійній діяльності педагога. Розкрито тлумачення готовності у психолого-педагогічних працях. Сформовано поняття професійної готовності. Розглянуто формування компетентності учителя трудового навчання як фахівця з основ дизайну для загальноосвітньої школи. На основі аналізу комплексу джерел визначено, що складниками компетентності є: знання (когнітивна), емоційно-ціннісна (аксіологічна), діяльнська (операційна).

Ключові слова: готовність, професійно-педагогічна діяльність, компетентність, основи дизайну, майбутній учитель.

Постановка проблеми. Одним із вагомих завдань сучасної професійної педагогічної освіти є формування компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну і її вершини – готовності до педагогічної професійної діяльності. Сучасній школі потрібні вчителі, здатні поєднати ґрунтовні знання та вміння з трудового навчання, технологій і основ дизайну у своїй професійній діяльності з психолого-педагогічними елементами готовності до роботи з дітьми різного шкільного віку. Успішність навчання і виховання в значній мірі залежить від учителя, від його підготовки у вищому педагогічному закладі. Виходячи з цього, можна зробити висновок про необхідність удосконалення підготовки майбутніх учителів трудового навчання, пошуку нових шляхів підвищення якості та професіоналізму майбутнього спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З позицій удосконалення змісту технологічної підготовки учнів і студентів у науковій і методичній літературі виступають науковці-педагоги Р. Гуревич, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Слабко, В. Стешенко, В. Титаренко, А. Терещук, Д. Тхоржевський та ін. Праці цих учених значною мірою враховують вимоги компетентнісного підходу до підготовки фахівців, сформульовані І. Зимньою, Л. Кравченко, В. Оніпко, І. Савенком, Н. Слюсаренко, В. Тименком, П. Хоменком, А. Циною та ін.; теорії і методики естетичного виховання, художньої освіти, розвитку творчих здібностей студентів та учнів у творах В. Гогуєвої, З. Гіптерс, О. Кайдановської, Н. Миропольської та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз теорії і практики підготовки вчителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи дозволив виділити такі суперечності між:

– гострою потребою суспільства у вчителях трудового навчання зі сформованими естетичними цінностями та проектно-технологічною культурою й недостатністю науково обґрунтованих основ підготовки вчителів із відповідним рівнем фахової компетентності;

– зростаючими вимогами до якості підготовки вчителів трудового навчання у сфері дизайну і відсутністю науково обґрунтованих змісту та методики підготовки майбутніх педагогів до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи;

– необхідністю активного залучення учнів загальноосвітньої школи до опанування основ дизайну та обмеженістю чинних методичних розробок й епізодичним характером шкільної дизайн-освіти.

Метою статті є обґрунтування ефективності підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що проблема готовності як результату компетентності отримала широке висвітлення в теорії як психології, так і педагогіки.

Дослідження проблеми готовності у зв'язку з дослідженнями педагогічної діяльності (Л. Кондрацька [2], В. Моляко [6] та ін.) зумовило введення категорії «готовність» у науково-педагогічний обіг. На всіх етапах генези цього поняття відбувалася трансформація підходів до трактування його змісту: на початку воно розглядалося в психологічному контексті як психічний стан суб'єкта, що спричинює діяльність певного характеру й спрямованості, тобто отожднювалася із феноменом настанови; починаючи з середини ХХ ст., одночасно з психологічним підходом, готовність розуміють як якісний показник саморегуляції людини.

У психолого-педагогічних працях готовність тлумачиться як активно-діяльнський стан осо-

бистості, установка на певну поведінку, мобілізація її зусиль для розв'язання завдання. Ускладнюють формування готовності пасивне ставлення, відсутність плану дій та прагнення максимально використати свої знання та досвід. Готовність починає формуватись ще до початку професійної трудової діяльності, а потім розвивається разом із професійною працездатністю як потенціал основної діяльності в сфері виробничого обслуговування; вона розглядається як сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових якостей особистості, загальний психологічний стан, що забезпечує актуалізацію можливостей, спрямованість особистості на виконання певних дій. Л. Кондрацька розглядає «готовність» як синтез якостей особистості, які зумовлюють її придатність до діяльності [2].

У педагогіці готовність до педагогічної діяльності з позицій особистісного підходу визначають як особливий психічний стан, що характеризується наявністю в суб'єкта образу структури певної дії та постійною спрямованістю свідомості на її виконання; містить у собі різні спрямування на усвідомлення педагогічного завдання, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату. До факторів, що сприяють оптимізації процесу формування готовності, В. Сластьонін відносив теоретичну і практичну підготовку студентів до педагогічної діяльності, розвиток у них адекватної мотивації та професійно важливих якостей особистості.

У педагогічному сенсі «готовність» трактують як пристосування можливостей особистості для успішних дій у даний момент, внутрішнє налаштування особистості на певну поведінку при виконанні задач, установку на активні та цілеспрямовані дії; систему інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [4].

Вважаємо, що готовність є характеристикою, котра залежить від віку, досвіду, індивідуальних властивостей особистості, тому цей феномен доцільно розглядати як складне багаторівневе утворення, усталену внутрішню структуру якостей та здібностей особистості, що реалізуються в діяльності. Сучасний словник із педагогіки за редакцією М. Ярмаченка наводить визначення внутрішньої готовності – «високий рівень розвитку мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових процесів особистості, колективу, який забезпечує успіх майбутньої діяльності; це адекватна установка на майбутню діяльність» [4].

Досліджуючи психологічні характеристики готовності студентів до професійної діяльності, учені пропонують варіанти складу готовності у єдності компонентів:

– мотиваційного – сукупності мотивів, адекватних до цілей та завдань педагогічної діяльності,

– когнітивного – пов'язаного з пізнавальною сферою людини. Він являє собою сукупність знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності;

– особистісного – тобто сукупності особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності [3].

Особливої уваги заслуговує дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Є. Зеєром [1]. Учений розглядає готовність як складну особистісну якість відносно двох рівнів: на першому готовність розглядається як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як здатність, підготовленість до професійної діяльності.

Показники професійної готовності необхідно пов'язувати з особистістю та діяльністю. Якщо готовність функціонує в певний обмежений проміжок часу, тоді її можна назвати станом; якщо готовність проявляється в різні періоди під впливом мотиваційних факторів і ситуацій, тоді варто говорити про готовність як про якість особистості.

Отже, з позицій особистісного підходу в педагогіці готовність до професійно-педагогічного самовдосконалення розглядається як цілісна, відносно стійка якість особистості, що містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльних детермінант неперервного професійного зростання майбутнього вчителя, що забезпечують оптимальну реалізацію завдань самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації в професійній діяльності педагога. Вищим рівнем професійно-педагогічної готовності вчителя є творчий підхід до педагогічної діяльності; розрізняючи практичну творчу діяльність та наукову творчість, вчені зазначають, що наукова творчість, передбачає виявлення закономірностей навчання й виховання, розроблення вискоєфективних теорій та методик, які дозволяють вирішувати проблеми сучасної школи, прогнозувати тенденції її розвитку.

Аналіз комплексу наукових праць засвідчив, що за часом функціонування професійна готовність учителя може бути тимчасовим або довготривалим актом психічного стану людини. Тимчасова готовність характеризує діяльність особистості в певний період і залежить від змісту діяльності, емоційно-психологічних станів і якостей особистості, особливостей перебігу психічних процесів тощо, ця готовність є основою для формування довготривалої. Довготривала готовність – це стійка система професійно важливих якостей особистості, що включає в себе особистісні мотиви, інтереси, вольові та операційні процеси (переконавання,

погляди, мотиви, досвід, знання, уміння, навички, компоненти). Існує взаємозалежність цих компонентів: рівень операційної готовності людини до діяльності залежить від її особистісної орієнтованості на цю діяльність.

Отже, в науковій літературі можна виділити два провідні шляхи визначення поняття «готовності»:

1) розуміння готовності як певного психічного стану;

2) розуміння готовності як певної властивості або системи властивостей та якостей особистості.

У контексті розвитку сучасної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання важливе значення для формування поняття професійної готовності має компетентнісний науковий підхід, яким передбачено зміну цілей та очікуваних результатів освіти у вигляді компетентностей, які відображають різні рівні професійних завдань [5]. Результат освіти згідно цього підходу розглядається як уміння діяти, застосовувати набуті знання у проблемних ситуаціях професійної діяльності й характеризуються поняттям «компетентність»; сучасні вчені компетентність розглядають як головну умову ефективної діяльності особистості, як показник її здібностей. Компетентність визначають як інтегративну якість особистості, котра проявляється у здатності й готовності до діяльності та базується на знаннях і досвіді; поняття ж «готовність» визначається як вершина компетентності, її психологічний аспект, що містить у собі певний комплекс компонентів.

Компетентність же є поєднанням такого рівня науки й практики в діяльності людини, що дає змогу постійно забезпечувати високий кінцевий результат з мінімальними витратами нервової, фізичної енергії людей, досягати ефективної організації особистої й колективної праці; є результатом ґрунтовної практичної підготовки, підвищення професійного й загальнокультурного рівня майбутніх учителів трудового навчання в різноманітних формах. Компетентність ще розглядають як готовність на професійному рівні виконувати свої посадові й фахові обов'язки відповідно до сучасних надбань дизайн-освіти і кращого досвіду трудового навчання, наближення до світових вимог і стандартів.

На основі аналізу комплексу джерел нами визначено, що складниками компетентності є:

1. Знаннєва (когнітивна).
2. Емоційно-ціннісна (аксіологічна).
3. Діяльнісна (операційна).

До системи компетентностей, яких мають набути майбутні фахівці, входять: надпредметні (ключові, базові) компетентності; загальнопредметні (базові галузеві) компетентності; спеціально-предметні компетентності.

Ключові компетентності становлять основний набір знань, умінь, навичок, цінностей

та оцінок, їх слід виробляти в процесі підготовки через усі без винятку предмети та виховні заходи. Таке широке визначення поняттєвого змісту компетентності істотно ускладнює її вимірювання й оцінку як результат навчання.

Отже, провідні інваріантні та іманентні складники готовності – особистісний та процесуальний компоненти: з одного боку вона є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, впевненість в успіхові, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізацію сил, подолання непевності тощо), з іншого – операційно-технологічною, оскільки містить інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички, засоби педагогічного впливу).

На наш погляд, готовність майбутніх учителів трудового навчання до професійної діяльності містить психологічний, педагогічний та предметний складники.

Психологічну готовність вважаємо фундаментальною умовою ефективною і надійною професійної діяльності майбутнього фахівця. Це дозволяє результативно і правильно застосовувати свої знання, особистісні якості, зберігати емоційно-вольову стійкість при виникненні стандартних професійних ситуацій. Психологічна готовність майбутнього вчителя трудового навчання міститься в таких аспектах:

- до викладання предмета в різних типах навчальних закладів (здатність учителя без психологічного дискомфорту переключатися на дещо інший вид діяльності, зумовлений специфікою типу загальноосвітнього навчального закладу);
- до вивчення основ дизайну зі школярами, що мають вікові та психологічні особливості;
- до діагностики здібностей учнів з основ дизайну;
- до мотивації учнів щодо вивчення основ дизайну на уроках трудового навчання.

Педагогічну готовність майбутнього вчителя трудового навчання до навчання учнів основ дизайну розглядаємо в контексті компетентності до:

- забезпечення наступності між рівнями ознайомлення з основами дизайну школярів різного віку й різних студентів середньої освіти;
- реалізації різних форм організації навчання основам дизайну в середній школі;
- забезпечення інтеграції знань та міжпредметних зв'язків.

Предметну готовність майбутнього вчителя трудового навчання до навчання учнів основ дизайну визначають такі складники компетентності:

- фундаментальні знання з базових предметів технологічної освіти;
- орієнтування в сучасному інформаційному просторі дизайн-освіти та її програмно-технічному забезпеченні;

– відповідний рівень професійної компетентності.

Саме з цих позицій вважаємо за доцільне тлумачити термін «формування компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну» як цілеспрямований, спеціально організований процес їхнього фахового становлення як суб'єктів професійної діяльності системи загальної середньої освіти на всіх її ступенях.

Висновки і пропозиції. Таким чином, у контексті розвитку сучасної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання важливе значення для формування поняття професійної готовності має компетентнісний науковий

підхід. Отже, в ході нашого дослідження поняття «компетентність майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну» конкретизовано як цілісну особистісну властивість, що передбачає структурне поєднання компонентів (когнітивного, операційного, аксіологічного), які забезпечують продуктивність професійної діяльності з естетичного виховання і розвитку школярів засобами дизайну. Результатом підготовки розглядаємо сформовану компетентність учителя трудового навчання як фахівця з основ дизайну для загальноосвітньої школи, що забезпечує самоорганізацію і конкурентоздатність відповідно до вимог професійної діяльності.

Список літератури:

1. Зеер Э.Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов / Э.Ф. Зеер. – [2-е изд., перераб., доп.]. – М.: Деловая книга, 2003. – 336 с.
2. Кондрацька Л.А. Художня епістемологія культури у вимірі педагогіки / Л.А. Кондрацька. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2002. – 408 с.
3. Неперервна професійна освіта : філософія, педагогічні парадигми, прогноз / В.П. Андрищенко та ін.; В.Г. Кремень (ред.); АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К.: Наук. думка, 2003. – 854 с.
4. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
5. Прусак В.Ф. Педагогічні засади інтеграції загально-художніх і професійних знань у підготовці дизайнерів / В.Ф. Прусак // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – № 2. – С. 40–47.
6. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: монографія / Валентин Олексійович Моляко (наук. кер. авт. кол.) ; АПН України; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, Лабораторія психології творчості. – К.: Пед. думка, 2008. – 207 с.

Срибна Ю.А.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленко

ОБОСНОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ К ОБУЧЕНИЮ УЧАЩИХСЯ ОСНОВАМ ДИЗАЙНА

Аннотация

В статье обоснована готовность к профессионально-педагогическому самосовершенствованию как целостной, относительно устойчивой качества личности, содержит комплекс взаимосвязанных мотивационно-ценностных, когнитивно-интеллектуальных и операционно-деятельностных детерминант непрерывного профессионального роста будущего учителя, обеспечивает оптимальную реализацию задач самообразования, самовоспитания, самоактуализации в профессиональной деятельности педагога. Раскрыто толкование готовности в психолого-педагогических работах. Сформировано понятие профессиональной готовности. Рассмотрено формирование компетентности учителя трудового обучения как специалиста по основам дизайна для общеобразовательной школы. На основе анализа комплекса источников определено, что составляющими компетентности являются: знаниевая (когнитивная), эмоционально-ценностная (аксиологическая), деятельностная (операционная).

Ключевые слова: готовность, профессионально-педагогическая деятельность, компетентность, основы дизайна, будущий учитель.

Sribna Yu.A.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

THE JUSTIFICATION OF EFFECTIVENESS OF THE PREPARING THE FUTURE TEACHERS OF LABOR TRAINING TO THE PUPILS' STUDYING OF DESIGN BASIS

Summary

The article grounds the readiness for professional-pedagogical self-improvement as a holistic, relatively stable quality of the individual, which contains a complex of interrelated motivational-value, cognitive-intellectual and operational-activity determinants of continuous professional growth of the future teacher, which ensures the optimal implementation of the tasks of self-education, self-education, self-actualization in the professional activity of the teacher. The interpretation of readiness in psychological and pedagogical works is disclosed. The concept of professional readiness is formed. The formation of competence of the teacher of labor education as a specialist on the basics of design for a secondary school is considered. On the basis of analysis of the complex of sources it was determined that the components of competence are: knowledge (cognitive), emotional-value (axiological), activity (operational).

Keywords: readiness, professional and pedagogical activity, competence, design basis, the future teacher.

УДК 378.011.3.02051057.875

ОБҐРУНТУВАННЯ ТИПІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Цина А.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розглянуто проблему педагогічної взаємодії студентів та викладачів в процесі навчання. Проаналізовано особливості організації окремих ланок (етапів) засвоєння знань, умінь, навичок та різних типів вияву самостійності студентів у навчальному процесі. Пропонуються способи управлінської діяльності викладача, які потребують відповідних їм дій студентів. Поєднання педагогічно виправданого управління викладачем навчальною діяльністю студентів із їхньою самостійною діяльністю обумовлюється рівнями пізнавальної самостійності студента, які виступають якісними характеристиками ступеня педагогічної взаємодії суб'єктів професійної підготовки.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, типи навчальної роботи, самостійна робота студентів, етапи засвоєння знань.

Постановка проблеми. Провідною тенденцією сучасної вищої освіти є спрямування методики навчальної роботи на підвищення ролі самоосвітньої діяльності студентів. Самоосвіта являє собою єдність оволодіння знаннями на аудиторних заняттях і тієї позааудиторної самостійної інтелектуальної праці над різними джерелами інформації, у якій виражається тривалий процес становлення спеціаліста.

Великого значення вихованню в молоді потреби в самоосвіті надається в педагогічній спадщині видатного педагога В. Сухомлинського. Його досвід переконливо засвідчує, що ця потреба формується лише на підставі інтересів, захоплення, тобто має внутрішню особистісну детермінацію. Психолог С. Рубінштейн говорив, що зовнішнє впливає на особистість тільки через внутрішнє [11, с. 424]. Під зовнішнім слід розуміти систему соціально-педагогічних впливів на студента з боку викладачів, студентів навчальної групи, кураторів, засобів інформації та ін. Внутрішнє визначає особистісне сприймання зовнішніх соціальних впливів. Поглиблюючи цю думку, В. Сухомлинський зазначав: «...немає в людській поведінці нічого, що б не мало своїм стимулом зовнішнє, відбите в глибоко особистісному, індивідуальному. Від захоплення гуртковою роботою до книжки, від книжки до своєї галузі наукових знань, від знань до творчої праці – такий шлях виховання й самовиховання потреби в самоосвіті» [13, с. 425].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній теорії педагогіки загально визнаним є підхід члена-кореспондента НАПН України професора А. Бойко, згідно з яким під цілісною педагогічною взаємодією розуміється взаємодія двох суб'єктів – учителя і учня (суб'єкт-суб'єкт) [3, с. 83]. Тому взаємодія є двостороннім процесом, який викликає зміни в діяльності учителя, навчальної групи і окремих учнів. Взаємодія нею розглядається також як взаємозалежність у єдності із співдружністю пе-

дагога і тих, хто навчається. Така взаємозалежність визначає ефективний у навчальному відношенні саморух особистості.

У концепції оновленої парадигми виховання, обґрунтованої А. Бойко, зазначається, що взаємозалежність у єдності із співдружністю педагога й учня визначають ефективний «саморух» особистості. Такі відносини взаємозалежності виникають як результат високого рівня взаємодії з педагогом. При цьому об'єктивно виникають відносини саморозвитку чи відносини учня із самим собою – самовідносини. При певному рівні вихованості потреби в самоосвіті студент на основі своїх знань реалізує власний «саморух» шляхом самовиховання та самоосвіти [2, с. 58].

Характер педагогічної взаємодії визначається видами навчальної діяльності, що складається з пізнавальних і тренувальних дій, які можуть бути виділені за такими ознаками:

- характер пізнавальної діяльності: репродуктивна, пошукова (за Ю. Бабанським [1]);
- продуктивність пізнання (за І. Лернером [6], М. Скаткіним [12], М. Махмутовим [7]);
- мета навчання (формування знань, умінь, кінцевий практичний результат);
- джерело знань і вмінь;
- способи пізнавальної діяльності учня: відтворююча і творча (за І. Огородніковим [9], П. Підкасистим [10]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Один із провідних дидактів вищої освіти С. Зінов'єв зазначав, що «в поєднанні організованого, планомірного і цілеспрямованого навчання з самоосвітою студента, з різнобічною його самостійною роботою криється успіх підготовки спеціаліста» [5, с. 85]. Відмінність методики навчання у ВНЗ від шкільної полягає перш за все в самостійності мислення і виконанні студентами навчальних робіт, які мають науково-дослідне значення. Навчання у ВНЗ полягає в оптимальному взаємопоєднанні аудиторних занять та поза-

аудиторного процесу самонавчання, яке здійснюється з допомогою різних видів самостійної роботи студентів під керівництвом викладачів. Обґрунтування педагогічно правильно організації аудиторного та самостійного позааудиторного навчального процесу сприятиме вихованню ініціативи та самостійності студентів. Самоосвіта за своїм змістом, обсягом і результативністю має індивідуальний характер, і тому всі її складові не є однаковими для студентів, які широко і творчо розуміють свої завдання, намагаються використати всі можливості для оволодіння наукою, і для тих студентів, які розуміють власні завдання дуже вузько й однобічно, у яких недостатньо розвинена потреба в самоосвіті.

Становлення самоосвітньої діяльності студентів відбувається в процесі педагогічної взаємодії викладача і студентів. Керуюча роль при цьому належить викладачеві. Він заздалегідь планує мету зміст та відповідні їм методи і форми організації навчання. Під час занять викладач, у відповідності до наміченого плану, спрямовує, регулює діяльність студентів, контролює виконання завдань. Серед різновидів навчальної діяльності викладач має вміти розраховувати на однозначно відповідні види діяльності студентів. Викладач дає завдання, викликаючи відповідні дії студентів. Так здійснюється акт взаємодії.

Мета статті. Педагогічна взаємодія може будуватися з розрахунком на більшу чи меншу підконтрольність (самостійність) студентів. Характер взаємодії викладача і студентів впливає на вибір форм організації і методів навчання, які дозволяють викладачу ефективніше здійснювати контроль за ходом пізнавальної діяльності студентів, а також сприяти розвиткові самостійності і самоконтролю. Тому **метою** статті стало обґрунтування окремих типів педагогічної взаємодії викладачів та студентів у професійній підготовці на засадах поступового нарощування самостійності останніх

Виклад основного матеріалу. При виборі форми навчальної роботи на заняттях ураховується, як певна форма впливає на розвиток студентів, на формування їх знань і вмінь. Кожна форма має свої плюси та мінуси для різних груп студентів. Вплив різних загальних форм навчальної роботи на продуктивність навчальної діяльності студентів визначається специфікою навчального матеріалу.

Під час планування педагогічної взаємодії зі студентами на заняттях різних видів викладач, на підставі аналізу сильних і слабких сторін загальних форм навчальної роботи, може підбирати оптимальне їх поєднання, яке забезпечить більш високу ефективність навчальної праці. Рівні педагогічної взаємодії А. Бойко пропонує визначати, виходячи із способів діяльності вчителів і учня. Це дає змогу розглядати взаємодію вчителя і учня не в статич-

ному, а в динамічному плані, не ізолюючи, не протиставляючи і не відхиляючи один рівень взаємодії на користь іншого [3, с. 117–118].

Способи взаємодії викладача і студентів за джерелом знань і вмінь можуть складати такі пари методів викладання і учіння: розповідь викладача – слухання студентів, запитання викладача – відповіді студентів, читання викладача – слухання студентів, показ викладача – сприйняття студентів, демонстрація об'єктів – спостереження студентів, постановка завдання – виконання студентами.

Під педагогічною взаємодією ми розуміємо єдність процесу управління навчально-пізнавальною діяльністю з боку викладача і самостійності в діяльності з боку студентів.

І. Чередов розглядає в структурі процесу навчання особливі типи навчальної роботи, які складаються з педагогічно виправданого поєднання управління навчальною діяльністю з боку вчителя та самостійної роботи учнів. Ним виділяються три типи навчального процесу за ознакою ступеня прояву самостійності учнів у навчальній діяльності: робота під безпосереднім керівництвом учителя з його допомогою, напівсамостійна сумісна робота та повністю самостійна робота [14, с. 81]. Така типізація сприяє реалізації визначених нами типів педагогічної взаємодії викладача та студентів під час професійного становлення особистості фахівця:

- на початковому – когнітивно орієнтованому – етапі професійна підготовка першокурсників спрямовується на формування вмінь самостійного навчання шляхом суб'єкт-об'єктного пристосування навчально-педагогічних технологій до індивідуальних особливостей студентів;

- на основному – діяльнісно орієнтованому – етапі професійна підготовка студентів середніх курсів здійснюється на засадах суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії викладачів зі студентами, коли набута самостійність починає надавати особистісного впливу на формування освітньо-професійних компетентностей;

- на завершальному – особистісно орієнтованому – етапі професійна підготовка студентів випускних курсів здійснюється на засадах об'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів та студентів, коли студент набуває здатності самостійного визначення власної освітньої траєкторії, а набуті якості самостійності обумовлюють повну саморегуляцію освітньо-професійної діяльності майбутнього вчителя.

Хід професійної підготовки повинен орієнтувати студентів на поступовий перехід до самостійної освітньо-професійної діяльності кожного. При всіх формах її організації викладач завжди здійснює педагогічно обґрунтоване керівництво навчальною роботою студентів, але рівень самостійної діяльності студентів при цьому може бути різним. Отже, можна гово-

рити про навчальну роботу під безпосереднім керівництвом викладача і роботу, під час якої студентам надається більша самостійність.

При першому типі навчальної роботи (під безпосереднім керівництвом викладача і з його допомогою) викладач спонукає студентів до самостійної пізнавальної діяльності різними методами навчання. Цей тип навчальної діяльності є доцільним під час викладу нового матеріалу і початкового його закріплення. При такій навчальній роботі викладач, не обмежуючи самостійну діяльність студентів, надає їм допомогу одразу ж. Цей тип навчальної роботи є продуктивним для слабких і середніх студентів, але заподіює шкоду розвитку сильних.

Навчальна робота за другим типом розрахована на взаємодопомогу студентів, контроль і допомогу з боку викладача. Її можна назвати напівсамостійною роботою, при якій викладач орієнтує студентів на самостійну діяльність, але водночас сам або з допомогою сильніших студентів надає допомогу тим, хто зазнає труднощів. Під час цієї роботи полегшується контроль за засвоєнням знань, формуванням умінь та навичок. Викладач інструктує сильних студентів, як надавати ефективну допомогу товаришам. Корисним є визначення диференційованих завдань для різних груп студентів, побудованих на підставі принципу поступового ускладнення завдань і розрахованих на різний рівень самостійної діяльності. Викладач поступово, оптимально збільшує ступінь труднощів, які повинні долати студенти в пізнавальній діяльності.

Напівсамостійна робота студентів може бути організована як їх сумісна діяльність в малих групах. Викладач ставить мету – сумісно розв'язати завдання, і студенти починають працювати самостійно, звертаючись, у разі необхідності, за допомогою до своїх товаришів. Ця форма організації навчального процесу є необхідною сходинкою до переходу до повністю самостійної роботи студентів над виконанням завдань. Напівсамостійна робота здійснюється під контролем викладача з поступовим переходом до самостійної діяльності кожного.

Третій тип навчальної роботи – це власне повністю самостійна робота студентів над виконанням певних завдань без сторонньої допомоги за певний проміжок часу. Викладач диференціює завдання за ступенем складності пізнавальної самостійності для різних груп студентів.

Самостійну роботу можна розглядати як якісну характеристику ступеня педагогічної взаємодії викладача і студента в процесі навчання, яка визначається рівнем самостійної діяльності учнів. Вона не є методом, засобом чи формою організації навчання. Самостійна робота студентів здійснюється в двох конкретних формах організації навчання: на аудиторних і позааудиторних заняттях, де вона реалізу-

ється за допомогою загальних організаційних форм навчального процесу: фронтальної, індивідуальної, індивідуалізованої та групової.

Керуючи роботою студентів, викладач веде їх по сходинках навчально-пізнавальної діяльності до засвоєння знань, умінь і навичок. М. Даниловим обґрунтована система ланок навчального процесу, що йдуть одна за одною: мета, сприйняття, осмислення та закріплення [4]. Цю ж думку про засвоєння знань проводить Г. Щукіна, обґрунтовуючи систему етапів, через які проходить процес засвоєння знань, умінь і навичок. Вона відмічає, що «повний і завершений акт засвоєння містить у собі ряд процесів: сприйняття, розуміння, осмислення, закріплення та застосування» [8, с. 277]. Домінуюча ланка, або процес прямо впливає (як мета) на вибір змісту, методів і форм організації навчання, а отже, і на характер педагогічної взаємодії викладача і студентів у навчанні.

Типи педагогічної взаємодії викладача і студентів на різних етапах процесу навчання засвідчують необхідність орієнтації студентів на самостійну діяльність із поступовим зменшенням допомоги у виконанні завдань. До самостійної роботи як особливого типу навчальної діяльності потрібно вести студентів поступово, починаючи з безпосереднього педагогічного керівництва і допомоги вчителя через напівсамостійну роботу, розраховану на взаємодопомогу студентів, контроль і допомогу викладача до повністю самостійної роботи студентів без сторонньої допомоги.

Організуючи навчальний процес, необхідно виокремлювати в ньому, визначені ступенем пізнавальної самостійності студентів, типи педагогічної взаємодії з викладачем. Зіставляючи мету певного етапу навчального процесу, зміст навчального матеріалу з навчальними можливостями студентів, викладач може визначити найбільш доцільне співвідношення у педагогічній взаємодії його діяльності з самостійною пізнавальною діяльністю студентів, скористатися оптимальними для таких умов джерелами, методами і формами організації навчання.

Акт педагогічної взаємодії є надзвичайно складним. Він включає багато різноманітних способів діяльності викладача і студентів. Дії викладача розраховуються на однозначно відповідні їм дії студентів. При кожному типі навчальної роботи різні способи керуючої діяльності викладача безперечно вимагають відповідних способів діяльності студентів. У педагогічній взаємодії кожному типу діяльності викладача однозначно відповідає конкретний тип діяльності студентів. За педагогом залишається визначення змісту завдань, загальна організація викладання, застосування різних методів формування знань, організація різних видів діяльності. Викладач організовує студентів, орієнтує навчальний процес, здійснює контроль. Студенти мають відповідати

на це потрібними способами самоорганізації, оволодівати необхідними нормами самокерованої діяльності, застосовувати ефективний самоконтроль, адекватно самооцінювати власні знання. Таким є ідеальний варіант педагогічної взаємодії викладача і студентів у процесі аудиторного і позааудиторного навчання.

Навчальна діяльність у студентському колективі з допомогою раціонально побудованої взаємодії викладачів і студентів створює сприятливі умови позитивного формування пізнавальної самостійності особистості. Процес педагогічної взаємодії з боку викладача повинен будуватися з урахуванням багатьох чинників, які впливають на формування самостійності студента. Взаємодіючи із студентським колективом, окремими студентами, викладач вступає до системи різноманітних відносин. Його особистий приклад відіграє визначальну роль у формуванні ставлення студентів до нього. Глибокі знання, вимогливість викладача до себе, повага до особистості студента, дії у відповідності до суспільних і педагогічних закономірностей сприяють формуванню позитивного ставлення з боку студентів до його вимог і діяльності. Суворі вимогливість у поєднанні з глибокою повагою до особистості кожного студента забезпечує необхідну результативність при організації навчально-виховного процесу. Такі взаємовідносини мають особистісний характер: студенти повинні довіряти викладачу, переживати разом із ним успіхи і невдачі. У цьому проявляється виховний вплив на формування особливостей кожного студента.

Висновки і пропозиції. У статті визначені типи педагогічної взаємодії викладачів і студентів у процесі професійного становлення

особистості майбутнього фахівця: на когнітивно зорієнтованому етапі – спрямування професійної підготовки першокурсників на формування умінь самостійного навчання завдяки суб'єкт-об'єктному пристосуванню навчально-педагогічних технологій до індивідуальних особливостей студентів; на діяльнісно зорієнтованому етапі – здійснення професійної підготовки студентів 2–4-х курсів на засадах суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії викладачів зі студентами, набуття студентами самостійності, усвідомлення можливостей особистісного впливу на формування освітньо-професійних компетентностей; на особистісно зорієнтованому етапі професійної підготовки студентів випускних курсів забезпечення об'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і студентів, коли студент набуває здатності самостійного визначення освітньої траєкторії, а надбані якості обумовлюють повну саморегуляцію освітньо-професійної діяльності майбутнього вчителя.

Встановлено, що професійна підготовка має орієнтувати студентів на поступовий перехід до самостійної навчально-професійної діяльності, починаючи з навчання під безпосереднім керівництвом викладача і з його допомогою через напівсамостійну роботу до повністю самостійної.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка методики реалізації основних ланок засвоєння професійних знань, умінь і навичок (сприйняття, закріплення навчального матеріалу та застосування набутих знань і умінь на практиці) на різних етапах вияву майбутніми фахівцями самостійності в освітньо-професійній діяльності.

Список літератури:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. Общедидактический аспект. – М.: Педагогика, 1977. – 253 с.
2. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації : [навч.-метод. посіб. для вчителів, студентів пед. навч. закладів]. – К.: ІЗМН, 1996. – 230 с.
3. Бойко А.Н. Теория и методика формирования воспитывающих отношений в общеобразовательной школе. – К.: Вища школа, 1991. – 264 с.
4. Дидактика средней школы : [учеб. пособие для пед. ин-тов] / Под ред. М.А. Данилова и М.Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1975. – 303 с.
5. Зиновьев С.И. Учебный процесс в советской высшей школе. – М.: Высшая школа, 1975. – 316 с.
6. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
7. Махмутов М.И. Современный урок. – М.: Педагогика, 1985. – 185 с.
8. Педагогика школы : [учеб. пособие для пед. ин-тов] / Под ред. Г.И. Шукиной. – М.: Просвещение, 1977. – 383 с.
9. Педагогика школы : [учеб. пособие для пед. ин-тов] / Под ред. И.Т. Огородникова. – М.: Просвещение, 1978. – 320 с.
10. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся. – М.: Педагогика, 1972. – 184 с.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 1999. – 720 с.
12. Скаткин М.Н. Совершенствование процесса обучения. – М.: Просвещение, 1971. – 206 с.
13. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3 : Серце віддаю людям. Народження громадянина. Листи до сина. – 1977. – 670 с.
14. Чередов И.М. Методика планирования школьных форм организации обучения. Омск: Омский пед. ин-т им. А.М. Горького, 1983. – 104 с.

Цына А.Ю.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ОБОСНОВАНИЕ ТИПОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Аннотация

В статье рассмотрена проблема педагогического взаимодействия студентов и преподавателей в процессе обучения. Проанализированы особенности организации отдельных звеньев (этапов) усвоения знаний, умений, навыков и различных типов проявления самостоятельности студентов в учебном процессе. Предлагаются способы управленческой деятельности преподавателя, которые требуют соответствующих им действий студентов. Сочетание педагогически оправданного управления преподавателем учебной деятельностью студентов с их самостоятельной деятельностью определяется уровнями познавательной самостоятельности студента, которые выступают качественными характеристиками степени педагогического взаимодействия субъектов профессиональной подготовки.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, типы учебной работы, самостоятельная работа студентов, этапы усвоения знаний.

Tsina A.Y.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

REFERENCES OF TYPES OF PEDAGOGICAL INTERACTION OF THE TEACHER AND STUDENTS IN PROFESSIONAL PREPARATION PROCESS

Summary

The article deals with the problem of pedagogical interaction between students and teachers in the process of studying. The peculiarities of the organization of separate links (stages) of the acquisition of knowledge, skills, skills and various types of expression of independence of students in the educational process are analyzed. Are offered ways of the administrative activity of the teacher, which requires their respective actions of students. The combination of pedagogically justified teacher's teaching activities with their independent activities is determined by the levels of cognitive independence of the student, who are qualitative characteristics of the degree of pedagogical interaction of subjects of vocational training.

Keywords: pedagogical interaction, types of educational work, independent work of students, stages of mastering of knowledge.

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Титаренко О.О.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті у руслі проблем сучасного суспільства сфери освіти проаналізовано систему виховання сучасної молоді, визначено його важливою складовою загальноосвітньої підготовки. Стаття присвячена розкриттю проблеми виховання майбутніх учителів технологій засобами ландшафтного дизайну. Завдання виховання реалізуються шляхом введення у лекційні та лабораторно-практичні заняття маловідомої інформації про обрядові традиції, пов'язані з рослинним світом, перераховані найголовніші символи в Україні.

Ключові слова: виховання, засоби навчання, ландшафтний дизайн, естетичний потенціал, символи добробуту, любові та здоров'я.

Постановка проблеми. Один із векторів розвитку України – спрямованість на входження в європейський освітній простір – потребує відмови від стереотипів у підготовці майбутніх учителів. Серед пріоритетних цінностей освіти важливою є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатоаспектної системи. Україна має багатий досвід державницького життя, культури, народних традицій і звичаїв, які міцним підґрунтям увійшли до традиційного освітньо-виховного простору. Суспільні процеси вимагають переосмислення з метою оновлення освітньої сфери [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система виховних впливів та конкретних педагогічних заходів на засадах гуманістичної парадигми виховання дозволяє досягти прояву якостей студентів, що виявляються в любові до свого народу, повазі до українських звичаїв і обрядів, культури й мистецтва, відчутті своєї належності до України, пробудженні громадянської і громадської ініціативи, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини як запоруки особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Необхідно зазначити роль інформаційного забезпечення виховного процесу, зокрема, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасний науковий пошук оптимального варіанту розв'язання проблеми модернізації змісту, структури, форм, методів, засобів і технологій виховання спрямований не лише на використання виховного потенціалу об'єктивно існуючого середовища, а й на формування цілеспрямованого педагогічно доцільного виховного простору. Завдяки створенню такого простору здійснюється інтегрований вплив на розвиток особистості і підвищується ефективність виховного процесу. Інформаційно-комунікаційний виховний простір відрізняється використанням інформаційно-комуніка-

ційних технологій, які оптимально і доцільно поєднуються з традиційними і сприяє досягненню цілей виховання [5].

Бех І.Д. характеризує виховний простір за такими параметрами:

- педагогічний потенціал, який оцінюється за наявним у ньому багатством виховної та матеріальної культури;

- міра розвитку, яка визначається часткою молодого покоління, охопленого патріотичною діяльністю та відповідними відносинами у виховному просторі;

- ефективність функціонування суб'єктів виховного простору (колективних та індивідуальних);

- керованість простору [1].

Пилипчук А.Ю. виокремлює такі параметри:

- види інформаційних ресурсів різної спрямованості, якими можуть обмінюватися суб'єкти виховної системи (текстова, графічна інформація, бази даних програми, аудіо-, відеоінформація тощо);

- види та інтенсивність використання інформаційно-комунікаційних технологій суб'єктами патріотично спрямованого виховного простору;

- кількість суб'єктів, які інформаційно взаємодіють у спрямованому виховному просторі;

- територія, на якій розташовано об'єкти, що охоплені спрямованим інформаційним виховним простором (весь світ, територія країни, регіону, району, міста, навчального закладу та ін.);

- правила організації обміну інформаційними ресурсами патріотичної спрямованості між суб'єктами (обмін типу «клієнт-сервер», «точка-точка», маршрутизація, протоколи обміну і т.д.);

- швидкість обміну інформаційними ресурсами патріотичної спрямованості між об'єктами [10].

Мета статті у процесі підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи важливо сформулювати особистість, яка глибоко усвідомлює розуміння взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та їх громадянською відповідальністю.

Студентам необхідно володіти відповідними професійними вміннями вивчати і аналізувати

психолого-педагогічну літературу, різноманітні педагогічні концепції та підходи до процесу виховання; формувати провідні цілі виховної роботи, спираючись на загальнолюдські цінності; формувати світоглядну позицію; утверджувати в учнів ідеали добра, честі, справедливості; правильно сприймати й аналізувати події життя вихованців, їхню поведінку, мотиви та причини вчинків; проводити морально-етичні бесіди; навчати прогнозувати результати своїх дій, уміло добирати методи, прийоми педагогічного впливу, стимулюючи саморозвиток кожної особистості, самовиховання; планувати виховну роботу і перебудовувати її з урахуванням динамічності виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. У Полтавському педагогічному національному університеті імені В.Г. Короленка на факультеті технологій та дизайну виховний характер навчання забезпечується змістом всіх навчальних дисциплін, пов'язаних із професійною підготовкою майбутніх учителів технологій. Наприклад, у процесі вивчення курсу «Основи ландшафтного проектування» завдання виховання реалізуються шляхом введення у структуру лекційних і лабораторних занять маловідомої інформації про обрядові традиції, пов'язані з рослинним світом. Природа, її елементи (небо, земля, вода, рослини, тварини тощо) персоніфікувалися у народній міфо-поетичній творчості як джерело життя. Праукраїнці добре розуміли, визнавали і використовували життєдайну силу рослин, їх естетичний потенціал. Упродовж тривалих епох (трипільської, черняхівської, культури Київської Русі, козацького ренесансу) вони, використовуючи рослини, бачили, спостерігали їх чудодійний вплив на людину та універсальні лікувальні, профілактичні, оздоровчі засоби та ужитково-етнічні традиції. Збережені у віках численні джерела аутентичної народної культури разом із спадкоємними традиціями, які нагадують нам, що національна ідентичність українців постає не в жень-шені, китайському лимоннику, елеутерокоці чи пепсі-колі, снікерсах, а в материнці, родовику лікарському, омані високому, перстачі прямостоячому – в отому споконвічному зв'язку з вічним зеллом для здоров'я роду і родоводу, з працею і віковою народною культурою.

На заняттях із ландшафтного дизайну студенти дізнаються, що створення елементів культури українського народу відбувалося з давніх-давен і відбувається у сучасному часопросторі. У генетичній пам'яті українського народу до сьогодні збереглися стародавні традиції і звичаї використовувати у побуті квіти – символи доброти, здоров'я, любові. Майже біля кожної хати завжди знаходилося місце для пахучих яскравих чорнобривців, жовтогарячих нагідок, червоної руті, барвінку, любистку, м'ята, матіоли та багато інших. Не перелічити нині всіх назв квітів, які прикрашають життя

сучасного українця. Багато нових сортів рослин увійшли у побут і звичаї українського народу. Проте особливо милують око і хвилюють душу квіти-символи Батьківщини.

Найголовнішими символами в Україні, справжніми оберегами народної пам'яті стали калина, верба, барвінок, волошки, чебрець, жито, мак, конвалія, рута, м'ята, любисток, мальва та інші. Найпоширенішою і найулюбленішою здавна вважали рожу або мальву, символ любові до рідної землі, свого народу. Не було села, а в ньому хати, де б не росли під вікнами мальви – прекрасні берегині нашої духовної спадщини. Всім, хто вирушав у далеку дорогу, ці квіти нагадували: там земля мила, де мати родила.

«Без верби й калини нема України» – вчить нас народна мудрість. Калина – душа нашої країни, символ вогню, сонця, неперервності життя, роду, народу, нації, України-Батьківщини, дівочої чистоти і краси, вічної любові, вірності, гармонії, життя та природи, материнства, плодючості, нескореності та стійкості українського козацтва, нації, потягу до своїх традицій, звичаїв.

За традиціями і світоглядом наших предків саме калина стала глибоким народним символом. Серед морозної зими палахкотіли вогнисті, блискучі китяги. Ніякий мороз не міг здолати калину так, як і віковичний потяг народу до волі, краси, гармонії, правди. Етимологія слова «калина» пов'язана з поняттям вогню, води – першоелементами земного життя. Існує цікава легенда про походження калини. Колись у давнину жили хлопець і дівчина, любили одне одного і хотіли побратися. Та прийшла пора піти захищати рідний край. Благословив старий козак сина: «Відкозакуй, а повернешся – відсвяткуємо весілля. Не осором наш рід! Хай Бог тебе хранить на добрі справи!» А дівчина подарувала на згадку вишиту хустину. Та сталося все не так, як гадалося... Поїхав козак – і ні чутки від нього, ні звістки. Та ось четвертої весни на село, мов чорний вихор налетіла татарська орда. Мужньо боронили люди свої оселі. Батько козака, мов лев, захищав свою господу, де заховалася синова наречена. Раптом поперед чужинців вискочив дужий вояка. Старий від несподіванки опустил шаблю: «Це ти, сину, зрадник?! Так згинь же, виродку! Хай і земля тебе не прийме!..» Але батько не встиг договорити. Син зітнув йому голову. На це лихо з хати вибігла дівчина: «Чому?! Невже ти справді запроданець?! Проклинаю тебе, зраднику!» Вояка розлютовано заніс шаблю над її головою і зазмер: замість дівчини вирис куц із білими запашними китицями квітів. Рубонув він куц, але той знову приріс до коренів, тільки замість квітів, ніби краплини крові, заясніли червоні кетяги ягід, а листя шелестіло: «Проклинаю... проклинаю... проклинаю...» Небо розгнівалося, налетіла буря, вдарив грім, спалахнула блис-

кавка, і зрадник перетворився на перекотиполе, вітром жбурнуло його в море. Дикими псами і вовками розбіглися чужинці. А куц, яким стала дівчина, люди назвали її ім'ям – Калина. Гіркі ці ягоди, але живлять вони тих, хто любить і шанує святу рідну землю.

Міфо-поетична творчість і глибинна мудрість народних традицій і універсальних символів розкривають високу культуру українського етносу, його глибинні інтелектуальні та духовні підвалини, моральну сутність праукраїнця як високодуховного індивідуума. Так, студенти на заняттях і під час позааудиторної самостійної роботи ознайомлюються з джерелами аутентичної народної культури, її регенеративними традиціями і стають носіями етнічних знань. Вони усвідомлюють, як у часі і просторі з давніх епох і до сьогодення виникає, стає потужною суспільно-етнічна система. Вона утверджується як постулат звичаєвого права і джерел українства – світоглядних, емоційних, виробничих, побутових та інших.

Під час вивчення дисциплін «Декоративно-прикладна творчість» і «Народні промисли» студенти опановують знання народознавчого характеру і оволодівають відповідними видами художньо-естетичної діяльності з вишивання, писанкарства, бісероплетіння, килимарства, виготовлення штучних квітів, аплікації з різних матеріалів, виробів із соломи та рогозу, лозоплетіння, різьблення по деревині тощо. Завдяки цьому студенти залучаються до процесу формування системи основних компонентів духовного світу і матеріальної культури українського народу. Вони усвідомлюють свою національну приналежність, ідентичність, відчують духовний зв'язок з рідним народом, що має суттєвий вплив на формування національної свідомості особистості.

Зміст художньо-естетичного виховання розкривається через різноманітні засоби: виставки-ярмарки, виставки творчих робіт студентів (музей В.Г. Короленка, меморіальний комплекс-музей Панаса Мирного, садиба та музей І.П. Котляревського, відділ мистецтва обласної бібліотеки, Полтавський краєзнавчий музей імені В. Кричевського та ін.), показові демонстрації факультетських музеїв декоративно-прикладної творчості та української народної вишивки, курси на кращий студентський твір.

Ціннісне ставлення до надбань національної культури втілює і передає мистецька спадщина як ефективний засіб виховання почуттів. З цією метою організуються екскурсії на виставки (творчого доробку Григорія Гриня, художника, майстра килимарства і вишивання, члена національної спілки майстрів народного мистецтва України; зустрічі з мистецтвознавцями. Сферою набуття практичних умінь і навичок художньо-естетичної діяльності є організація майстер-класів з української народної вишивки, писанкарства, мозаїки по деревині тощо.

Всеукраїнський фестиваль «Парад вишиванок» у м. Києві – важливий захід, який сприяє формуванню у студентів поваги до національної культури, щорічно проводиться до Дня незалежності України. Студенти беруть участь у святковій ході центральними вулицями Києва у власноруч пошитих і прикрашених вишиваними полтавськими орнаментами традиційних строях, особливо сорочках, вишитих технікою «білим по білому».

У Полтаві до Дня міста також щорічно відбувається Свято вишиванки та виставка-ярмарок творчих виробів студентів. У заповіднику «Софія Київська» студенти неодноразово брали участь у виставці українських рушників, а також у конкурсі вишиванок, традиційного весільного вінка. Позитивний вплив на процес виховання має ознайомлення студентів із культурно-побутовими традиціями, які відображені в експозиціях Полтавського краєзнавчого музею імені В. Кричевського, Галереї мистецтв, музею етнографії та побуту у с. Пирогово, центру декоративного розпису Петриківки, національного музею українського гончарства в с. Опішному та інших центрів культури.

Отже, виховання – важлива складова загальноосвітньої підготовки майбутніх учителів – суттєвий чинник формування громадянської позиції студентської молоді, який включає в себе державотворчі ідеали та конструктивно дієву участь у суспільному житті.

Інформаційно-комунікаційні технології не можна впроваджувати односторонньо, акцентуючи увагу лише на їх пізнавальному аспекті. Необхідно інтегрувати їх у виховний простір так, щоб вони здійснювали розвивальний та виховний вплив на моральну, емоційну та комунікативну сфери особистості студента, були стимулятором розвитку навичок спілкування з однолітками, встановлення дружніх стосунків, адже формування морально-духовної сфери особистості відбувається у взаємному впливі, взаємозалежності. Цей факт треба враховувати під час організації дружнього, сприятливого, активно розвивального інформаційного виховного простору, який сприятиме творчій самореалізації молоді у контексті патріотичного виховання [7]. Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій надає можливість для досягнення цілей виховання та організації діяльності майбутніх учителів.

Висновки і пропозиції. Отже, виховна робота, яка спрямована на усвідомлення майбутніми учителями національної самобутності української культури, розвиток національного мислення, осягнення національних ідеалів, формування світосприймання і світорозуміння, національної гідності, почуття поваги до інших народів, спонукання до розбудови національної державності, зорієнтована на загальнолюдські та національно-культурні цінності.

Список літератури:

1. Бех І.Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, К.І. Чорна. – Київ, 2014. – 29 с.
2. Пилипчук А.Ю. Система освіти як об'єкт інформатизації: види діяльності в системі освіти // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 1. – URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em9/tmg.html>.
3. Етнічна історія давньої України [Текст] / П.П. Толочко [та ін.] ; НАН України, Інститут археології. – К.: [б.в.], 2000. – С. 265.
4. Лаврентьєва Г.П. Розвиток спілкування дітей молодшого шкільного віку в комп'ютерно-орієнтованому середовищі // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 1. – URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em8/content/08lgpeci.htm>.
5. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді // Теорія і методика управління освітою. – 2013. – № 10. – С. 19–21.
6. Титаренко В.П. Естетична культура сучасної молоді: українські народні промисли: монографія. – Полтава: Полтавський літератор, 2011. – 528 с.

Титаренко О.А.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленко

**ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ
СРЕДСТВАМИ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНА****Аннотация**

В статье в русле проблем современного общества сферы образования проанализирована система воспитания современной молодежи, определена его важная составляющая общеобразовательной подготовки. Статья посвящена раскрытию проблемы воспитания будущих учителей технологиями средствами ландшафтного дизайна. Задания воспитания реализуются путем введения в лекционные и лабораторно-практические занятия малоизвестной информации об обрядовых традициях, связанных с растительным миром, перечислены главные символы в Украине.

Ключевые слова: воспитание, средства обучения, ландшафтный дизайн, эстетический потенциал, символы благополучия, любви и здоровья.

Тytarenko O.O.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

**EDUCATION OF THE STUDENT'S YOUTH
BY MEANS OF LANDSCAPE DESIGN****Summary**

In the article in the context of the problems of the modern society the education system of modern youth is analyzed, it is determined as an important component of the general education. The article is devoted to the disclosure of the problem of education of the future teachers of technologies by means of landscape design. The task of education is realized by introducing less-known information about the ceremonial traditions related to the plant world in the lectures and lab-practical lessons, the most important symbols in Ukraine are listed.

Keywords: education, teaching aids, landscape design, esthetic potential, symbols of well-being, love and health.

ПРОБЛЕМА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ УЧНІВ: СЬОГОДЕННЯ ТА ДОСВІД

Титаренко В.М.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті подана характеристика здорового способу життя, показана роль здоров'язбережувальних технологій у освітньому процесі, проведено анкетування учнів та учителів. Описано досвід роботи видатного українського педагога В.О. Сухомлинського у царині загальноосвітньої роботи школи. У теперішній час, в умовах розбудови українського суспільства, проблема стану фізичного та психічного здоров'я підростаючого покоління набуває особливої гостроти, оскільки сучасна ситуація обтяжується високими показниками захворюваності молоді, зниженням якості медичного обслуговування, погіршенням екологічної ситуації. Ефективне упровадження здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі, можливе завдяки оптимізації навчально-виховних можливостей та упровадженню методів і форм організації сприятливого життєвого середовища.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язбереження, соціальне здоров'я, здоров'язбережувальний навчально-виховний процес, основні складники здорового способу життя.

Постановка проблеми. Здоров'я нації – суттєвий показник суспільного та економічного розвитку держави. Здоров'я дітей – її майбутнє. Людина могла б жити значно довше, якби не її недбале поводження з власним організмом. Проблема здорового способу життя молоді набула такої актуальності, що сьогодні ми говоримо про неї, як про глобальну загрозу всієї нації. Для вирішення проблеми здорового способу життя насамперед слід усвідомити для кожного значущість самого поняття «здоровий спосіб життя» [3].

Поняття «здоровий спосіб життя» включає фізичне здоров'я, духовне здоров'я і соціальне здоров'я. Взаємообумовленість цих понять виступає не сумою, а твором їх результату. Якщо будь-який з трьох його компонентів дорівнюватиме нулю, то й загальний показник дорівнюватиме нулю.

Формування здорового способу життя є головним важелем профілактики в зміцненні здоров'я населення через зміни стилю і способу життя, його оздоровлення з використанням гігієнічних знань у боротьбі зі шкідливими звичками, подоланням несприятливих сторін, пов'язаних з життєвими ситуаціями [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лозовицький О. основну мету роботи щодо пропаганди здорового способу життя вбачає у: формуванні позитивної мотивації щодо здорового способу життя, культури здоров'я; знайомства молоді з основами здорового стилю життя, формування свого стилю здорового життя, здійснення профілактичної роботи з негативними проявами; формуванні теоретичних і практичних навичок здорового способу життя, формуванні творчої особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти і самоактуалізації [4].

Іванова І., Гвоздів С., Поліщук Л., Козикін А. до основних складових здорового способу життя відносять: режим праці та відпочинку; організацію сну; режим харчування; організацію

рухової активності; виконання вимог санітарії, гігієни, загартовування; профілактику шкідливих звичок; культуру міжособистісного спілкування; психофізичну регуляцію організму [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Становлення і розбудова України як суверенної держави визначає нові орієнтири в галузі освіти, що зумовлює модернізацію педагогічного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах різного типу, викликає потребу розвитку інноваційної діяльності вчителів, спрямовуючи їх увагу на виконання соціального замовлення – виховання здорової, гармонійно розвиненої особистості учня.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що освіта повинна бути зорієнтована на «виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності» [2, с. 5]. Ефективне упровадження здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі, зокрема і в позашкільній освіті можливе завдяки оптимізації навчально-виховних можливостей у цьому напрямку та упровадженню методів і форм організації сприятливого життєвого середовища.

Мета статті. Головною метою статті є усвідомити значущість поняття «здоровий спосіб життя» та організувати здоров'язбережувальний навчально-виховний процес учнів.

Виклад основного матеріалу. У наукових напрацюваннях, що стали класикою педагогічної думки (Я. Коменського, А. Макаренка, Г. Песталоцці, М. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського) та у сучасних дослідженнях (І. Бежа, Є. Зайнера, Г. Зайцева, О. Зазимко, Н. Кичук, О. Савченко, Т. Савустьяненко) науковці наголошують на тому, що тільки поклавши в основу освітнього процесу гуманістичні засади, можна побудувати здоров'язбережувальний освітній простір.

Реалізація у педагогічному процесі принципу збереження та зміцнення здоров'я його суб'єктів передбачає зміну ціннісних орієнтацій і привнесення у систему цінностей здоров'я його суб'єктів:

– відбір освітніх програм повинен здійснюватися з урахуванням того, що учень має одержати достатні знання про здоров'я своє та інших, способи його збереження та зміцнення;

– структура змісту освіти повинна забезпечити умови, за яких у кожного учня складаються цілісні знання про здоровий спосіб життя, можливі життєві стратегії, відповідальність самого учня за своє здоров'я.

Організація здоров'язбережувального навчально-виховного процесу пов'язана зі змінами на трьох його рівнях: ціннісно-орієнтаційному, предметно-змістовному та організаційно-діяльнісному.

У рамках проблеми здоров'язбереження учнів було проведено дослідження, суть якого полягала у тому що: учителям і учням старших класів пропонувалося відповісти на питання анкети, наприклад, як потрібно піклуватися про здоров'я учнів у школі? Потім здійснювався контент-аналіз отриманих відповідей, який дозволив зробити висновки про організацію навчально-виховного процесу в школі.

У дослідженні брало участь 96 учнів старших класів і 27 учителів. Аналіз отриманих результатів свідчить про подібність розуміння учнями і вчителями цієї проблеми. Респонденти акцентували свою увагу на наступних проблемах здоров'язбереження: виконання фізіолого-гігієнічних вимог до навчального процесу; дотримання психогігієнічних умов у взаємостосунках «вчитель-учень»; підтримання санітарно-гігієнічних вимог на уроках; збільшення кількості позакласних оздоровчих заходів; уведення у шкільний навчальний план дисципліни, спрямованої на навчання дітей здорового способу життя.

Структурний аналіз думок учнів і вчителів про здоров'язберігаючі педагогічні задачі шкільної освіти показує наступне. Серед думок учнів про те, як треба піклуватися про здоров'я дітей у школі, виділяються наступні: зменшити кількість домашніх завдань (34%), включити у програму навчання уроки здоров'я (30%), навчати плаванню (31%), збільшити кількість позакласних заходів (33%).

Учні мають прагнути вчитися турбуватися за своїм здоров'ям на уроках трудового навчання та технологій. Таким чином, разом з думками пов'язаними з попередженням хвороб, у школярів достатньо чітко виявляється розуміння необхідності формування свого здоров'я власними силами.

Серед відповідей вчителів про те, як треба піклуватися про здоров'я учнів, виділяються наступні: зменшити навчальне навантаження (таку думку висловили 35% вчителів), не перенаванта-

жувати дітей домашніми завданнями (30%), частіше проводити у школі «День здоров'я» (34%), поліпшити медичне обслуговування (32%).

Суб'єкти педагогічної діяльності розуміють необхідність цього, відчувають потребу збереження свого здоров'я, цікавляться окремими теоретичними питаннями збереження здоров'я, здатні здійснювати самостійні, хоча й недостатньо глибокі роздуми відносно творчого процесу здоров'язбереження; можуть розв'язувати типові ситуації.

Таким чином, кожен учитель, який виховує у своїх учнів здоровий спосіб життя, бережливе ставлення до свого здоров'я, у першу чергу повинен у собі виховати і укріпити віру здорової думки та здорового способу життя.

Виховання учнів і турбота про збереження здоров'я підростаючого покоління було однією із провідних проблем наукової і практичної діяльності Василя Олександровича. Він стверджував: «Добре здоров'я, відчуття повноти, невичерпності, фізичних сил – найважливіше джерело життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності здолати будь-які труднощі» [6, с. 125].

Питання зміцнення здоров'я учнів часто були на порядку денному педагогічної ради Павлівської середньої школи. Лише протягом 1960–1966 рр. обговорювались такі питання: «Режим праці і відпочинку», «Здоров'я і духовне життя дитини», «Харчування і здоров'я дитини», «Попередження захворювання серця», «Слух і зір дитини» та ін. Про стан здоров'я першокласників педагогічній раді доповідав лікар. Діти, у яких були виявлені слабкість серцево-судинної системи, дихальних шляхів, порушення обміну речовин, перебували під постійним наглядом. «Ми стараємося запобігти розитковій хвороби, зміцнити захисні сили організму: разом з батьками дитини ми встановлюємо для неї режим праці і відпочинку, режим харчування», – писав видатний педагог [6, с. 126]. Тому залежно від стану здоров'я, на думку педагога, кожна дитина потребувала не тільки індивідуального підходу, але й низки заходів, які б зберігали і зміцнювали здоров'я.

У Павлівській середній школі були чітко окреслені основні напрямки виховної роботи щодо реалізації завдань зміцнення здоров'я у школярів: санітарно-гігієнічні вимоги до зовнішніх умов життя і до режиму праці та відпочинку учнів; особливості організації фізичної праці дітей як важливого засобу зміцнення здоров'я; організація активного діяльного відпочинку учнів; оптимальне чергування фізичної і розумової праці; створення широкої мережі спортивних секцій і залучення школярів до активної участі у них; змагання, спартакіади; катання на ковзанах і лижах, велосипеді; утвердження у свідомості учнів необхідності уважного і дбайливого ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших. Активна пропаганда

і утвердження здорового способу життя – створення позитивного психологічного мікроклімату, «урок повинен викликати позитивні емоційні почуття, тобто почуття задоволення роботою, здорове почуття втоми» [5, с. 14].

Сухомлинський В.О. вважав, що «Фізична праця відіграє таку саму важливу роль у формуванні фізичної досконалості, як і спорт. Без здорової втоми людина не може бути повною мірою доступна насолоді відпочинком» [6, с. 137].

Сухомлинський В.О. наполягав на постійному провітрюванні приміщень, де проходять уроки, де діти відпочивають. На його думку, внаслідок тривалого перебування дитини у приміщенні, тобто «кисневого голодування», можуть виникнути проблеми з очима, порушення обміну речовин, а тому дитина втрачає здатність до зосередженої розумової праці. Саме тому, учні школи тривалий час перебували на свіжому повітрі, особливо восени й у весняні та літні дні [6, с. 129].

Не менш важливим напрямом збереження здоров'я школяра є запобігання перенавантаженню під час навчання. Педагог вказував на

необхідність індивідуально підходу до кожного учня, бачити розумову роботу кожної дитини; піклуватися про повсякчасний розвиток знань; не допускати, щоб навчання перетворювалося на нескінченний процес вивчення; надавати учневі вільний час.

Науково обґрунтовані педагогічні ідеї, які втілює В.О. Сухомлинський є актуальними і для сучасної школи. Вони спрямовують діяльність педагогів у справі формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, оволодінні життєвими навичками здорового способу життя та безпечної для здоров'я поведінки.

Висновки і пропозиції. Отже, формування здорового способу життя молоді є складним процесом, який потребує якнайбільшої кількості людей, насамперед – самої молоді, учнів. У навчальних закладах повинна здійснюватися постійна й цілеспрямована робота з учнями з використанням різноманітних прийомів, які б стимулювали пізнавальну діяльність, впливали на мотиваційну сферу, не залишали байдужими, змушували переглянути пріоритети власного життя.

Список літератури:

1. Міхеєва Л. Особливості формування здорового способу життя у молодого покоління // Український науковий журнал. – № 3. – 2011. – С. 318. URL: http://www.social-science.com.ua/зміст/13_№3%202011.
2. Іванова І.В. Формування здорового способу життя студентів як педагогічна проблема / І.В. Іванова, С.П. Гвозд'їй, Л.М. Поліщук, А.Г. Козикін // Педагогічні науки. – 2007. – № 4. – С. 21.
3. Кириленко С.В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Світлана Володимирівна Кириленко. – К., 2004. – 240 с.
4. Лозовицький О.С. Молоді України – здоровий спосіб життя! URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=73111.
5. Сухомлинський В.О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – Т. 5. – К.: Рад. шк., 1977. – С. 746.
6. Сухомлинський В.О. Пависька середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 4. – С. 7–390.

Титаренко В.Н.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ПРОБЛЕМА ЗДОРОВ'Я ЗБЕРЕЖЕННЯ УЧАЩИХСЯ: НАСТОЯЩЕЕ И ОПЫТ

Аннотация

В статье подана характеристика здорового образа жизни, показана роль здоровьесберегающих технологий в образовательном процессе, проведено анкетирование учеников и учителей. Описан опыт работы выдающегося украинского педагога В.А. Сухомлинского в области общеобразовательной работы школы.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, здоровьесберегающие технологии, социальное здоровье, основные составляющие здорового образа жизни.

Tytarenko V.M.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

**THE PROBLEM OF PUPILS' HEALTHSAVING:
PRESENT TIME AND EXPERIENCE**

Summary

The characteristic of the healthy way of life is given in the article, the role of healthsaving technologies in the educational process is shown, the questioning of the pupils and teachers is made. The experience of the work of the outstanding Ukrainian educator V.O. Suhomlynskyi in the environment of the secondary school is described.

Keywords: health, healthy way of life, healthsaving, social health, the main elements of the healthy way of life.

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНА ТВОРЧІСТЬ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Титаренко В.П.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті охарактеризовано декоративно-прикладну творчість як важливу складову національної культури, яка є засобом естетичного виховання сучасної молоді. Це засіб, що викликає найоптимальніший емоційний стан для формування культури особистості, є одним із складників виховання естетичного смаку та ідеалу. Естетичний смак є важливим соціокультурним чинником і засобом виховання обдарованої молоді, сучасних школярів і студентів. Пізнання прекрасного за допомогою декоративно-прикладної творчості збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси і потреби в галузі культури, естетики, одягу, побуту. У статті подано характеристику різних видів декоративно-прикладної творчості, а також визначені численні її функції.

Ключові слова: декоративно-прикладна творчість, її види, народні майстри, центри народної творчості, естетичний смак, естетичне виховання, художньо-творчий виріб.

Постановка проблеми. Декоративно-прикладна творчість ґрунтується на народних традиціях і висвітлює естетичні уподобання, звичаєво-обрядові, етично-моральні переконання та розглядається як важлива самотутня, комплексно-життєва, доладно створена матеріально-духовна цілісність, що виконує численні функції: духовно-мистецьку, світоглядно-пізнавальну, виховну, естетичну, комунікаційно-інформаційну, навчально-практичну та ін. У ній виражені набутий віковичний досвід життя, правдива реальність: людина, її життя та мистецтво, що нероздільні. З проголошенням незалежності України розпочалась нова епоха в національній культурі: з'явився вільний доступ до виявлення творчих здобутків інших народів, проведення порівнянь, розширилися дослідження декоративно-прикладної творчості у світовому контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Декоративно-прикладна творчість – важлива складова частина, всеохоплююче духовно-мистецьке явище національної культури, яке художньо-естетично формує матеріальне, предметно-просторове середовище, створене людиною. Це творчість виготовлення, прикрашання численних виробів побутового, обрядового призначення – одягу, інтер'єрів житлових, громадських будівель, храмів, театральних вистав, фестивалів тощо. До нього належить численна різновидність виготовлених вручну виробів із природних м'яких (конопляних, лляних, вовняних ниток – тканин одягових, інтер'єрних: килимів, вибіжок; вишивок, мережив) і твердих (деревини, каміння, кістки, рогу, глини, металу, лози, скла, бісеру) матеріалів. Вони розкривають невичерпне багатство творчих сил народу, вершин його мистецького хисту в галузі пластичності, формотворення, орнаментальної, живописної та графічної культури.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Усі види декоративно-прикладної творчості, її окремі підвиди, типи,

типологічні групи є результатом духовної, матеріальної і практичної діяльності людей у містах і селах України. Вони виражають духовну сутність творчості, самоствердження, національну приналежність його творчих виробів, досвід формування і прикрашання життєвого середовища художньо-практичною діяльністю у гармонійній єдності з природним середовищем.

Кожен із видів декоративно-прикладної творчості – унікальний за відмінними, притаманними лише йому художньо-виражальними засобами, має свою історію й охоплює різні за функціональним призначенням підвиди. Сукупністю подібних декоративних ознак вирізняються типологічні групи виробів. Їх систематизацію вперше розробив відомий дослідник історії й теорії декоративного мистецтва М. Станкевич, дійшовши висновку, що “кожна історична епоха мала свою типологію груп, і навпаки, типологія груп виробів є своєрідним дзеркалом епохи [1, с. 17].

Мета статті. Розкрити декоративно-прикладну творчість як важливу складову національної культури, яка є засобом естетичного виховання сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, декоративно-прикладна творчість входить у сферу матеріальної і духовної культури. Виготовлені вручну тканини, одяг, вишиванки та інші вироби виражені матеріально і засвідчують високу культуру технічного виконання, орнаментування, колористично-композиційного вирішення, рівень їх мистецької цінності. Декоративно-прикладна творчість – виразник досвіду творчої праці майстрів, їх уміння підбирати, готувати для роботи добротні матеріали з цілющими властивостями для здоров'я людини.

Мистецтво Київської Русі – феномен художньо-духовної культури. Воно виразно показує цілісну систему духовних, матеріальних цінностей, звичаїв, вірувань, своєрідність таїнств мен-

талітету української людності, досвіду життя на рідній землі, розуміння її краси і природних багатств, шанування, поклоніння їй. Загальновизнаний висновок науковців, що язичницька культура наших пращурів перебувала на високому рівні, зокрема декоративно-прикладна творчість у контексті календарно-господарських циклів творчої діяльності людини.

Декоративне мистецтво Київської Русі – це золотий вік розквіту творчого генію українського народу. Місцеві ремісники творчо переосмислювали візантійські традиції, сприймали лише те, що відповідало їхнім уподобанням, досвіду творчої діяльності на рідній землі. Вони успішно працювали на основі багатовікових традицій, досягнень східнослов'янського мистецтва, засвоюючи, творчо осмислюючи найкращі здобутки світового. Оригінальну високохудожню творчість майстрів, вірність традиціям слов'янського мистецтва засвідчують збережені пам'ятки, літописні дані, описи іноземців, які вважали Київську Русь за рівнем художнього ремесла на другому місці після Візантії [2, с. 45].

У різні історичні періоди українські майстри постійно виготовляли вироби, життєво необхідні у свята, будні та у побуті. Вони зручні у роботі, милують око, добротні. Особливо святково, емоційно, з живописними акцентами прикрашали та прикрашають українці церкви, собори, каплиці.

У різних видах за поліфункціональною роллю декоративно-прикладної творчості працюють народні майстри на основі традиційної спадщини, які у зв'язку зі своїм покликанням, уподобаннями, самонавчаючись, самопрацюючи реалізують творчі задуми у вишивці, обробці деревини, металі, розписі тощо.

Реалізація задумів, творчих ідей талановитих народних майстрів, художників-фахівців у ручновиготовлених таких виробах, як килими, гобелени, вишивки, гутне скло, фарфор, декоративний розпис, приносили визнання і приносять їм славу та славу українському народу [3, с. 270–271].

На сучасному етапі в галузі професійної декоративно-прикладної творчості успішно працюють художники Києва, Харкова, Львова, Дніпра, Миколаєва, Ужгорода, Косова та ін. Експонують свої роботи на міжнародних форумах, отримують призові місця [4, с. 55].

Велике значення для всебічного вивчення декоративно-прикладної творчості мають різноманітні виставки, фестивалі, ярмарки, які не лише пропагують здобутки вітчизняних виробників, а й сприяють розвитку української культури, наприклад, Сорочинський ярмарок (с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області) з 2005 р. набув статусу Національного, а 2006 р. його учасниками стали представники з Грузії, Естонії, Німеччини, Польщі, Республіки Молдови та ін. У Містеч-

ку майстрів можна ознайомитися із народною творчістю митців з усієї України.

Сьогодні відомі нові аспекти діяльності майстрів-професіоналів у галузі дизайну, реклами, комп'ютерного, переважно фото- і графічного мистецтва. Однак важливо, щоб у цих новітніх явищах було виразно відчутне ехо національної творчості українського народу, були збережені та розвинені на майбуття. Особливо популярними в Україні відомі такі центри народної творчості, як Опішня, Решетилівка (Полтавська область), Ічня, Дігтярі (Чернігівська область), Петриківка (Дніпропетровська область), Кролевець (Сумська область), Бар, Клембівка (Вінницька область), Косів, Космач (Івано-Франківська область), Вижниця (Чернівецька область) та ін.

Досліджуючи творчі здобутки у сфері декоративно-прикладної творчості, не можна не брати до уваги всього того, що збережено та створено українцями, котрі живуть в усьому світі. У зв'язку з різними історичними подіями, українці виїжджали з рідних домівок і поселялись у Європі, Азії, Канаді, США, Австралії та ін. І скрізь, де вони живуть, там бережно плекається народне мистецтво як перлинка, як дорога пам'ять про рідну землю. Воно стало своєрідним символом української нації у всьому світі. Обґрунтовані слова О. Гончара, що слід віддати належне українській діаспорі, її історичним заслугам. Адже в часи лихі, в часи нашествия на нашу культуру, мову діаспора створювала українські наукові центри, видавала енциклопедії, рятувала від забуття твори наших письменників і вчених, докладала зусиль, щоб зберегти і відкривати світові скарби нашого народу [5, с. 116].

Декоративно-прикладна творчість з її тисячолітньою історією, творчістю народних майстрів – сильний супротив, перевага світовій глобальній урбанізації, промисловій стандартизації, наступу антимилицьких течій. Це споконвічне життєдайне джерело, благодатне натхнення духовної, мистецької діяльності, творчого генію українського народу.

Важливого значення сьогодні набуває модернізація сучасної освіти, зокрема системи естетичного виховання сучасної молоді. Нині всі ланки навчальних закладів, від дошкільної до вищої школи, спрямовують свою діяльність на формування гармонійно розвиненої особистості з високим національно-культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними естетичними смаками. Якщо вища школа намагатиметься повною мірою розкривати красу народних святинь, належним чином знайомити молоде покоління з багатством творів декоративно-прикладної творчості та розвивати бажання глибоко вивчати й естетично усвідомлювати звичаї, традиції, обряди, ремесла і промисли нашого народу, то й питання естетичного виховання студентів буде успіш-

но вирішуватись. Адже молодь з розвиненими естетичними ідеалами здатна зрозуміти і поцінувати єдність матеріальної культури, відчувати зв'язок декоративно-прикладної творчості з естетичними вимогами свого часу і минулих епох.

Аспекти естетичного виховання студентської молоді відображені у роботах І. Беха, С. Максименка, І. Богуславської, Л. Фірсової. Проблеми теоретичних основ естетичного виховання розроблялися педагогами-класиками (Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський) і сучасними вченими (Є. Антонович, В. Бутенко, І. Зязюн, Л. Масол, Б. Неменський, Г. Падалка, Г. Шевченко та ін.).

Мета статті – характеристика основних функцій декоративно-прикладної творчості, що сприяють підвищенню рівня естетико-виховного впливу на особистість.

Археологічні дослідження свідчать про високий рівень культури народів, які етнічно були предками українців і залишили своїм нащадкам вироби народних умільців з глини, металу, каменю, деревини, а пізніше тканини. Розуміння «прикладного» у понятті «декоративно-прикладна творчість» пояснює П.І. Гаврилюк: «Живучи на лоні природи, людина праці вчилася у природи законам доцільності, гармонії, довершеності. Людину оточував світ речей, простих і звичних, як сама природа: осли, на якому зручно відпочивати, глиняна миска, в якій каша здається особливо смачною».

У наш час декоративно-прикладна творчість розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну та ін. У народній творчості сформовані норми естетичного мислення народу, кожний рукотворний виріб єдиний та ексклюзивний, безперечно не є товаром стандартного виготовлення. Індивідуальність майстра, яка ввібрала у себе соціальні, моральні й естетичні ідеали народу, втілилася в неповторний витвір на основі загальної норми і зразка, така робота переповнена естетичним смаком народу загалом і кожного майстра зокрема. Підкреслюючи силу народних традицій, наголошуємо, що народний смак своєрідний і створений конкретними історичними умовами, він відрізняється від естетичного смаку сучасної людини і в той же час близький до нього.

Своєрідність і неповторність естетичного смаку полягає в тому, що краса, створена на його основі, інша, ніж краса професійного мистецтва. Вона розчинена в усьому предметному світі, житті та побуті. Це рятує її від стандартизації. Ми поділяємо думку вчених про те, що необхідне поглиблене осмислення уяви про красу, виявлення особливої уваги до естетичного смаку, бо вони є визначеною нормою і зразком у формуванні естетичної культури.

Декоративно-прикладна творчість – це саме такий засіб, що викликає найоптимальніший емоційний стан для формування культури особистості, в якому найяскравіше визначені всі етапи її формування: виявлення, засвоєння, створення та передачі народних, культурних, моральних і матеріальних цінностей. Комунікативна функція декоративно-прикладної творчості забезпечує діалог з особистістю, що спонукає її до плідного спілкування зі світом прекрасного. Твори народних майстрів захоплюють людину, створюють психологічний комфорт, спонукають до естетичної взаємодії, впливають на почуття людини і тим самим утворюють неформальний, а особистісно виражений зв'язок з етнохудожніми цінностями.

Пізнавальна функція пов'язана з освоєнням цінного, що було набуто попередніми поколіннями. Як естетична категорія, декоративно-прикладна творчість має широкий діапазон дії – від зовнішнього фіксування краси речі до усвідомлення закономірностей освоєння дійсності за законами краси.

Пізнання прекрасного за допомогою декоративно-прикладної творчості збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси і потреби в галузі культури, естетики, одягу, побуту. Творча функція декоративно-прикладної творчості важлива для педагогічної практики. Безпосереднє спілкування з творами народного мистецтва активізує людські емоції, викликає творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує почуття, збагачує образне мислення.

Естетична сила творчості виявляється не лише у здатності впливати на естетичні смаки, ціннісні орієнтації, але й у здатності збуджувати творчий дух особистості. Саме через творчу працю максимально розкривається світ людини, формуються такі риси характеру, як почуття власної гідності, цілеспрямованість, прагнення до морально-естетичних ідеалів, які впродовж століть виробив український народ. Виховання естетичних смаків у студентської молоді засобами декоративно-прикладної творчості буде ефективнішим через організацію позааудиторної роботи, яка будується на принципах зацікавленості й добровільної участі в ній та враховує індивідуальні інтереси й нахили студентів. Позааудиторна робота є логічним продовженням аудиторних занять, допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на корисну діяльність. Організаційно-педагогічні форми позааудиторної роботи з естетичного виховання – це різні види занять, способи організації молоді і педагогів для спільної діяльності після аудиторних занять, а також конкретні просвітницько-пізнавальні

й виховні акції художньо-естетичної спрямованості, розраховані на масову чи диференційовану студентську аудиторію.

Велика роль у вивченні та пропаганді декоративно-прикладної творчості, збиранні її скарбів належить проблемним групам, науковим гурткам, Малій академії наук. У зазначених творчих об'єднаннях молоде покоління вивчає закони творчості, краси, навчається різних технік вишивки, розпису, гравіювання тощо. Тут здійснюється основний процес виховання у студентів високого естетичного смаку, формуються вміння розуміти і цінувати прекрасне.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка студенти факультету технологій та дизайну, разом з викладачами проводять майстер-класи з «Української народної вишивки», «Писанкарства», «Різьблення на деревині». Програмами майстер-класів передбачено реалізацію комплексу навчально-виховних, навчально-дослідних та науково-методичних завдань. Студенти факультету – це майбутні вчителі, які оволодівши теоретичними та практичними навичками різних видів творчості, зможуть у майбутньому формувати етнокультуру учнів.

Наприклад, майстер-клас «Українська народна вишивка» спрямовує свою діяльність на розв'язання основних завдань: поглиблення знань майбутніх учителів з історії українського вишивкарства; формування теоретичних знань і розвиток практичних умінь та нави-

чок мистецтва народної вишивки; збирання та відтворення пам'яток матеріальної культури (українських рушників і сорочок, кожухів, поясів); розширення уявлень студентів про суть вишитого орнаменту; дослідження обрядового значення вишивкарства у родинному житті українців; виховання загальної культури та естетичного смаку; формування у студентів шанобливого ставлення до пам'яток української культури; проведення виставкової та профорієнтаційної діяльності, пов'язаної з вивченням і відродженням декоративно-прикладної творчості.

Висновки і пропозиції. Декоративно-прикладна творчість існувала задовго до виникнення професійного мистецтва. В існуючих на сьогодні художніх промислах прослідковуються традиції народних умільців багатьох поколінь. Вивчення студентами декоративно-прикладної творчості сприяє вирішенню важливих завдань у сфері естетичного виховання. Естетичні уявлення нині ускладнюються, потерпають змін, але звернення до їх витоків (на прикладі декоративно-прикладної творчості) може сьогодні слугувати основним засобом. У педагогічній науці питання виховання естетичної культури, естетичних смаків і здоров'я сучасної молоді має міцне вивірене часом історико-культурне підґрунтя є досить ефективним засобом формування особистості майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Список літератури:

1. Станкевич М.С. Морфологія – система видів // Автентичність мистецтва. – Л., 2004.
2. Тищенко О.Р. Декоративно-прикладне мистецтво східних слов'ян і давньоруської народності. – К., 1983.
3. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України початку ХХ ст. Формування національного стилю // Зап. Наук. т-ва імені Т. Шевченка. – 2004.
4. Роготченко О. Сьогоднішнє мистецтво здалека і зблизька // Українське мистецтво. – 2003. – № 1.
5. Гончар О. Час для єдності // Український православний календар (Баунд-Брук; Нью-Джерсі). – 1987. – № 11.

Титаренко В.П.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ТВОРЧЕСТВО: ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Аннотация

В статье характеризировано декоративно-прикладное творчество как важную составляющую национальной культуры, которая есть средством эстетического воспитания современной молодежи. Это средство, вызывающее самое оптимальное эмоциональное состояние для формирования культуры личности, является одним из составляющих воспитания эстетического вкуса и идеала. Эстетический вкус является важным социокультурным фактором и средством воспитания одаренной молодежи, современных школьников и студентов. В статье подано характеристику разных видов декоративно-прикладного творчества, а также определены многочисленные ее функции.

Ключевые слова: декоративно-прикладное творчество, его виды, народные мастера, центры народного творчества, эстетический вкус, эстетическое воспитание, художественно-творческое изделие.

Tytarenko V.P.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

DECORATIVE-APPLIED CREATIVITY: TRADITIONS AND MODERNITY

Summary

The article describes decorative and applied art as an important component of national culture, which is a means of aesthetic education of modern youth. This is a tool, which causes the most optimal emotional state for the formation of a personality culture, is one of the components of aesthetic taste and ideal education. Aesthetic taste is an important sociocultural factor and a means of educating gifted youth, modern pupils and students. Knowledge of beauty through decorative and applied art enriches aesthetic tastes, strengthens the criteria of aesthetic assessments of artistic phenomena, forms true spiritual interests and needs in the field of culture, aesthetics, clothing, and everyday life. The article describes the various types of decorative and applied art, its numerous functions are determined as well.

Keywords: decorative-applied creativity, its types, folk masters, centers of folk art, aesthetic taste, aesthetic education, artistic and creative product.

УДК 37.011.3-051:316.47:[124.5]

ПАРАДИГМА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Винничук Р.В.Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті на засадах аксіологічного наукового підходу у контексті парадигми університетської професійної освіти розкрито сутність поняття «загальнолюдські цінності» та схарактеризовано систему таких цінностей як підґрунтя підготовки майбутніх фахівців гуманітарної галузі – філософів, культурологів, релігієзнавців, істориків, ін. Визначено наукові позиції представників різних наукових напрямів стосовно проблеми дослідження; з'ясовано значення загальнолюдських цінностей у соціальному, професійному та особистісному сенсах.

Ключові слова: аксіологічний підхід, загальнолюдські цінності, парадигма університетської професійної освіти, фахівці гуманітарної галузі.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження процесу формування у студентській молоді загальнолюдських цінностей обумовлена низкою чинників, зокрема: сучасним станом українського суспільства, коли в умовах існування гострих проблем його духовного оздоровлення й відродження відбувається інтенсивний пошук цивілізаційних орієнтирів розвитку. На вирішення протиріч в сфері виховання сучасної молоді спрямовано Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні, положення Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, вимоги низки інших важливих державних документів (Концепція безперервної системи національного виховання, Концепція позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі, Концепція Нової школи та ін. У «Концепції національного виховання» та Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) наголошується, що метою діяльності освітніх закладів є виховання через призму загальнолюдських гуманістичних цінностей: ідеалів добра, правди, краси, справедливості, совісті, людської гідності тощо. Завдання українського національного виховання не лише в тому, щоб прищепити дитині чи юнакові відданість ідеалам Добра, Правди, Свободи та ін., але й сформувати у них моральну готовність і вміння боротися зі злом, розвінчувати його та з цих позицій оцінювати свої вчинки, шанобливо ставитись до національних цінностей. Нові завдання потребують і нових наукових підходів та технологій виховання майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах. Постає проблема модернізації змісту освіти, що має органічно поєднувати педагогічний та аксіологічний аспекти.

Системою цих документів передбачено, що період студентства – це один із найвідповідальніших періодів становлення особистості, її морального, духовного, компетентнісного вдосконалення, що передбачає усвідомлення сенсу

життя і його цілей. Учені визначають юнацтво часом формування власних переконань, вміння самостійно будувати свій життєвий шлях, доцільно визначати й обґрунтовувати технології саморозвитку. Підґрунтям цих процесів стає глибоке усвідомлення й використання загальнолюдських цінностей як основних орієнтирів життя молоді людини. Отже, проблема якості професійної освіти сьогодні в нашому суспільстві стоїть досить гостро, адже формування високої якості фахівців, їхнього професіоналізму, заснованого на відповідних цінностях, вагомо впливає на людський потенціал суспільства загалом і на долю кожного зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання цінностей розробляються в різних галузях наук: філософії, педагогіці, психології, соціології, культурології, етнології, етиці й естетиці та ін. Так, у філософії структуру цінностей вивчали В. Баришков, А. Здравомислов, М. Каган, О. Титаренко, В. Ядов; їхню класифікацію і аспекти взаємозалежності – С. Бубнова, І. Дубов, М. Лапін; механізм формування – Л. Архангельський, В. Водзинська, В. Панпурін; етико-естетичному аналізу цінностей приділяли увагу В. Тугаринов, О. Дробницький, Л. Столович, А. Гусейнов, А. Коршунов. М. Каганом досліджувався логічний зміст поняття «цінність»; у своїх наукових розвідках розуміння цінностей як соціокультурних феноменів розвивали М. Яницький, М. Розов, Г. Вижлецов. Значну увагу проблемі цінностей і кризам сучасного суспільства приділяють соціологи В. Бех, Л. Бляхман, А. Вардомацький, Є. Головаха, А. Здравомислов, О. Шкаратан, А. Ручка. Питаннями розробки методології вивчення цінностей особистості займалися психологи Д. Леонтєв, В. Знаков, О. Капцов, В. Карандашев, Т. Корнілова, О. Старовойтенко та ін. Водночас значна кількість досліджень проблеми формування ціннісних орієнтацій студентства, проведених у контексті парадигми університетської освіти, не повною мірою відповідають реаліям сьогодення. Крім того, процес формування

загальнолюдських цінностей у студентів тих університетів, які зорієнтовані на професійну підготовку, досі ще не був основним завданням спеціальних самостійних наукових робіт.

Метою цієї статті є розкриття сутності поняття «загальнолюдські цінності» у контексті парадигми університетської освіти, зокрема – підготовки фахівців гуманітарної галузі.

Виклад основного матеріалу. Проблему загальнолюдських цінностей традиційно відносять до «вічних проблем» багатьох гуманітарних наук – філософії, етики, естетики, педагогіки, соціології, психології, ін. З другої половини 80-х років ХХ ст. вчені досліджують взаємозалежність світу і процесів становлення загальнолюдських цінностей, розглядаючи їх як найважливіші тенденції кожної епохи. Під цінностями розуміють «специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, які виявляють їхні позитивні або негативні значення для людини і суспільства (благо, добро, зло, прекрасне і потворне, наявне в суспільному житті і природі)» [8]. Цінності тлумачать також як форми суспільної свідомості (справедливість і несправедливість), які не лише відтворюють явища, але й дають їм оцінку, схвалюють чи засуджують, вимагають їхньої підтримки або усунення і з огляду на це є нормативними за своїм характером. Загальнолюдські гуманістичні цінності вважають пріоритетом сучасної моральності. Критеріями цих цінностей визначають не лише уявлення про такі моральні якості, як доброзичливість, повага до людської гідності, милосердя, людяність, доброта, толерантність, порядність, уміння не чинити зла, прощати, а й практичні дії, вчинки, мотиви, стимули і наміри людей. Особливе значення надається сформованості потреби в емоційному та духовному контактах з людьми, прагненню до самоповаги, співчуття і співпереживання людям, причому чільне місце з-поміж названих цінностей надають гуманній поведінці, виявленню поваги до людської гідності, людяності, проявам довіри, бажанню допомогти, толерантності тощо [6; 7; 9].

Розглядаючи поняття «цінність», учені підкреслюють його полісемантичність, адже при визначенні цього поняття зазвичай комплексно керуються такими сферами філософського знання, як гносеологія, онтологія, аксіологія. Як узагальнюють В. Сержантов і В. Гречаний, кожна з цих сфер розуміє цінності як діалектичну єдність з категорією буття (онтологія), категорією істини (гносеологія), категорією пізнання (аксіологія) [5, с. 35]. Значну кількість наукових точок зору на визначення поняття і сутності цінності систематизуємо так: цінність як суто індивідуальна реальність (позитивна або негативна), значуща лише для суб'єкта, що її переживає (В. Василенко, В. Гречаний, О. Дробицький, М. Каган, Б. Кислов, Л. Столович, В. Малахов); цінність – не кожна значущість, а лише та, що має позитивний вплив на розвиток особистості й суспільства (П. Алексеев, А. Коршунов, С. Попов, В. Туга-

ринов); цінність – це узагальнені стійкі уявлення про блага, яким надається перевага у прийнятних способах її одержання (І. Нарський, В. Сагатовський); цінність – це необхідний для суб'єкта засіб задоволення його потреб і інтересів (В. Брожик, Б. Чагін); цінність – це явища, які реально не існують і не можуть бути усвідомлені у межах реальності (Л. Вітгенштейн, Г. Ріккерт, Е. Шпенглер); цінність як момент практичного ставлення до дійсності, своєрідна форма прояву співвідношення між суб'єктом і об'єктом (В. Проданов, І.Т. Фролов) тощо. У контексті цього дослідження цінностями можна вважати матеріальні й ідеальні предмети природи, які мають позитивну значущість для суспільства, тобто володіють здатністю задовольняти його потреби й інтереси. Проте вагомим вважаємо також розуміння цінності як індивідуальної реальності, яка має позитивну значущість для суб'єкта (молодої людини, студента), здатна задовольняти його потреби й інтереси у сфері професійної підготовки в університеті.

Проблема загальнолюдських цінностей постає як одна із центральних і в соціологічних дослідженнях. Соціологи розглядають цінності в суспільному й особистісному аспектах, а саме як: предметну форму суспільних відносин, загальноприйнятну й суспільно значущу, здатну задовольняти бажання й інтереси; ставлення суб'єкта до предметів і явищ дійсності, яке має вияв у ціннісних орієнтаціях, соціальних установках, якостях особистості. Загальнолюдські цінності, на думку Ю. Шрейдера, мають духовні джерела, тому їхній зміст усвідомлюється інтуїтивно, і його не завжди можна виразити раціонально [9]. Білоруська вчена Н. Загорська систематизує ієрархію цінностей як сукупність загальнолюдських моральних норм і вартостей, що забезпечують нормальне людське співіснування [2]. Це, по-перше, моральні норми і глобальні цінності, які мають загальнометодичний характер (життя, мир, щастя, свобода, краса, справедливість, відповідальність тощо). На основі аналізу існуючих у філософії точок зору на трактування сутності загальнолюдських цінностей можна розглядати їх як світоглядні ідеали, моральні норми, що відображають та інтегрують духовний досвід людства, сприяють вирішенню головних проблем сучасності, відкривають можливість діалогу між народами.

Аналіз філософської та соціологічної літератури дозволяє виділити такі типи загальнолюдських цінностей: цінності вітальні, пов'язані з ідеалами здорового способу життя, фізичного і духовного здоров'я, ідеального способу життя; цінності соціальні, пов'язані із соціальним добробутом, посадою, роботою; цінності політичні, пов'язані з ідеалами свободи, правопорядку й соціальної безпеки, гарантій громадянської рівності; цінності моральні, пов'язані з ідеалами справедливості, честі, добра; релігійні й ідеологічні цінності, пов'язані

з ідеалом сенсу життя, призначенням людини, пошуком цілей для майбутнього; художньо-естетичні цінності, пов'язані з ідеалами прекрасного, гармонії, піднесеним сенсом та ідеалами чистої краси; родинні цінності, пов'язані з її ідеалами, благополуччя й гармонія інтересів, взаєморозуміння й повага до ідеалів різних поколінь, гармонія родинних традицій і поновлення їх; цінності трудові, пов'язані з ідеалами майстерності, талановитості, справедливого задоволення результатами праці та ін. Цінності більш гнучко зумовлюють норми поведінки, вони можуть мати санкцію, яку надав той або інший соціальний інститут, автор чи традиція.

Психологи і педагоги актуалізують когнітивний і поведінковий аспекти цінностей. Наприклад, Д. Леонт'єв наводить таку класифікацію провідних форм існування цінностей: суспільні ідеали (узагальнені уявлення про досконалість у різних сферах суспільного життя); особистісні цінності, що відображають внутрішній світ особистості, виразники стабільного, абсолютного, предметного [3, с. 20]. Загальнолюдське зростання особистості у професійній сфері, таким чином, тлумачиться вченим як досить складне психологічне явище, яке проходить у своєму формуванні тривалий шлях. Кожна моральна якість об'єднує в собі певну сукупність її основних ознак, з'ясування яких дає можливість робити висновки щодо розвитку цієї якості в студентів. Розвиток моральної самосвідомості як основи загальнолюдських цінностей, формування її структури, інтернаціоналізації і лібералізації моральних норм і цінностей, особливості засвоєння ціннісних мотивів, що стають еквівалентом особистісної якості студента – ці питання завжди хвилювали провідних філософів, педагогів, психологів, представників університетської науки і практики.

Відомо, що зростання професійної самосвідомості особистості студента залежить від ступеня розвинутої когнітивного компонента, змістом якого є професійні знання, переконання та моральна саморефлексія. Суттєву роль у становленні цієї особистісно-професійної якості відіграє також емоційно-ціннісний компонент, який містить у собі загальнолюдські почуття (совість, відповідальність) та систему цінностей, адже важливо не лише усвідомлювати моральні норми та поняття, але й необхідно, щоб вони викликали емоційний відгук у душі та були для молодої людини значущими. Поведінковий компонент особистості презентується вченими з урахуванням моральної саморегуляції студента, яку характеризує наступне: 1) моральний самоконтроль як здатність регулювати свої емоційні стани з позиції належного; 2) моральні дії та вчинки (А. Реан, Т. Флоренська, Г. Цукерман та ін.). Загальнолюдські (або «вищі») цінності – життя, здоров'я, любов, освіта, праця, мир, краса, батьківщина, добробут і самодостатність людини – завжди привертала увагу педагогів у різні часи.

«Моральні, естетичні, економічні, правові та інші цінності характеризують особистість, а їх розвиток є основним завданням педагогіки», – свідчують В. Лозова і Г. Троцько [4].

Представники педагогічної науки конкурентоспроможним ресурсом діяльності викладача вищої школи вважають не стільки спеціальні знання, ступінь володіння інформацією та освоєння технологій навчання і виховання, скільки загальну і професійно-педагогічну культуру, яка забезпечує особистісний розвиток, вихід за межі нормативної діяльності, здатність створювати і передавати цінності. Професійно-педагогічна культура викладача – це універсальна характеристика педагогічної реальності, причому педагогічна культура тривалий час розглядалася як сукупність норм і правил, що регулюють діяльність педагога, як прояв його такту й освіченості. Сучасні педагоги професійно-педагогічну культуру тлумачать як міру і спосіб творчої самореалізації особистості в різноманітних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на засвоєння, створення і передачу педагогічних цінностей і технологій; у якості структурних компонентів професійно-педагогічної культури визначають аксіологічний та особистісно-діяльнісний компоненти.

Стосовно аксіологічного компонента професійної підготовки вчені підкреслюють те, що викладач і студент постійно перебувають у ситуації моральної, естетичної, світоглядної оцінки подій, постановки завдань, пошуку й прийняття рішень та їх реалізації; зміст життєдіяльності учасників підготовки визначається їхньою спрямованістю на осмислення ціннісного ідеалу людського пізнання та актуалізацією першочергово загальнолюдських цінностей. Фахівці гуманітарної галузі мають глибоко усвідомлювати, що сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством, і є сутністю культури, що людина завжди діє в межах людських цінностей (у рамках певної культури), будучи одночасно об'єктом культурного впливу і суб'єктом (творцем) цінностей. Аксіологічний науковий компонент дає їм змогу досліджувати ті проблеми, які стосуються сутності цінностей, їх ролі в житті та діяльності людини, об'єктивних та суб'єктивних компонентів структури цінностей, а пізнання сутності цінностей як компонента культури допомагає розкрити значення цієї категорії для аналізу історичного досвіду й існуючої професійної реальності. Цінності, виконуючи функцію стимулів, створюють умови для реалізації особистісної активності, пізнання механізму виникнення та розвитку потреб, допомагають зрозуміти культуру та рівень освіченості суспільства і людини.

Висновки. Очевидно, що передбачити всі цінності, якими особистість буде керуватися у своїй життєдіяльності, і певним чином «включати» їх у ціннісну систему особистості в процесі її навчання у вищій школі, неможливо, та й на-

вряд чи доцільно. Тут необхідно вести мову про деяку сукупність базових цінностей, що повинні увійти в структуру особистості, стати центром її ціннісної системи. Тому при виборі освітнього матеріалу, що може стати основою змісту професійної освіти фахівців гуманітарної галузі в університеті, ми орієнтуємося на цінності, які вирізняються гуманістичною спрямованістю, загальнолюдським значенням, найбільшим ступенем узагальненості, тобто – на загальнолюд-

ські цінності, що є потенційно значущими і для педагогів, і для студентів.

Відтак, найважливішою умовою сталого суспільства вважаємо наявність і збереження системи культурних та духовних цінностей, що становлять ціннісний сенс людського буття. Саме університетська освіта забезпечує у суспільстві відтворення та трансляцію основних загальнолюдських цінностей, здійснює духовний зв'язок поколінь і духовного досвіду людства.

Список літератури:

1. Бердяев Н.А. О Верном и новом человеке // Учительская газета. – 1990. – № 27.
2. Загорская Н.С. Культура межнационального общения (этико-социологический анализ) : Автореферат дисс. ... к.ф.н. – Минск, 1990. – 22 с.
3. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции // Вопросы философии. – 1996. – № 4. – С. 15–26.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Х.: ОВС, 2002. – 400 с.
5. Сержантов В.Ф., Гречаный В.В. Человек как предмет философского и естественнонаучного познания. – Л.: изд-во ЛГУ, 1980. – 145 с.
6. Сохань Л.В., Єрмакова І.Г. Психологія і педагогіка життєтворчості. – К.: Либідь, 1996. – 407 с.
7. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 24.
8. Ценности // Философский словарь. – М.: Наука, 1987. – С. 534.
9. Шрейдер Ю.А. Утопия или устройство // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. – М.: Знание, 1992. – С. 7–8.

Винничук Р.В.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ПАРАДИГМА УНИВЕРСИТЕТСКОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕННОСТНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация

В статье на основе аксиологического научного подхода в контексте парадигмы университетского профессионального образования раскрыта сущность понятия «общечеловеческие ценности» и охарактеризовано систему таких ценностей как основу подготовки будущих специалистов гуманитарной отрасли – философов, культурологов, религиоведов, историков и др. Определены научные позиции представителей различных научных направлений по проблеме исследования; выяснено значение общечеловеческих ценностей в социальном, профессиональном и личностном смыслах.

Ключевые слова: аксиологический подход, общечеловеческие ценности, парадигма университетского профессионального образования, специалисты гуманитарной области.

Vynnychuk R.V.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

THE PARADIGM OF UNIVERSITY EDUCATION: THE AXIOLOGICAL DIMENSION OF PROFESSIONAL COMPETENCE

Summary

In the article on the basis of the axiological scientific approach in the context of the paradigm of university vocational education the essence of the concept of «universal values» is described and the system of such values is described as the basis for the training of future specialists of the humanitarian field – philosophers, culturologists, religious scholars, historians, etc. The scientific positions of representatives of different scientific directions concerning the research problem are determined; The value of universal values in the social professional and personal sense is determined. Consequently, the most important condition for a sustainable society is the availability and preservation of the system of cultural and spiritual values that make up the value meaning of human existence. It is university education that ensures the reproduction and translation of the basic human values in society, and provides the spiritual connection of generations and spiritual experience of mankind.

Keywords: axiological approach, universal values, paradigm of university professional education, specialists of the humanitarian branch.

УДК 004.89:004.4

СЕРВІС GOOGLE ДИСК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Якименко А.В.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Стаття присвячена проблемам розвитку і впровадження сервісів хмарних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів. У статті висвітлено особливості роботи з Google Диском, який є частиною хмарних сервісів. Виокремлено головні поняття інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано можливості використання в навчальному процесі сервісів Google Диска. У статті представлено аналіз основних комплексних хмарних сервісів Google Docs (Google Документи, Google Таблиці, Google Презентації) та особливості їх використання у навчанні.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, хмарні технології, сервіси Google, Google диск, сервер.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, зі стрімким темпом розвитку комп'ютерних та інформаційних систем, зростає потреба у вмінні застосовувати набуті досягнення наук у власній діяльності. Особливо це стосується навчальної сфери. Сучасні реалії висувають нові вимоги до тих, хто навчає, і до тих, хто навчається. Начальний процес відбувається із залученням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасний перехід України до інформаційного суспільства, коли сьогодні до Інтернету може підключитись практично будь-яка людина і безліч пристроїв обумовлює можливість переходу до так званих «Хмарних послуг». Останнім часом впровадження хмарних технологій стрімко зростає, завдяки хмарним технологіям освіта стає ще доступнішою, адже, вчитися можна скрізь.

Завдяки зростанню популярності хмарних технологій, для навчальних закладів з'являються нові можливості управління навчальним процесом. Одним з основних питань управління є підвищення рівня методичної роботи навчального закладу на усіх його рівнях. Саме тому новітні віртуальні та хмарні технології допомагають зробити освіту більш доступною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досвід упровадження хмарних сервісів Google Apps в інформаційно-освітній простір вищого навчального закладу описав В. Олексюк, а порівняльні характеристики сервісів Google – О. Гуменний та І. Падій.

Н. Кононець не тільки проаналізувала можливості використання Google Диска для організації навчального процесу, створення електронних навчально-методичних комплексів дисциплін, а й оцінила переваги й недоліки його використання як засобу ресурс-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу [6].

В. Демешкевич розглянув особливості використання сервісів Google в діяльності педагогічних працівників [1]. Ю. Матвієнко розкриває концепцію Web 2.0, що побудована на формуванні контенту Інтернету користувачами [4]. М. Шишкіна дослідила та навела приклади

використання Google Apps у професійній підготовці майбутніх учителів [8].

Мета статті полягає у розкритті поняття «хмарні технології», Google Диск та Google Docs та виявленні особливостей та перспектив їх використання у сфері освіти.

Виклад основного матеріалу. Останні роки все більшої популярності набувають так звані хмарні технології або хмарні обчислення (Cloud computing). Цей термін став вживатися в світі інформаційних технологій з 2008 року.

У 2009 році Льюїс Вакуеро разом із співавторами на основі аналізу більш ніж двадцяти різних визначень поняття «хмара» в контексті інформаційно-комунікаційних технологій, дійшли висновку, що в загальному значенні «хмара» – це великий масив легкодоступних віртуальних ресурсів (апаратних, програмних платформ та послуг). Ці ресурси можуть динамічно змінюватись, щоб пристосуватися до змін навантаження (масштабування), що зумовлює оптимальне їх використання [2].

Хмарний сервіс – послуга надання хмарних ресурсів за допомогою технологій «хмарних обчислень».

Хмарні сервіси є на даний момент повноцінним навчальним інструментом, що дозволяє навчальному закладу створити власний онлайн-простір та формувати особисте освітнє середовище викладачів та студентів максимально ефективно.

Хмарні обчислення (англ. cloud computing) – це програмно-апаратне забезпечення, доступне користувачеві через Інтернет або локальну мережу у вигляді сервісу, що дозволяє використовувати зручний інтерфейс для віддаленого доступу до виділених ресурсів (обчислювальних ресурсів, програм і даних). Комп'ютер користувача виступає при цьому рядовим терміналом, підключеним до мережі. Комп'ютери, які здійснюють cloud computing, називаються «обчислювальною хмарою». При цьому навантаження між комп'ютерами, що входять в «обчислювальну хмару», розподіляється автоматично [3].

Google Диск є одним із головних хмарних сервісів. Він надає можливість користувачам завантажувати, створювати й працювати з текстовими, табличними документами і презентаціями просто у вікні браузера. Для навчальної діяльності найбільш цікавою є можливість формувати і редагувати текстові документи у режимі он-лайн. Таким чином утворюється спільна електронна дошка, на якій публікується результат сумісної роботи студентів та викладача. Також викладач має можливість вести електронний журнал у Google Таблиці, публікувати текстові файли у Google Документи і розробляти презентації у Google Презентації.

За допомогою сервісу Google Диск можна зберігати останні версії всіх своїх файлів в Інтернеті. Google Диск можна встановити на персональний комп'ютер як додаток, яким можна користуватися в браузері. Крім завантажених файлів будь-якого типу в Google Диску також зберігаються дані з документів Google. За допомогою диска можна ділитися файлами та папками з окремими користувачами чи групами користувачів.

Так, сервіс Google Диск надає можливість:

- 1) підвищити наочність та інтерактивність інформації, чим стимулює інтерес до навчання;
- 2) забезпечити доступність матеріалів заняття в будь-який час;
- 3) активізувати пізнавальну діяльність студентів на лекціях та залучити до процесу навчання мобільні телефони;
- 4) контролювати хід виконання практичних робіт, не відволікаючи студентів;
- 5) забезпечити поширення індивідуальних завдань за рахунок створення індивідуальної копії окремо для кожного студента;
- 6) встановити часові обмеження на виконання тих чи інших завдань;

7) вивільнити час викладача, відведений на перевірку тестів, за рахунок їх виконання в мережі;

8) організувати «лічильник балів», тим самим підвищити рівень обізнаності студентів у власних навчальних досягненнях;

9) забезпечити прозоре оцінювання виконаних студентами робіт;

10) переглянути в будь-який момент усі роботи конкретного студента, а також дату і час їх виконання;

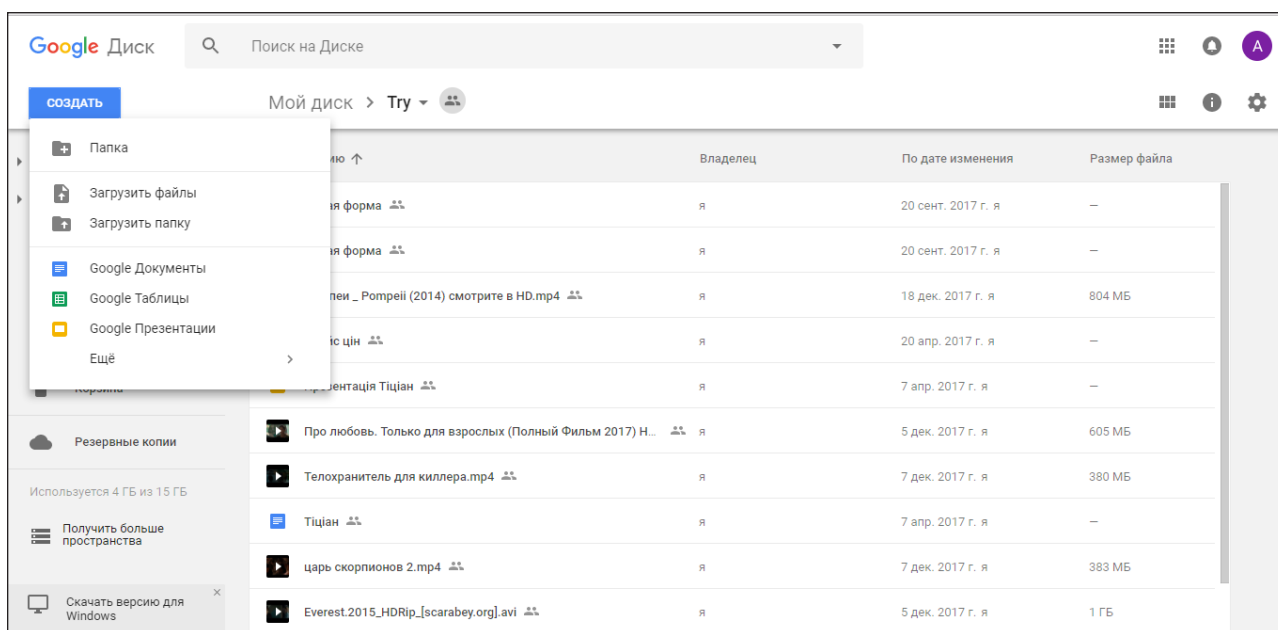
11) упровадити невеликі ігрові модулі для максимального запам'ятовування найважливіших тем дисципліни;

12) відповідати на запитання студентів в режимі реального часу;

13) виконати завдання групою студентів одночасно [8, с. 67–68].

Google Диском підтримуються наступні типи файлів: графічні файли (.JPEG, .PNG, .GIF, .TIFF, .BMP); відео файли (.MPEG4, .MOV, .AVI, .WMV); текстові файли (.TXT); Microsoft Word (.DOC, .DOCX); Microsoft Excel (.XLS, .XLSX); Microsoft PowerPoint (.PPT, .PPTX); Adobe Portable Document Format (.PDF); Adobe Illustrator (.AI); Adobe Photoshop (.PSD); Autodesk AutoCad (.DXF); PostScript (.EPS, .PS); Архіви (.ZIP, .RAR) [5, с. 12].

Для створення різноманітних дидактичних матеріалів для студентів викладачі використовують мережеві сервіси, які надає Google Диск, а саме документи Google, його таблиці, презентації та малюнки. Сервіс GoogleDocs викладачі використовують для різних цілей. Наприклад, для активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищення ефективності навчання, перевірки рефератів та курсових робіт, посилення ролі самостійної роботи.

Мал. 1. Вигляд вікна сервісу Google Диск

Використання даного сервісу студентами факультету технологій та дизайну відбувається у процесі вивчення дисципліни «Сучасні інформаційні технології». Для того, щоб скористатися такими можливостями студентам потрібно, перш за все, зареєструватися у електронній пошті Gmail або мати свій власний аккаунт на платформі Google Apps. Увійшовши у свій аккаунт (не важливо, з електронної скриньки чи з сервісів Google), дана платформа дозволяє користуватися усіма своїми можливостями.

Студенти 3 курсу на лабораторних роботах працюють з сервісом Google Docs.

Google Docs – сервіс для створення документів, таблиць і презентацій з можливістю надання прав спільного доступу декільком користувачам.

Він дозволяє не тільки створювати нові документи, редагувати та формувати, але й спільно працювати над одним документом декільком користувачам одночасно. Внаслідок чого широко використовуються для підготовки індивідуальних завдань студентами факультету технологій та дизайну. Крім того, можливості сервісу дозволяють заощаджувати кошти на придбанні програмного забезпечення для роботи з базовими офісними додатками та час на їх інсталяцію. В середовищі Google Docs є можливість працювати з документами створених у різних версіях Microsoft Office.

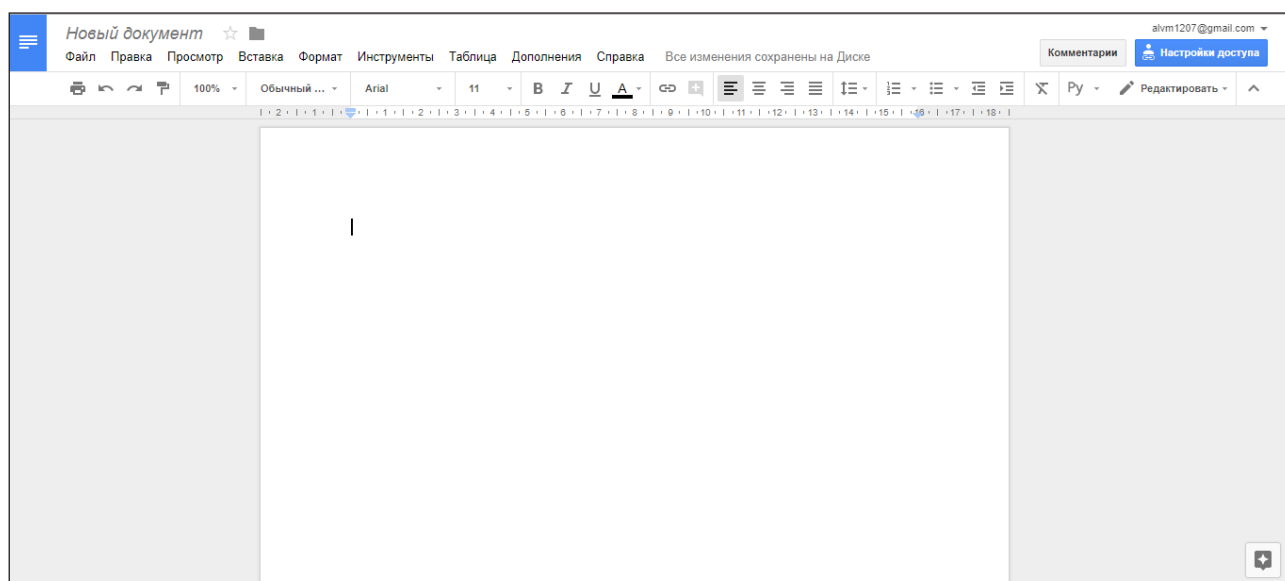
Документи і таблиці, що створюються користувачем, зберігаються на сервері Google, або можуть бути збережені у файл. Це одна з ключових переваг програми, оскільки доступ до введених даних може здійснюватися з будь-якого комп'ютера, під'єданого до інтернету. Доступ до особистих документів захищений паролем [6].

Перша тема з якою ознайомлюються студенти – це Google Документи. Інтерфейс сторінки даного сервісу має багато спільного з текстовим документом Microsoft Word. Даний сервіс має той самий набір інструментів для роботи що і звичайний текстовий документ. Студенти можуть редагувати та формувати текст, працювати з зображеннями та таблицями, встановлювати колонтитули та ставити номери сторінок. Google Документи надають можливість голосового введення тексту. Більш того документ автоматично зберігається на Google Диску. Також до нього можна відкрити доступ інших користувачів. Кожен документ – це окрема сторінка на сайті. Саме тому викладачеві достатньо один раз вказати на неї посилання і студенти можуть проглянути її в будь-який час. Студентам надається 4 рівні доступу: вимкнено, переглядати, коментувати та редагувати.

Друга тема – це Google Таблиці. Є декілька варіантів роботи з ними: створення нового документу в режимі он-лайн, завантаження документу з жорсткого диску або використання шаблону. У таблицях можна опрацювати як текстові так і числові дані. Google Таблиці надають можливість працювати з функціями та формулами, створювати діаграми.

Третя тема – це Google Презентації. Вони містять набір готових шаблонів, на основі яких можна створювати свій проект. До слайдів можна додавати блоки текстової інформації, зображення, ефекти анімації, гіперпосилання тощо. Якщо студентам наданий доступ з правом редагування, то вони можуть редагувати, додавати чи видаляти слайди.

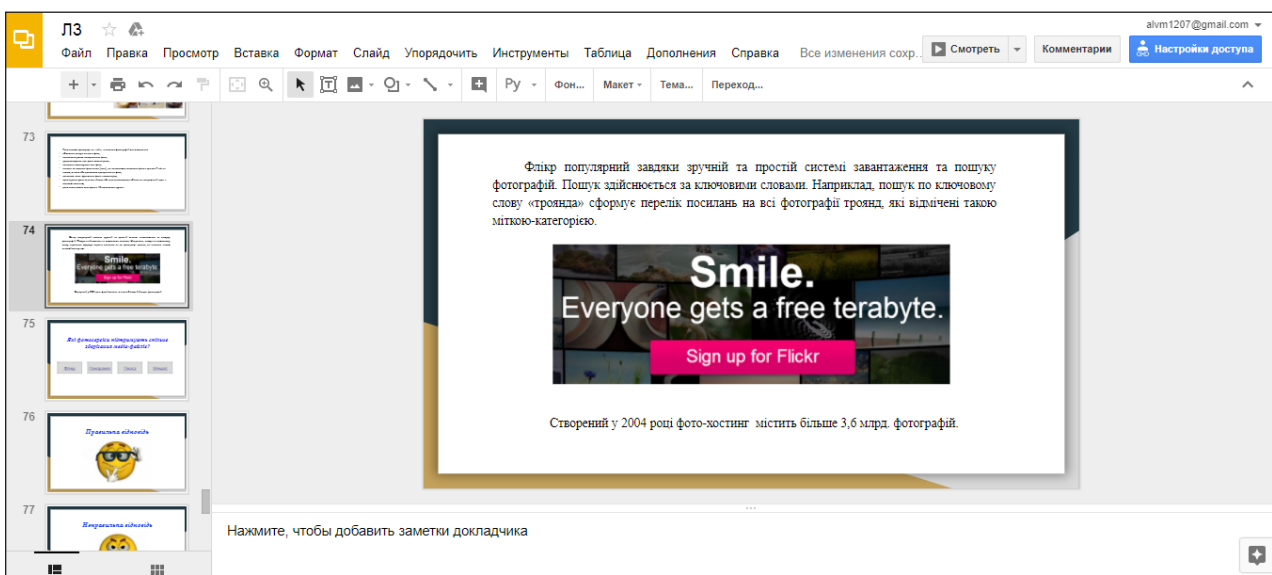
Висновки і пропозиції. Отже, використання сервісів Google у навчальному процесі не тільки сприяє виконанню основного завдання сучасної освіти – формуванню конкурентоспроможної й успішної особистості в електрон-

Мал. 2. Інтерфейс сервісу Google Документи

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1												
2	Інформаційні послуги 1	1200	замовити									
3	Інформаційні послуги 2	6500	замовити									
4	Інформаційні послуги 3	5000	замовити									
5	Інформаційні послуги 4	4100	замовити									
6	Інформаційні послуги 5	3210	замовити									
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												
15												
16												
17												
18												
19												
20												

Мал. 3. Інтерфейс сервісу Google Документи

Мал. 4. Інтерфейс сервісу Google Презентації

ному інформаційному суспільстві, а й значно вдосконалює й урізноманітнює діяльність викладача, активізує творчу діяльність студентів, створює належні умови для формування й розвитку у них відповідних умінь та навичок, покращує засвоєння і відтворення ними отриманої інформації.

Таким чином, online-сервіси організації навчального процесу пропонують навчальним закладам нові можливості для надання динамічної і актуальної співпраці на рівні викла-

дач-студент, заснованої на on-line технологіях для віртуального навчання. І хоча всі ці переваги сервісів Google дозволяють на якісно новому рівні розв'язати непрості освітні завдання: починаючи із засвоєння класичних знань і базових істин і закінчуючи вмінням студента орієнтуватися в обраній професії, користуватися набутими знаннями для розв'язання життєвих завдань і саморозвитку в майбутньому, сучасним викладачам потрібно продовжувати пошук сучасних методик навчання.

Список літератури:

1. Биков В.Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем // Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць / За ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К.: Атака, 2005. – С. 5–9.
2. Гриценко В. Використання сервісу Google Disk для управління освітніми процесами / В. Гриценко // науково-практична інтернет-конференція (XII Хмурівські читання) з проблеми «Технологія фахової майстерності: сучасний інструментарій вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/>

- konferentsiy/2015-10-06-06-17-54/seksiia-4/3930-vykorystannya-servis-u-google-classroom-dlya-upravlinnya-osvitnimy-protseamy.
3. Литвинова С.Г. Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи [Електронний ресурс] / С.Г. Литвинова. – http://www.zoippo.zr.ua/pages/el_gurnal/pages/vip14.html.
  4. Матвієнко Ю.С. Використання нових мережних технологій Інтернет в реалізації особистісно орієнтованих освітніх засобів дистанційного навчання / Ю. Матвієнко // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: Зб. наук. праць. Випуск VII: в 3-х томах. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2010. – С. 29–31.
  5. Морзе Н.В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні? / Н.В. Морзе // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. – № 6(86). – С. 10–14.
  6. Перспективи розвитку ринку хмарних обчислень в Україні: переваги та ризики : Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1191/#_ftn2.
  7. Побіженко І.О. Перспективи використання хмарних технологій для організації навчального процесу у вищих навчальних закладах / І.О. Побіженко, Т.Г. Білова, В.О. Ярута : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/4136/zhups_2014_4_42.pdf.
  8. Шишкіна М.П. Хмарно орієнтоване освітнє середовище навчального закладу: сучасний стан і перспективи розвитку досліджень / М.П. Шишкіна, М.В. Попель // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – № 5. – С. 66–80.

Якименко А.В.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленко

СЕРВИС GOOGLE ДИСК КАК ИННОВАЦИОННОЕ СРЕДСТВО ОБЛАЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

Статья посвящена проблемам развития и внедрения сервисов облачных технологий в учебный процесс высших учебных заведений. В статье освещены особенности работы с Google Диском, который является частью облачных сервисов. Выделены основные понятия информационно-коммуникационных технологий. Проанализированы возможности использования в учебном процессе сервисов Google Диска. В статье представлен анализ основных комплексных облачных сервисов Google Docs (Google Документы, Google Таблицы, Google Презентации) и особенности их использования в образовании.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, облачные технологии, сервисы Google, Google диск, сервер.

Yakymenko A.V.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

GOOGLE DRIVE SERVICE AS AN INNOVATIVE MEANS OF CLOUD TECHNOLOGIES

Summary

The article is devoted to problems of development and introduction of services of cloud technologies in the educational process of higher educational institutions. The article highlights the features of working with the Google Disk, which is the part of cloud services. The basic concepts of information and communication technologies are singled out. The opportunities of using the Google Disk services in the process of teaching are analyzed. The article presents an analysis of the main complex cloud services Google Docs (Google Documents, Google Tables, Google Presentations) and peculiarities of their usage in the education process.

Keywords: information and communication technologies, cloud technologies, Google services, Google Disk, server.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬО-ПРАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-КУЛЬТУРОЛОГІВ

Яремака Н.С., Маєвська О.М.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розкрито вплив інноваційних методів на формування художньо-практичної компетентності у студентів спеціальності «Культурологія». Визначено, що застосування інноваційних методів у навчально-виховному процесі вищу сприяє формуванню інформаційної культури особистості майбутнього фахівця, дослідницьких, пошукових умінь та вмінь креативно розв'язувати професійно-практичні завдання.

Ключові слова: майндмеппінг, кейс-метод, метод «Teachback», метод «Design Thinking», професійна підготовка, художньо-практична компетентність.

Постановка проблеми. Сучасний темп розвитку людства диктує нові вимоги до особистості. У системі професійної і загальної вищої освіти виникає необхідність поєднання навчальних предметів, які розвивають інтелект, ініціативність, креативне мислення, впевненість, рішучість та інші якості особистості. Значним резервом у цьому контексті володіють образотворче мистецтво і культурологія, які забезпечують не лише засвоєння знань та вмінь, а й здобуття творчої компетентності щодо практичної реалізації художніх здібностей у предметно-креативному вигляді. Програми цих дисциплін містять низку творчих завдань, які забезпечують умови для самовираження, атмосферу експериментування, підтримують мотивацію до творчості та позитивні емоції особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомими дослідниками поняття компетентності та компетентнісного підходу в українській освіті є: І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Коберник, Ю. Кулюткін, Л. Масол, В. Мачуський, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун, Г. Пустовіт, О. Савченко та ін., питаннями інновацій в освіті займаються І. Бех, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларіна, О. Пехота, О. Попова, Л. Подимова, А. Пригожина, В. Сластьонін, А. Хуторський та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні інновації важливі у будь-якій сфері життя. Незалежно від того, хто ви – керівник у міжнародній корпорації, підприємець, що відкриває свою справу, працівник урядової організації чи вчитель початкових класів – ви хочете досягати кращих результатів з меншими витратами. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєд-

наннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які мають у собі прогресивне начало, що надає змогу під час зміни умов і ситуацій ефективно вирішувати завдання виховання та освіти [7, с. 23].

У вітчизняній науковій літературі поширення набуло розуміння компетентності як сукупності знань, умінь, цінностей необхідних для ефективної діяльності, формування на цій основі сукупності особистісних якостей, що переходять у стійкі властивості. Під феноменом креативності розглядають здатність особистості до варіативності, гнучкості, інноваційно-мисленнєвої діяльності, що уможлиблює й регулює процеси творчої діяльності; вона не є вродженою характеристикою індивіда, проте формується завдяки відповідним умовам навчання і виховання, основною з яких є постійна увага до розвитку особистості, мотивація до творчості, свобода індивідуального вибору. Таким чином, художньо-практична компетентність полягає у формуванні спеціальних умінь, навичок, прагнення до творчої самореалізації, набуття досвіду практично-предметної діяльності і засвоєння цінностей художньої культури. На наш погляд, стосовно зазначеного вище значний потенціал мають можливості інтегрованого поєднання образотворчого мистецтва і культурології, на яких студенти не лише творчо використовують раніше набуті знання і способи діяльності (діяльнісний аспект особистості), а й демонструють бажання зробити що-небудь своїми руками. Саме вмотивованість особистості (сформоване внутрішнє спонукання) до виконання певної художньої роботи розглядаємо вагомою ознакою художньо-практичної компетентності.

Мета нашого дослідження – розкрити вплив інноваційних методів на формування художньо-практичної компетентності студентів-культурологів у процесі професійної підготовки. У Відкритому університеті Великобританії щороку випускають допис про інновації у педагогіці. У 2016 році британські експерти

виділили десять вже існуючих нововведень, які найближчим часом будуть здійснювати значний вплив на світову освіту [8]. Відкритий університет застосовує широкий спектр для дистанційної освіти. Його гаслом є «LEARN AND LIVE», що означає «ВЧИТЬСЯ І ЖИВИ». Найпоширенішими методами, які пропагуються в сучасній освіті є письмові роботи, відео та аудіо матеріали, Internet-конференції, які супроводжуються підтримкою тьютора і регулярними очними груповими семінарами та дводенними виїзними школами [6].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для формування художньо-практичної компетентності у студентів-культурологів можна використовувати методи майндмеппінг, кейс-метод, «Teachback» (вчити назад) або по-іншому «Show-me» (продемонструй мені) та «Design Thinking» (дизайн мислення). Специфіка методу майндмеппінг полягає у використанні радіального запису та побудові схематичних рисунків, що є альтернативними традиційному лінійному запису і формує креативне нестандартне мислення у студентів Спираючись на науковий доробок М. Касьяненка, зазначимо, що увага ментальної карти акцентується на темі, яку розміщують у центрі, тобто, вона є відправним пунктом, який розкривається через ключові слова, що розміщуються на гілках, котрі розходяться від головної теми. Ментальні карти не є статичним явищем, оскільки у процесі дослідження теми практичного заняття студенти можуть необмежено вдосконалювати її якість, ефективність, оригінальність, привабливість за допомогою кольору, малюнків, символів, аббревіатур, що полегшує процеси обробки різного роду інформації, а, отже, забезпечує поступальне формування художньо-практичної компетентності, оскільки остання потребує креативного підходу та сприяє розвиткові інтелектуальних, творчих та професійних здібностей у студентів-культурологів [5]. Не менш важливим інструментом у процесі формування художньо-практичної компетентності майбутніх фахівців є використання кейс-методу, який сприяє активізації мисленевих процесів та привласненню професійних знань через особистісне ставлення студента до реальної проблеми (навчальної ситуації), яка вимагає нових знань та досвіду організаційної діяльності у сфері культури. Кейс-метод (за П. Шереметом та Г. Каніщенком) як педагогічний інструмент використовується для досягнення певних навчальних цілей (кейс, що вимагає прийняття рішення; кейс, що вимагає розробки стратегії; кейс, що вимагає визначення проблеми; кейс, що вимагає застосування теоретичних понять). Сприяє покращенню у студентів аналітичних здібностей, практичних навичок у галузі культури і дозвілля, розвитку творчих та комунікативних здібностей, соціальних і професійних навичок, і забезпечує

формування художньо-практичної компетентності майбутніх фахівців [8].

Метод «Teachback» не перевіряє знання студента, але це ефективний метод, щоб перевірити, наскільки гарно викладач пояснює інформацію студентам. «Teachback» – це метод техніки чіткого спілкування між викладачем та студентами. Метод навчання, який називають методом «Show-me», є методом підтвердження того, що студент розуміє, що їм пояснюється. Це метод комунікації, призначений для покращення професійної грамотності у сфері культури і дозвілля. «Teachback» – це метод, який здебільшого застосовується, коли використовуються такі запитання як «Це зрозуміло?» або «Всім зрозуміло?», і студента просять пояснити або продемонструвати, використовуючи власні слова, те що з ним обговорювалось. Ключем до застосування методу «Teachback» є орієнтація викладача на такі основні моменти: визначати поняття чи вміння, яке ви хочете, щоб студенти опанували на занятті; визначати чи навчаються студенти у малих групах, парах або цілій групі; пояснювати процедури очікування щодо активності та поведінки перед використанням практики навчання. Так, наприклад, якщо студенти знаходяться в групах, їм потрібні чіткі інструкції про те, хто є «учителем» і коли. Кожен повинен отримати шанс бути «вчителем» в певний момент своєї діяльності під час заняття.

Важливим у застосуванні цього методу є те, що інформацію необхідно подавати студентам дозовано під час заняття, визначати та коригувати непорозуміння. Якщо студенти працюють у парах чи групах, попросіть студентів поділитися дискусією у своїй групі. Це дає можливість спостерігати за відгуками студентів, а також, якщо необхідно, переглянути їх, оскільки, може бути значний розрив у сприйнятті того, наскільки студент потребує інформації або наскільки ефективним є зв'язок із викладачем [10]. Це може бути з різних причин, наприклад, студенти, не розуміючи специфічної термінології, не почуваючи себе комфортно і ставлять запитання.

Цей метод не лише допомагає викладачу зрозуміти потреби студентів у розумінні їхньої зацікавленості у високому рівні обізнаності студентів, а й дозволяє студентам-культурологам оцінити свої комунікативні навички. Суть методу (за визначенням Національного форуму якості) полягає у відповідях на питання: Хто повинен використовувати метод? Що слід вчити? Коли виникає потреба у навчанні? Чому це важливо? Як практикувати даний метод? [9].

Для кращого засвоєння знань за допомогою методу «Teachback» варто створювати цикли зворотного зв'язку, тренінги, коли студенти пояснюють вивчений матеріал іншим студентам. Засвоєнню знань також сприяє навколишнє середовище для участі в заходах, коли сту-

денти беруть участь у групових обговореннях, практиці у процесі роботи та навчанні інших [12]. Дизайн-мислення (англ. design thinking) – методологія рішення інженерних, ділових, педагогічних та інших задач, які засновані на творчому, а не аналітичному підході. Головною особливістю дизайн-мислення, на відміну від аналітичного мислення, є не критичний аналіз, а творчий процес, у якому часом неочікувані ідеї ведуть до кращого вирішення проблеми.

Творчий підхід, командна робота, орієнтація на людей і оптимізм – головні складники дизайн-мислення. У 1969 році Герберт Саймон у своїй книзі «Sciences of the Artificial» визначив дизайн як процес перетворення існуючих умов у бажані. Таким чином, дизайн-мислення – це процес, завжди орієнтований на створення кращого майбутнього і пошук нових рішень для комплексних проблем у різних областях.

За Гербертом Саймоном в дизайн-мисленні можна виділити 7 етапів:

1. Визначення проблеми.
2. Дослідження.
3. Формування ідей.
4. Прототипування.
5. Вибір кращого рішення.
6. Втілення рішення
7. Оцінка результатів.

У процесі проходження цих етапів формуються проблеми, ставляться правильні запитання, вигадуються ідеї і вибираються кращі рішення. При цьому дані етапи не є лінійними – різні етапи можна проходити одночасно і повертатися до певних етапів за необхідності [4]. Цю методіку для створення інновацій, активно використовують у роботі такі компанії як Google, Apple, Samsung, IBM, ІКЕА та інші. Тому й не дивно, що до реалізації старту курсу в Україні долучилося багато добровільців, волонтерів, та партнерських організацій (UA: Суспільне Мовлення, Grammarly, kmbs, LvBS, Про.Світ та інші) [2]. Авторка курсу Дж. Лідтк – професорка і викладачка Школи бізнесу Університету Дарден у Вірджинії,

США. Вона є визнаним міжнародним експертом з дизайн-мислення. Провідними експертами з дизайн-мислення в Україні є А. Юрченко, О. Акименко, О. Гошва та Л. Боровець. Курс «Дизайн-мислення для інновацій» є частиною освітнього проекту благодійної організації «Фонд Випускників України» (Alumni Fund Ukraine), яка отримала дозвіл від Школи бізнесу Дарден, США, на переклад та запуск курсу «Design Thinking for Innovation» на провідній платформі онлайн-курсів в Україні Prometheus [3].

Для України це вперше, коли курс, який розміщений на платформі Coursera, перекладений та адаптований для українських слухачів. Для учнів, студентів, викладачів та інших представників освітньої сфери, які проходять курс, створено окремі напрями для обговорення на форумі та оголошено конкурс із грошовими винагородами. Мета – допомогти використовувати інструменти дизайн-мислення для покращення навчального досвіду та створення інновацій в українській освіті. Цей метод відкриває інструменти, за допомогою яких можна почати мислити інноваційно – побачити приховані можливості, які тільки й чекають, щоб їх помітили. Дизайн-мислення дозволяє працювати з моделлю чотирьох запитань, яка допоможе краще зрозуміти дизайн-мислення як підхід до вирішення складних проблем та створення інновацій. Дизайн-мислення в дії, та його методи аналізують власний спосіб мислення і демонструють швидкі та прості шляхи перевірки дієвості інноваційних рішень [1].

Висновки. Отже, використання інноваційних методів сприяє оптимальному використанню навчального часу викладачем та пошукові оригінальних методів викладання навчальних дисциплін, розвитку вмінь та навичок художньо-практичної компетентності у студентів-культурологів, інформаційної культури особистості майбутнього фахівця та комунікативної взаємодії, поглибленню навчального матеріалу для творчого засвоєння й використання його студентами.

Список літератури:

1. Всеукраїнський освітній проект «Дизайн-мислення для інновацій». URL: <http://alumnifund.org/uk/projects/designthinking>.
2. Дизайн-мислення: найуспішніша світова методика для створення інновацій стає доступною українцям. URL: <https://www.prostir.ua/?news=dzajjn-myslennya-najuspishnisha-svitova-metodyka-dlya-stvorennya-innovatsij-staje-dostupnoyu-ukrajintsyam>.
3. «Дизайн-мислення»: В Україні стартує онлайн-курс для створення інновацій. Життя. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/09/20/226537>.
4. Інновації в освіті 2016. URL: <http://nitforyou.com/innovacii-v-obrazovanii-2016>.
5. Касьяненко М.М. Застосування майндмепінгу у навчальному процесі. URL: http://nc.nusta.com.ua/Kyrsi%202009/tezi/images_tezi/S_4_Kasyanenko_Pogorelovskaha.htm.
6. Открытый университет (Великобритания). URL: [http://ru.wikipedia.org/wikw/Открытый_университет_\(Великобритания\)](http://ru.wikipedia.org/wikw/Открытый_университет_(Великобритания)).
7. Світові інновації // The Economist. URL: <http://www.innovations.com.ua>.
8. Шеремет П.М. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / Шеремет П.М., Каніщенко Л.Г.; за ред. О.І. Сидоренка. К.: Центр інновацій та розвитку, 1999, 80 с.
9. Implementing a National Voluntary Consensus Standard for Informed Consent: A User's Guide for Healthcare Professionals. National Quality Forum. 2005. URL: <http://www.qualityforum.org/Publications/2005/09/>

Implementing_a_National_Voluntary_Consensus_Standard_for_Informed_Consent__A_User's_Guide_for_Healthcare_Professionals.aspx.

10. Teach Back: A tool for improving provider-patient communication. The Ethics Center. 2006. URL: http://www.ethics.va.gov/docs/infocus/InFocus_20060401_Teach_Back.pdf.
11. The Teach Back Method. SurroundHealth. 2012. URL: www.surroundhealth.net.
12. Teaching Methods and Retention. 2002. URL: <http://www.simulations.co.uk/pyramid.htm>.

Яремак Н.С., Маевская О.М.

Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ-КУЛЬТУРОЛОГОВ

Аннотация

В статье раскрыто влияние инновационных методов на формирование художественно-практической компетентности у студентов специальности «Культурология». Определено, что применение инновационных методов в учебно-воспитательном процессе вуза способствует формированию информационной культуры личности будущего специалиста, исследовательских, поисковых умений и навыков креативно решать профессионально-практические задачи.

Ключевые слова: майндмэппинг, кейс-метод, метод «Teachback», метод «Design Thinking», профессиональная подготовка, художественно-практическая компетентность.

Yaremaka N.S., Maevska O.M.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

INNOVATIVE METHODS IN FORMING ARTISTIC-PRACTICAL COMPETENCY TO STUDENTS-CULTURALS

Summary

The authors have exposed the influence of innovative methods on forming informative competence of students in the process of professional training. The number of innovative methods which were aimed to forming artistic and practical competence of future specialist in the sphere of culture has been used as a technological tool during the forming stage of an experiment with instructors and students. For instance, mind-mapping provided the demonstration of creative capabilities at creation and further usage of maps, generating ideas, and improved and facilitated the processes of handling different sorts of information as well. a case-method teaches students to analyse and develop plans and programmes of actions, that, in a turn, motives them to correct behaviour in the case when time to operate in the real professional situation will come.

Keywords: mind-mapping, case method, method «Teachback», method «Design Thinking», professional training, artistic and practical competence.

НАШІ АВТОРИ

1. **Винничук Рената Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
2. **Галамбош Габрієлла Василівна** – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
3. **Дмитренко Віталій Анатолійович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
4. **Калязін Юрій Володимирович** – кандидат технічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
5. **Кондор Марія Юріївна** – аспірантка кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
6. **Кудря Оксана Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
7. **Кузьменко Павло Іванович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
8. **Кулик Євген Володимирович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
9. **Лук'яненко Олександр Вікторович** – кандидат історичних наук, докторант кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
10. **Маєвська Ольга Миколаївна** – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
11. **Нагорна Наталія Олександрівна** – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
12. **Полянська Галина Миколаївна** – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
13. **Сайбеков Максим Геннадійович** – аспірант кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
14. **Скорик Богдана Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
15. **Срібна Юлія Анатоліївна** – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
16. **Титаренко Валентина Петрівна** – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
17. **Титаренко Валерій Миколайович** – старший викладач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
18. **Титаренко Ольга Олександрівна** – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
19. **Хлопов Андрій Михайлович** – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

- 20. Цина Андрій Юрійович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
- 21. Якименко Аліна Вікторівна** – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
- 22. Яремака Наталія Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Науковий журнал
«Молодий вчений»

№ 5.3 (57.3) травень 2018 р.

Щомісячне видання

Коректор: В. Бабич
Дизайн: А. Юдашкіна
Комп'ютерна верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація редакції журналу.
Поштова адреса: 73005 Україна, м. Херсон,
а/с 20, Редакція журналу «Молодий вчений»
тел.: +38 (0552) 399 530
info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 29.05.2018 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 10,93. Тираж 100 прим.
Зам. 0518-69.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.